

TEMANE PEANGAMO

Mateyu, Mako, LLuku, Jono Keme, Enene Toringi Bokuma

Aku Bokumanga Ungu Pulu Mare

Yesusinge temanemondo “temane peangamo” nilimolomonga ungu pulumu Mako 1:1 molemo. Ye kisene Yesusi mana manie omba molopalie tepa andopa molorumu mele temanemo bokuna toringi. ‘Makone boku te ou torumu. Mateyu LLukutolone pe toringili. Jonone paa pe boku torumu.’ ningu pilimele. Makone torumu bokumu ponjili mele, Mateyu LLukutolone toringili bokutolo sulu mele. Kanu boku yepoko temane kinie ungu kinie molemo mele telu sipemo. Nakolo Jonone konopuni pilipelie bokuna torumu mele lupe. Yuni torumu bokuna temane molemomo sike Yesusinge temanemola nakolo ye yepokone temane aisili toringime yuni naa topa, Yesusini nirimu ungu aisili Jono yuni mindi torumu, ye yepokone naa toringi. Ye kise akumane bokuma walu naa toringi. Enene yu mele mele Yesusi molorumu mele kinie ungu mane sirimu unguma kinie yambomane pilkulie konopuni apuruku pilku teangi.’ ningu temanema pilku apuruku bokuna toringi.

Mateyu kinie Jonotolo mindi Yesusi lombili andoli yetolo molkolo Yesusi pulu monjipe yunge kongonomo andopa terimu kinie pea andoringi, yuni terimu mele sumbi siku kanokolo, nirimu unguma sumbi siku piliringili. ‘Boku Mako ye

Makone sike boku torumu liemo Yesusi lombili andorumu ye Pitane temane topa sirimuma pilipelie bokuna torumu.’ ningu pilimele. Yambo marene pilkulie ‘Mateyu LLukutolone Makone ou torumu bokumu kanokololie mare manda lelko toringilinje.’ ningu pilimele. LLuku yu konopu pilipe konginjili ye doketamo molopalie, Yesusi molopa andopa terimu mele yuyu andopa walsipe pilipe, temane aisili mimi sipe pilipe bokuna torumu (Kollosi 4:14, LLuku 1:1-4).

Yesusi yu sike Pulu Yemonga kandi Malo nakolo yu mana ye molombando meringi yambomanga anda kolepalime Mateyu LLukutolone temane bokuna toko (Mateyu 1:1-17, LLuku 3:23-37); yu meringi mele temanemo kanu yetolone mindi toringilila.

Ungu te kamu piliéni: Ye talo molo yepokane temane telumu toringi kinie kanokolie, akuma pali mimi siku kanokolie laye lupe lupe toringi mele kanani.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

MATEYU Temane Peangamo MATEYUni Torumu Bokumu

I Bokumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 1 molemo.

Imbi Mateyunge ungu pulumu “Ailimuni we sirimumu”. Yu Romo gapomano kou takisi linjili yemo molopili Yesusini yundu “Na lombili oi.” nir-imu. Yunge imbi te LLipai (Mako 2:14,15, LLuku 5:27-29). Yuni boku Mateyu sike torumu nimbe para silimo ungu te bokumunge sukundu naa

nimbe molemo. Nakolo koronga ou pilipe kongin-jili perimu yambo marene pilkulie ‘Mateyuni sike torumu.’ ningu piliringimunge kinié kepe aku sipu nimbu pilimolo.

Mateyuni Yesusinge temanemo bokuna tombando ‘Pulu Yemone yunge yambomando “Walse ene nokopa konjimbe ye nomi te ene molongena lipu mundumbu.” nimbe, ou nimbe panjipe mako torumu yemo, Yesusi yu kanu yemo ombo molorumu mele Isirele yambomane paa pilkulie “Yu sike aku yemo.” ningu tondolo munduku piliengi!’ nimbe, Yesusinge temanemo tombando kanu ye nomi Kirasimu pe ombo molopa temba mele ou Yesusi mana manie ombo naa molopili ou ningu siringi mele Yesusingi ombo molopa terimu temanema wale aisili topa sirimu. Pe wendo ombá mele ou ningu siku bokuna torangi ungu mare Mateyuni mindi nimbe sirimu (Mateyu 1:22-23, 2:15, 2:17-18, 2:23, 4:14-16, 8:17, 12:17-21, 13:35, 27:9-10). “Ye nomi kingi Depisini kalopa lirimu yemo” wale aisili bokuna torumula, akumunge pulumu telu sipemo. Pulu Yemo ye nomi kingimu molombamonga ungu aisili bokuna torumula.

Yesusingi ungu mane sirimu aisili bokuna torumu (Mateyu kolomongo aili 5-7 pali, 10 pali, 13 pali, 18 pali, 24-25 pali).

Ungu pulu mare boku ambolkonomonga alsena paa anjukundu i sipe mele molemo kanani: “23. Krais”, “32. Pikinini 32.1 Bilong Devit, 32.2. Bilong God, 32.3. Bilong Man”, “20. kingdom”.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ „Isirele yambomanga ou pulu pulu anda kolepa, Eporayamo kinie* pe yandopa „enenga ye nomi kingi aili, Depisi kinie eltene Yesusi Kirasi** kalko liringili mele i sipe:

² Eporayamone Aisake merimu;
Aisakene Jekopo merimu;
Jekopone Juda kinie Judanga angenupilime kinie
merimu;*

³ Judane Peresi kinie Sera kinie merimu,
kanu yetolonga anumu Tema;

Peresini Esirono merimu;
Esironone Ramo merimu;

⁴ Ramone Aminadape merimu;
Aminadapene Nasono merimu;

Nasonone Sallimono merimu;
⁵ Sallimonone Boasi merimu, Boasi yunge anumu
Reapa;

Boasini Opete merimu, Opete yunge anumu
Rute;

Opetene Jesi merimu;

⁶ Jesini ye nomi kingi Depisi merimu.*

Depisini Sollomonon merimu. Sollomononga
anumu

ou Yurayanga ambo menumu molorumu.

Pe Depisini kanu ambomo konopu monjipe
Yuraya topa konjipe ambomo yu lirimu.**

⁷ Sollomonone Riapoamo merimu;

Riapoamone Apaya merimu;

Apayane Eta merimu;

⁸ Etane Josipate merimu;

Josipatene Joramone merimu;

Joramone Asaya merimu;

9 Asayane Jotamo merimu;
 Jotamone Eyasi merimu;
 Eyasini Esikaya merimu;
 10 Esikayane Manasa merimu;
 Manasane Emosi merimu;
 Emosini Josaya merimu;
 11 Josayane Jekonaya kinie yunge angenupilime
 kinie
 merimu. Josaya kolopili yunge malopili molangi
 opa

tou yamboma Isirele yamboma kinie ongo opa
 tekolie toko munduku Isirele yambo aisili ka siku
 enenga kolea aili Bepillono mengo puringi.*

12 Ka siku mengo puringi kinie pe
 Jekonayane Sialtele merimu;
 Sialtelene Serapapele merimu;
 13 Serapapelene Apayate merimu;
 Apayatene Ellayakimu merimu;
 Ellayakimuni Eso merimu;
 14 Esone Sedoke merimu;
 Sedokene Ekimu merimu;
 Ekimuni Ellayate merimu;
 15 Ellayatene Elliesa merimu;
 Elliesane Matano merimu;
 Matanone Jekopo merimu;
 16 Jekopone Josepo merimu.

Josepo Maria menu. Josepone Maria ou naa lipili
 Maria yu ambolango olona monjipe molorumu.
 Pe ambo yetolo moloringili kinie
 Mariane Yesusi merimu.
 „Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye nomi te
 lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu yemo

pe Yesusi aku yemo omба molorumuna, yunge imbi te pea sikulie ‘Kirasimu’* niringila.

17 Eporayamo kinie Eporayamone yandopa yandopa kalopa lipe Depisi kalopa lipe terimu yema ‘Yesusinge,’ anda kolepa tene po* moloringi. Pe Depisini yandopa yandopa ou Bepillono yambomane Juda yambo mare ka siku Bepillono anju naa mengo pangи anda kolepa tene pola moloringi. Bepillono ka siku mengo puringi kinie pe yandopa ye nomi Kirasimu kinie kalko liringi ye tene pola moloringi.

18 Yesusi, Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu,* yu meringi temanemo i sipe:

Yunge anumu Marianga pulu lerimu yambomane “Maria Josepone lipili.” ningу koronga niringi nakolo ou Josepo pea teluna naa peangili Mini Kake Telimuni Maria yunge olona ambolango te monjinjirimumu Maria yuyu pilirimu.

19 Kanu kinie yunge ye Josepo yu ye sumbi nilimu molorumuna Maria ambolango monjirimu kinie pilipelie ‘Maria olie naa polopili.’ nimbe ‘Yambo aisili molangi yu temu mele nimbu para naa sipu yu yuyu molomba kinie kiyongo nimbu we ‘Kamu pui.’ niembo.’ konopu lerimu.

20 Josepo aku sipe konopu lipe mundupe molopili Ailimunge angello tene Josepo uru kumbu sipelie nimbendo: “Josepo, ye nomi kingi Depisini kalopa lirimu yemo, Mini Kake Telimuni Maria ulu te terimuna yu ambolangomo olana monjilimo kene yu linindu pipili naa kolko li.” nirimu. **21** “Yu kango kanopa limbe. Kanu

kangomone yunge yamboma ‘Enenga konopuna ulu pulu keri telemelema pepili molkolie mindili nonge.’ nimbe ene lipé taponjipe, mindili nolemelka ulkena wendo lipé, yu kinie pea molko konjingí aulkena lipé monjimbe kene yunge imbi lelko “Yesusi”* nieni.” nirimu.

²² Aku sipe wendo orumu ulumanga pali koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye tene ulu mare pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Akumu i sipe:

²³ “Pilieyo.

Ambo wenepo tene ambolango olona monjipelie kango te memba.

Kanu kinie yunge imbi lelko “Imenuele” ningí.”* nirimu. I imbimunge ungu pulumu ‘Pulu Yemo’** olío kinie molemo’.

²⁴ Josepo uru pepa makilipelie Ailimunge angellomone nirimu mele pilipe lipé tepalie ambomo lirimu. ²⁵ Nakolo yu ambolangomo ou naa mepili “Teluna naa peambili.” nirimu. Pe Mariane kango te merimu kinie* Josepo yuni yunge imbi lepa “Yesusi” nirimu.**

2

¹ Erote kolea Judia disiriki yambomanga ye nomi kingi molopili Mariane kolea Judia, Betelieme taonona Yesusi merimu. Kanu walemanga ena wendo oli koleana pilipe kongnjili peli ye pokore alieli ‘Ulu mare wendo okomonje piliemili.’ ningu kombukandipime mimi siku kanoko moloringime kolea aili Jerusalleme ongolie ningindu: ² “Juda yambomanga ye nomi

kingi molomba kango meringimu* tena molemoye? Olio ena wendo olemo koleana molopolie ye te ye nomi kingi molomba meringimu lipe ora sili kombukandipi te pulu pulu wendo omba angilirimu kanopolie nirimulumuni, yu popo topo imbi ambolopo ola linjimulundu okomolo.” niringi.

³ Ye nomi kingi Erote i ungumu pilipelie ‘Ye te yu kolo wangopa kingi molomba lepamo.’ nimbe pilipelie yu mini wale mundupe, Jerusalleme yamboma pali mini walela munduringi.

⁴ Kanu kinie yuni Juda yambomanga Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime pali kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema pali kinie* “Sukundu wai.” nimbelie ene walssipe pilipelie nimbendo: “Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu** tena mengemondo niringiye?” nirimu.

⁵ Enene yuntu ningindu: “Kolea Judia sukundu Betellieme taonona yu menge. Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye ‚Maikane,* pe aku sipe wendo ombamondo ou nimbe boku torumu akuna molemo kanumu. Yuni nimbendo:

⁶ “Betellieme, kolea Juda* lemo kolea te, yu kolea Juda sukundu kolea ailimenga yu kolea manie te molo.

Yunge sukundu ye nomi aili te wendo ombá, akumuni nanga Isirele yambomanga sipisipi tapu yemo molopa ene nokomba.”** nirimu kanumu.” niringi.

⁷ Kanu kinie yambo lupema naa kanoko naa pilku molangi Erotene pilipe kongnjili peli yema “Wai.” nimbe kombukandipimu pulu pulu wendo ombo angilirimu walemo walsipe pilipelie nirimumuni, yundu ningu siringi kinie ⁸ pilipelie enendo nimbendo: “Ene Betellieme puku kangomo wamoko koropayo! Kanoko lenjikulie na ongo ningu sieyo. Na kepe yu ombo popo topo imbi ambolopo ola linjembo.” nirimu. ⁹ Kingimuni aku sipe nirimu pilkulie ene kelko puku kanopuringi.

Kanu kinie ena wendo oli koleana molkolie kombukandipi kanoringimu ene puringine kumbi lepa pumbe pupelie kangomo molorumu ulke imuna pupe ola angilirimu. ¹⁰ Enene kombukandipimu kanokolie konopu paa aili teko siringi. ¹¹ Ulkena sukundu pukulie kangomo kinie anumu Maria kinie moloringili puku kanoko lenjiringi. Kanokolie kangomonga kumbikerena koporongo langoko ma kanokolie yu popo toko imbi ambolko ola linjiringi. Linjikulie ene wale peanga mengo oringime apisiku mele peangama wendo liku yu siringi. Kou gollo kinie, paura kalemele kinie mune paa toli paura te kinie, kopongo wele mune paa toli te kinie, aku melema yu siringi.

¹² Kanu kinie Pulu Yemone ene uru kumbu sipelie enendo nimbendo: “Ene Erote molemona kelko pu naa pang, molo.” nirimu kinie pilkulie ene aulke tengalope ongolie ulkendo puringi.

¹³ Kanu kinie pilipe kongnjili peli yema kelko puringi kinie Ailimunge angello tene Josepo uru kumbu sipelie nimbendo: “Ye nomi kingi

Erotene nondopa yunge ami yemando “Kangomo koroko toko konjipai!” nimbé kene nu ola molkolie kangomo kinie anumu kinie liku mengo kolea Isipindu kowa puku molopayo. Ne anju molkolie ningimuni, pe nane “Kelko yando wai.” nimbú kinie wangi. Ou molo.” nirimu.

¹⁴ Aku nirimu kinie pilipelie Josepo ola molopalie ipulueli anungulutolo lipe memba Isipindu purumu. ¹⁵ ‘Erote kolomba kinie kelepo ulkendo pumulú.’ ningu ou Isipi anju moloringi.* Aku teringimunge Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye tene ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Akumu i sipe:

“Pulu Yemone nimbendo:

“Nanga kangomondo

“Kolea Isipi munduku kelko

wendo oi.” nirindu.”**

nimbe kanu ye ‚Osiane‘ nirimu kanumu.

¹⁶ Kanu kinie anumu lapatolo Yesusi pea Isipi puku molangi, pilipe konginjili peli yemane Erote yu liku lou lenjiringi Erote yuni pilipelie mumindili paa pulumu kolorumu. Mumindili kolopalie ami ye marendo nimbendo: “Betellieme taono kinie Betellieme nondopa lemo koleama kinie kanumanga puku kango ponie talo ombo puli kangoma kinie ponie talo naa pora nili kangoma kinie koroko toko konjipai!” nirimu. Kombukandipi kanoko pilipe konginjili peli yemane kombukandipimu pulu monjipe wendo ombo angilirimu walemo yundu ningu siringi mele pilipelie ponie aku sipe nirimu.

¹⁷ Aku sipe terimumunge koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Jeremayane ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele wendo orumu.

¹⁸ Yuni nimbendo:

“Ene kolea Rama* suku ungu te piliringi;
kola teringi pilku,
yambo kolemele kinie kola telemele mele
kola aku siku teringi piliringi.

Ambo Reselene yunge ambolangomanga kola
terimu.

Yu ‘Konopu pe nipili.’ ningulie teringi nakolo
yunge ambolangoma naa moloringine
yu kondo kolopa mindi molorumu.”**
nimbe Jeremayane ou aku nirimu kanumu.

¹⁹ Pe Erote kolorumu kinie Ailimunge angello tene Josepo Isipi molopili uru kumbu sipelie nimbendo: ²⁰ “Kangomo toko konjengi koropai.” nirimu yemo kolorumu kene ola molko anumu malotolo liku mengo kolea Isirelendo kelko pui.” nirimu kinie ²¹ pilipelie yu ola molopa anumu malotolo lipe memba Isirelendo purumu.

²² Nakolo Akellesi yunge lapa Erote kolo wangopa ye nomi kingimu molopa kolea Judia disiriki nokorumu pilipelie Josepo yu kanuna altopa pumbendo pipili kolorumu. Kanu kinie Pulu Yemone uru kumbu sipelie nimbendo: “Marena tongenje kene akuna naa pui.” nimbe yundu lepi lepi torumu kinie yu kelepa kolea Gallilli disiriki pupe ²³ akuna lerimu Nasarete taonona pupe molorumuna Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane ‚Yesusi kinie, ulu te pe wendo ombá

ou niringi mele kamu wendo orumu. Enene ningindu:
“Yambomane “Yu Nasarete taono ye te.” ningí.”
niringi kanumu.

3

¹ „Yesusi Nasarete taonona we molopili, No Linjili Jono omba kolea Judia disiriki sukundu kolea ku leline opa ungu nimbelie nimbendo:
² “Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba walemo nondopa wendo ombá tekemo kene enenga ulu pulu keri teringi konopuna pelemoma munduku kelko konopu alowa teai.” nirimu.

³ Kanu yemo „ou naa molopili paa koronga ou, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye* Aisayane Pulu Yemonga ungu te nimbe sipe boku torumu. Kanu ungumu i sipe:

“Kolea ku leline yambo tengə kerena
ungu te nimbendo:

“Ailimu ombá aulkemo teko mimi tenjei.

Yu ombá aulke kangama
toko sumbi siei.” nikimu.”**

nirimu. „Aisayane Jonone paa pe temba mele ou
aku sipe nimbe panjipe boku torumu.„

⁴ Jono yu kongi kemelenga indini teli wale te pakopa, kongi kilumuni teli kako te topalie, kulikumbe kinie pilimu no kinie aku langitolo mindi nomba molorumu. ⁵ Kanu kinie kolea aili Jerusalleme yamboma kinie Jerusalleme lerimu kolea Judia disiriki pali yamboma kinie kolea Jodane pali yamboma kinie kanu yemo molorumuna pukulie niringimuni, ⁶ no Jodane

sukundu pukulie enene ulu pulu keri teringime ningu para siringi kinie yuni ene no linjirimu.

⁷ Yuni „Juda yambomanga ye aili,“ Parisime kinie Sadusime kinie* aisili no lingíndu oringi kanopalie nirimumuni, ene iri topalie nimbendo:

“Kolo topa yamboma tepa kenjili wambiye-monga waloma, Pulu Yemo mumindili kolomba walemonga naene “Ene talopa lelko pai.” nimu kinie ene ‘Pulu Yemone naa tepa kenjipili.’ ningu ‘No liemili.’ ningu okomeleye? ⁸ Ene sumbi siku molko, ulu peangama mindi teko molonge kinie ene ulu pulu keri teringime paa sike munduku kelko konopu alowa tenge mele mona lemba. ⁹ “Olio anda kolepa Eporayamone kalopa lirimuma molemolomonga yambo peangama molemolo.” ningu aku siku ningu naa pilieme. Nane ene nimbu sikiru: ‘Pulu Yemone i koumando “Eporayamone kalopa lirimu yamboma au leangi.” nilkenje kouma Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelka.’ nikiru. Ene Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelemonga uluri naa telemo.*

¹⁰ “Unju peko tomba loumu Pulu Yemone koronga unju puluna ambolopa ola lipe molemo. Unju mongo peanga naa tomba unjuma* yuni peko topalie tepena kalomba. ¹¹ Nane ulu pulu kerime siye kolko konopu alowa telemele yamboma sike no linjilio. Nakolo te na akilipe ombámo yuni „Pulu Yemonga, Mini Kake Telimu kinie tepemo kinie ene linjimbe „lingí.“ I na akilipe ombá yemo yunge tondolomo paa olan-dopa, nanga tondolomo paa maniendopa. Na yu kinie manda molo. Yambo ailimenga kongono

keri teli kendemande yambomane sike enenga ailimenga kongono keri tenjingindu kimbu su wendo linjilimele nakolo na akilipe ombámonga kimbu su wendo linjimbu kanu kongonomo paa olandopa mele nane tenjimbu kapola naa telka, „na ye paa keri.“

¹² “Yuni yunge rasi witi apuruli apulü pokomo ambolopalie yunge rasi witi mongo kinie rasi witi kilu kinie apurumbendo molemo. Yunge rasi witi apuruli polomo tepa mimi tembando rasi witi pali ‘wendø liembo.’ nimbe apurupelie mongoma lipe rasi witi nosilimo mingine ‘Lepili.’ nimbe nosimbendo mingi topa, pe kiluma lipe maku topa tepe naa kumbulupe nomba pepa mindi pulimona kalomba.” nirimu.

¹³ Jonone yamboma no linjipe molopili Yesusi kolea Gallilli disiriki mundupe kelepalie nirimumuni, ‘Jonone na no linjipili.’ nimbe Jono no Jodane molorumuna yu purumu. ¹⁴ Orumu kinie Jonone nimbendo: “Aku paa molo. Nane nu no nambe tepo linjembo ningu nikinuye? Nuni na no linjilinanje papu.” nirimu.

¹⁵ Nakolo Yesusi pundu topa nimbendo: “Molo. Ulu kake teli uluma pali kapola tepili kene nikiru mele tei.” nirimu. Kanu kinie Jonone “Kapola.” nimbe yu no linjirimu.

¹⁶ Yesusi no lipe pora sipelie nona sumbi sipe wendo orumu. Wendo ombá orumu kinie mulúmu kengeya lepa anju yando purumu, Pulu Yemonga Minimu, kera waembono mele, manie omba Yesusi molorumuna pupe kagine ola molorumu kanorumu. ¹⁷ Kanu kinie muluna ola ungu te wendo ombalie, “I nanga konopu

monjilio kangomo. Yu kinie konopu sipu molio.”
nirimu.*

4

¹ Yesusi ,no lirimu kinie Pulu Yemonga Minimu
yu kinie ombo molopalie nirimumuni, Minimu
yuni ‘Kurumanga nomi, depelemone*’ yu kondi
topili.’** nimbe Yesusi kolea ku leline memba
purumu. ² Akuna Yesusi oli te koro talo mele*
langi naa noli we molopa perimu kinie yu
engelene kolopa molorumu.

³ Kanu kinie ,kuru, kondi toli ,Setene, ombalie
yundu nimbendo: “Nu Pulu Yemonga Malo*
liemo i kouma ‘Pillawa kaloli au lepili.’ ni.”
nirimu.

⁴ Nakolo yuni pundu topa nimbendo: “Pulu
Yemonga bokumuni nimbendo:
‘Langimene mindi yamboma konde mololi ulu
pulumu

naa silimo.

Pulu Yemone ungu nilimoma pali
pilku liku teko molonge kinie
konde mololi ulu pulumu lingí.’
nimbe molemo.”* nirimu.

⁵ Kanu kinie depelemone Yesusi lipe kolea
aili Jerusalleme, akumundu ‘kolea aili kake teli’
nilimu, akuna memba pupe Pulu Yemo popo toko
kaloringi ulke tembelena memba, paa ola imuna
pupe anjipelie nirimumuni, ⁶ yundu nimbendo:
“Nu Pulu Yemonga Malo liemo nu lipe tapon-
jimbe kene pou ningu manie pui.” ,nirimu.
“Pulu Yemonga bokumuni nimbendo:
‘Pulu Yemone yunge angellomane
‘Nu ongo nokangi.’ nimbé.

Enene nu ‘Kou tene kepe na topili.’ ningu nu enenga kimene oko polko lingí.’* nimbe molemo kanumu. Aku sipe nirimu kene pilkulie aku siku tei.” nirimu.

⁷ Jesusini yuntu nimbendo: “Pulu Yemonga yambomando ungu te pea nimbe molemola. Akumu i sipe:

‘Pulu Yemo enenga Ailimuni “Tembo.” nilimo mele
‘Sike nilimonje molo kolo tolemonje kanamili.’
ningu enene yu manda manjiku na teangi.’*
nimbe molemola kanumu.” nirimu.

⁸ Altopa depelemone yu lipe mulu te paa olandopa lerimuna ola memba pupe anjipelie, yu ma koleama pali kinie koleamanga mele peangama pea lipe ora sipelie ⁹ yuntu nimbendo: “Nu nanga kumbikerena koropongo langoko manie molko na popo toko nanga imbi ambolko ola linjinu liemo i nu kanokono ma koleana lemo melema pali nu simbu.” nirimu.

¹⁰ Kanu kinie Jesusini yuntu nimbendo: “Setene,* nu anju pa! Pulu Yemonga bokumuni nimbendo:

‘Pulu Yemo enenga Ailimu manjiku popo toko imbi ambolko ola linjiku,
yunge kongonoma manjiku tenjiku molangi.’**
nimbe molemo kanumu.” nirimu.***

¹¹ Kanu kinie depelemo Yesusi yu mundupe kelepa yu purumu. Purumu kinie mulu koleana angelloma ongo Yesusi nokoringi.*

¹² Kanu kinie „No Linjili, Jono ka siku ka ulkena panjiringi* kinie pilipelie Yesusi kelepa kolea Gallilli disirikindu yando omba ¹³ Nasarete

taonona ombalie nirimumuni, pe aku taonomo mundupe kelepa Kapaniame taono, nomu Gallilli kélona lerimu, akuna pupe ‘Kinié i koleamo nanga molombo kamu koleamo lepili.’ nimbe akuna molorumu. Kapaniame ye Sepullano kinie Napatallaitolone kalko liringili yamboma ou moloringi koleana* lerimu. ¹⁴ „Kapaniame taonona pupe molorumumunge, koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane* ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Aisayane nimbendo:

¹⁵ “Sepullanone kalopa lirimu yamboma
pelemele koleamo kinie,
Napatallaine kalopa lirimu yamboma
pelemele koleamo kinie,
nomuna pulimo aulkemo no Jodane nekendo
lemo koleamo kinie,
kolea Gallilli wikindu yambo lupe aisili*
molemele koleamo kinie,
aku koleamanga molemele yamboma
„paa sumbulu toline molemele..”

¹⁶ Kanu yambo paa sumbulu toline molemelema pa tondolo paa aili tepa teli te kanoringi.
Kololi ulu pulumu aki topa sumbulu tonjilimo koleana pelemele yambomanga koleana pa tenjikimu.” nirimu.*

¹⁷ „Kapaniame omba molorumu, kanu wale-monga Yesusini yamboma pulu monjipe unguma nimbe sipelie nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba walemo* nondopa wendo ombá tekemo kene „Pulu Yemo yuni

nokomba yambomanga talapena sukundu molamili.’ ningu, ulu pulu keri telemelena munduku kelko konopu alowa teai.” nirimu.**

¹⁸ Yesusi Nomu Gallilli kélona andopalie angenungulu talo kanorumu, akutolo Saimono kinie angenu Enderutolo oma lili wale te nomuna toko munduku moloringili kanorumu. Pe Saimononga imbi te Pita niringila. Oma liringili akumu eltenga kou kongono teringili kanumu.

¹⁹ Aku siku teko moloringili kanopalie nimbendo: “Na lombili wangili. Oma lingilindu oma lili wale te liku nona manie mundulimbele kinie omama walena ombo pelemo mele, pe ‘nanga kongonomo tengelendo nanga ungumu pilkulu ningu siliku andongele kinie yamboma nanga talapena sukundu ongo molangi.’ nimbu ‘Elte na lombili wale.’ nikiru.” nirimu. ²⁰ Aku nirimu kinie pilkululie tamburembu eltenga oma lili walema munduku kelkololie Yesusi lombili puringili.

²¹ Kanu kinie yu laye kolte wilsu pupelie angenungulu talo lupe kanorumu, akutolo Seperi malo Jemisi kinie Jemisi angenu Jonotolo, lapa Seperi kinie enenga nona andoli sipine sukundu oma lili walema toko tambulku moloringi kanopalie elte walsipelie “Na lombili wale.” nirimu. ²² Aku nirimu kinie pilkululie eltenga lapa Seperi kinie nona andoli sipimu kinie tamburembu munduku kelkololie Yesusi lombili puringili.

²³ Kanu kinie Yesusi kolea Gallilli disiriki sukundu koleamanga pali andopa, yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke-

manga yamboma ungu mane sipe, Pulu Yemo nondopa ye nomi kingimu molopa nokomba mele* temane peangamo topa sipe, yambo kuru lupe lupe torumuma kinie kagine ulu aisili terimuma kinie tepaconde lirimu.

²⁴ Yu terimu mele temanemo kolea Siria poropinji koleamanga pali anju anju purumu pilkulie enenga yambo kuru lupe lupe torumu yamboma kinie, mindili lupe lupe nongo moloringi yamboma kinie, yambomanga konopuna kuru molko amboloringi yamboma kinie, kuru kopalli torumu yamboma kinie, kimbu ki kukurumu yamboma kinie, yu molorumuna mengo oringi kinie yuni ene tepaconde lirimu. ²⁵ Yambo paa aisili yu lombili puringi. Kolea Gallilli disiriki yamboma kinie, ‘Kolea Aili Rureponga Talo’ niringi kolea yamboma kinie, kolea Judia disiriki lerimu kolea aili Jerusalleme yamboma kinie, kolea Judia sukundu lerimu we koleamanga moloringi yamboma kinie, no Jodane nekendo koleamanga yamboma kinie, paa aisili yu lombili puringi.

5

¹ Yesusini yambo aisili maku toko yu lombili puringime kanopalie ma pangine ola pupe molorumu kinie yu lombili andolime* yu molorumuna oringi. ² Kanu kinie yuni ene ungu mane sipelie nimbendo:

³ “Yambo konopuna koropa pulimo pilimele yamboma Pulu Yemo enenga ye nomi kingimu molopa* ene nokolemomonga ene malo.

⁴ “Yambo kola teko konopu keri pepili molemele yamboma Pulu Yemone “Ene konopu peanga pepa toembo topili.” nimbemonga ene malo.

⁵ “Yambo taka lelko molko yambo lupema pilku molemele yamboma ma koleama pali Pulu Yemone ene simbe lingimunge ene malo.

⁶ “Pulu Yemone “Teai.” nilimo ulu sumbi nilime tengendo waka kolko molemele yamboma manda molongemonga ene malo.

⁷ “Yambo lupema kondo kolemele yamboma Pulu Yemone kondo kolombamonga ene malo.

⁸ “Yambo konopu kake tepili molemele yambomane Pulu Yemo kanongemonga ene malo.

⁹ “Yamboma konopu teluna pupili molangi.’ nilimele yamboma Pulu Yemone ‘Ene nanga ambolangoma.* nimbemonga ene malo.

¹⁰ “Pulu Yemone “Teai.” nilimo ulu sumbi nilime teko molemelemonga yambo lupemane ene mindili silimele ,akumunge, Pulu Yemo enenga ye nomi kingimu molombamonga ene malo.

¹¹ “Na pilku molemele yamboma, ene nanga yamboma molemelemonga we yambomane ene ungu taka tonjiku mindili siku, ungu keri lupe lupema enenga bulkundu kolo toko ninjingí kinie ene malo. ¹² „Yambomane ene aku siku mele telemelemonga, ene mulu koleana pungí kinie kanuna Pulu Yemone ene mele kalopa konjimbe kene konopu paa aili teko siku konopu peanga pepili molayo.* Yambomane kinié ene mindili silimele mele aku siku ene na molangi koro ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siliku andoringi yamboma** we

yambomane ene kepe mindili siringila kanumu.”
„nirimu.”

¹³ “Ene ma koleana yambomanga api kusa mele molemele. „Akumu mele peanga, nakolo yu songo na temba kinie ‘Yu kelepa songo tepili.’ nimbu ulu te manda temoloye? Yu kongono temba tondolo te altopa na pembamonga we topo ele temolo kinie yamboma kimbu kongono teko andoko kambilngí kinie papu.

¹⁴ “Ene ma koleana yambomanga pa tenjilime molemele.* Kolea aili ma pangine ola lembamo manda lopi na tengé. ¹⁵ Yambomane tepe llame kandokolie mingine suku na panjilimele. ‘Melema kanangi, ulke sukundu pa tepili.’ ningu polo tengá ola nosilimele.* ¹⁶ Aku sipe mele ‘Olione ulu peangama telemolo mele yambomane kanokolie olionga Lapa, mulu koleana molemomo, kapi niengi.’ ningu* enenga pa telemomone yamboma kanangi, pa tenjengi.”
„nirimu.”

¹⁷ “Nane ‘Pulu Yemonga ungu manema „Mosisini, bokuna torumu unguma kinie Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane bokuna toringi unguma kinie* ‘manie pupili.’ nimbé okomo.’ ningu na piliengi! Nane ‘Kanu unguma kamu manie pupili.’ nimbú naa okoro. ‘Aku ungmanga ungu pulu pelemoma kamu wendo opili.’ nimbú okoro. ¹⁸ Nane enendo paa sike nikiru: Mulu matolo ou pora na nipili Pulu Yemonga ungu manemanga ungu wallo kolte kepe paa we manie na pumbe. Unga manemanga pali ungu aili kangamanga pali kongonoma ou wendo

ombá.* ¹⁹ Akumunge, yambo tene kanu ungu manemanga ungu mane kanga te kepe pulue topa,* yambo lupema mane sipelie “Pulue tangi.” nimbé yambomo Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana** yunge imbi paa manie molomba. Nakolo yambo tene kanu ungu manema pilipe lipé tengé panjipe molopa, yambo lupema mane simbe yambomo Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana yunge imbi paa olandopa molomba. ²⁰ Nane ene nimbu sikiru: Parisime kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma mane silimele yema kinie* enene ulu sumbi nilime telemele ulumanga olandopa ene we yambomane na tengi liemo, Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yambo nokolemo talapena sukundu ene paa na puku molonge. „Kanu yemane ungu manema pilkulie telemele mele lupe. Pulu Yemone kanopa ulu sumbi nilime nimbe kanolemo mele lupe.,” „nirimu.”**

²¹ “Koro ou ‚Mosisini, anda kolepalimendo ungu mane te sirimumu ene pilimele. Kanu ungu manemo i sipe:

“Ene yamboma toko na konjengi.*

Yambo topa konjimbe yambomo mongo limbe,
„kote pilimele yambomane,

yu kote tenjikulie mongo liku singí.”***

nirimu kanumu. ²² Nakolo kinié nane ene kanu ungu manemonga ungu pulumu i nimbu simbu tekero: Yambo tene yunge angenu kinie mumindili kolomba yambomo willisi kotena mengo puku kote tenjingí. Yambo tene yunge angenundu “Nu kamakoye?” nimbé yambomo

poropinjili kotena mengo puku kote tenjingí. Yambo tene yambo tendo “Nu paa kongi mele aroma tolimu!” nimbé yambomo tepe koleana pumbe.

²³ “Aku siku tengé yamboma mongo lingí kene nuni ‘Pulu Yemone na kanopa peanga kanopili.’ ningu yunge melema tepena kaloli polona Pulu Yemo kongi molo kera popo toko kalko sinindu mengo ongolie nu angenane nu kinie we mu-mindili te kolomba pilkulie ninimuni, ²⁴ nu Pulu Yemo kalko sini melema Pulu Yemo popo toko kaloli polo alsekondo we lepili nosikulie kelko anju puku angenando “Teluna kapola kapola molambili.” ningu puku nipukulie, pe kelko ongo nu Pulu Yemo kaloni melema ongo yu kalko sieni.

²⁵ “Nu kote tenjimbe temba yambomo ‘Kapola kapola molambili ulu te teambo.’ ningulie welea teani. Aku na tenu liemo nu kote tenjimbe yambomone nunge kote pilili yemo molombana memba pupe simbenje. Pe kote pilili yemone nu ka ulke nokoli yemo lipe simbe, yuni nu ka ulkena lipe mundumbe. ²⁶ Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Nu ka ulkena wendo onindu pundu paa pali tokolie mindi wendo onimu. We manda wendo na oni.” inirimu.*

²⁷ “Ou Mosisini, ungu mane te sirimumu ene pilimele. Kanu ungu manemo i sipe:
 ‘Ambo ye pulime ye lupema kinie
 wa ulu kerinele na teko,
 ye ambo lilime ambo lupema kinie
 wa ulu kerinele na teangi.’*

nirimu kanumu. ²⁸ Nakolo kinié nane ene ‘kanu ungu manemonga ungu pulumu, i nimbu sikiru: Ye tene ambo te kanopalie ‘Yu pea tapu topo pelembelkanje papu.’ konopu lemo akumu konopu sukundu ambomo kinie kamu wa ulu kerinele telemo.

²⁹ Nunge mongotolone melte kanokolie konopuni ‘Liemboa.’ ningu pilku ulu pulu keri te tenu liemo mongotolo akuku ele teani. Nunge mongotolo angilipili nu tepe koleana liku mundungí kinie kapola na temba kene kangimunge melte wendo liku ele tekolie molko konjini kinie papu. ³⁰ Nunge kitolone ulu pulu keri te tenu liemo aku kitolo kari lelko ele teani. Nunge kitolo angilipili nu tepe koleana liku mundungí kinie kapola na temba kene kangimunge melte wendo liku ele tekolie molko konjini kinie papu.” *nirimu.**

³¹ “*Ou Mosisini, ungu mane te sipelie nim-bendo:*

“Ye tene yunge ambomondo
‘Kamu pupili.’ nimbe makorombando
ambomo “Kamu pui.” nimbé mele
pepá te topa ambomo sipelie
yundu “Kamu pui.” nimbe aku tepili.”

*nirimu kanumu.** ³² Nakolo nane kinié ene nimbu sikiru: Ye puli ambo te ye te kinie wa ulu kerinele na tepili yunge yemone yu makoropa “Kamu pui.” nimu liemo ‘Wa ulu kerinele teli ambomo molopili.’ nimbe aku telemo. “Pui.” nimbe makorolemo ambomo pe ye tene yu limo kinie kanu yemo kepe wa ulu kerinele telemola.”* *nirimu.†*

³³ “Koro ou ‚Mosisini, anda kolepalimendo ungu mane te pea sirimumu ene pilimele. Kanu ungu manemo i sipe:

‘“Paa sike tembo.” ningu, ningu panjiku mi lenge ungumu pulue na tangi.

Ailimundu “Paa sike tembo.” ningu, ningu panjiku

mi lenge mele paa sike aku siku teangi.”*

nirimu kanumu. ³⁴ Nakolo kinié nane ene nimbu sikiru: ‘‘Paa sike nikimu.’’ ningu piliengi!’ ningu mele aili tengah imbi lelko paa mi na leangi. Mulu koleamo kepe imbi lelko mi na leangi. Aku koleamo Pulu Yemo molopa melema nokolemo koleamo kene aku na teangi. ³⁵ Ma koleamo kepe imbi lelko mi na leangila. Akumu Pulu Yemo yunge kimbu mundulimo polomo kanumu. Jerusalleme kepe imbi naa la leangi. Akumu Ye Nomi Kingi Paa Ailimunge* kolea ailimu kanumu. ³⁶ Nunge penge kepe. Akumu nuni penge indi te ‘Kake tepili.’ molo ‘Pombera topili.’ ningu ulu te manda na teni kene pengemo walsiku imbi lelko mi na leai. ³⁷ Ulu te sike teni liemo sumbi siku “Tembo.” nieni. Naa teni liemo “Naa tembo.” nieni. Ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo ‚kuru, muni* ambolemo yambomane mindi ungu sulu teko niliku puku mi lemele.” ‚nirimu.’**

³⁸ “Ou Mosisini, ungu mane te sirimumu ene pilimele. Kanu ungu manemo i sipe:

“Yambo tene yambo tengah mongomo
topa akumbe kinie
yunge mongomo toko akunjengila.

Yambo tene yambo tengá ungú topa langomba kinie

yunge ungú toko langonjengila.”*

nirimu kanumu. ³⁹ Nakolo kinié nane ene nimbu sikiru: Ene tepa kenjimbe yambomo anju uluri na teko, ‘We tepa kenjipili.’ niengi. Yambo tene nunge kumbikere ekendonga laruwe tomba kinie topele toko ‘ekendonga kamu laruwe topili.’ nieni. ⁴⁰ Yambo tene ‘Nunge wale pakolimu liembo.’ nimbe kote tenjimbe temba yambomo nunge wale sulu peangamo kepe ‘pea we lipili.’ nieni. ⁴¹ „Romo ami, ye tene nu ambolopalie “Nuni na liku taponjiku mako tengá „nanga melema menjeni, pambili.” nimbé kinie mako tengá pea yu we liku taponjiku melema menjiku pani. ⁴² “Melte si.” nimbe mawa temba yambomo mawa temba melemo we sieni. “Kou te pundu anjiku si.” nimbé yambomo “Molo.” na nieni.” „nirimu.”

⁴³ “„Ou Mosisini, ungu mane te sirimumu ene pilimele. Kanu ungu manemo i sipe:

“Opa lkerayemo konopu monjiku,*

opa toumu kanoko keri kanani.”**

nirimu kanumu. ⁴⁴ Nakolo kinié nane ene nimbu sikiru: Enene enenga opa touma konopu monjiku, ene teko kenjilimele yamboma ‘Pulu Yemone tepa konjipili.’ ningu Pulu Yemo enenga mawa tenjengi. ⁴⁵ Enenga ‘Lapa mulu koleana molemomonga ambolangoma* molamili.’ ningu aku siku teangi. Yuni yambo keri peangama molemelena ‘Ena topili.’ nilimo. Yambo ulu sumbi nilime telemele yamboma kepe yambo ulu

sumbi nilime na telemele yamboma kepe enenga pea pali 'Lo topili.' nilimola.

⁴⁶ "Ene konopu monjilimele yamboma mindi konopu monjilimele kinie Pulu Yemone kanopa peanga kanombaye? „Romo gapomano, kou takisi limele yambo „kerime, kepe* anju yando akula telemele kene „ene kanoko keri kanolemele yamboma pea konopu monjingí kinie peanga..⁴⁷ Enene enenga pulu lemo yambomando mindi "Ene manda molemeleye?" nilimele kinie we yambomane telemele mele maniendopa, enene telemele mele olandopaye? Ulsukundu yambomane aku sikula na telemeyeleye? ⁴⁸ Akumunge „Mosisini sirimu ungu manema we pilku na teko,, enenga Lapa mulu koleana molemo ye paa sumbi nilimu molemo mele ene aku siku yambo sumbi nilime molangi."* „nirimu..„

6

¹ „Yesusini ungu mare nimbe molopalie ungu mare pea nimbendo:.*

“Yambomane ‘Olio yambo paa peangama. Uluma paa tepo konjilimolo.’ ningu kanangi.’ ningu yamboma kanoko molangi enenga ulu peangama paa na teangi. Aku siku tengenkie yambomane ene kapi ningí. Kanu kapi ningí unguma enenga mele kalolimu lingimunge enenga mulu koleana molemo Lapamone ene mele na kalomba.”**

² “Enenga mulu koleana molemo Lapamone aku siku tengenkie yamboma mele na kalomba, kene enene yambo koropa pulime kondo kolko

'Lipu taponjemili.' ningu kou mone te singíndu 'Temolo mele yambomane kanangi.' ningu, ru ningu melte naa siengi. Topele mapele toli yemane* 'Na yambomane kapi niengi.' ningu yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilili ulkemanga kinie aulkemanga kinie we yambo aisilini mongone kanangi yambo koropama liku taponjilimele. Aku yemane telemene mele enene aku siku na teangi. Nane enendo paa sike nimbu sikiru: Aku telemelomonga ene yambomane kapi nilimele unguma enenga mele kalolimu koronga limele.**

³ "Nakolo enene yambo koropama kondo kolko melte singíndu 'Yambomane paa naa kanangi. Yambo te pea tapu topo andolembolomone kepe naa kanopili, lopi tepo kiyongo nimbu lipu taponjembo.' niengi. ⁴ Kanu kinie yambomane naa kanangi, tengen mele yambo te naa ningu sikulie koropa puli yambo te liku taponjingí kinie enenga 'mulu koleana molemo, Lapamone lopi teko telemene uluma kanolemomone ene mele kalomba.' ,nirimu."

⁵ "Ene Pulu Yemo kinie ungu ningindu topele mapele toli yemane* Pulu Yemo kinie ungu nilimele mele aku siku naa teayo. Kanu topele mapele toli yemane 'Na ye paa peangamo mollio mele yambo aisilini mongone kanoko na kapi niengi.' ningu yamboma maku toko Pulu Yemonga ungu pilili ulkemanga kinie aulkemanga kinie yamboma kanoko molangi konopu siku angilku Pulu Yemo kinie ungu nilimele. Nane enendo paa sike nimbu sikiru: Aku siku telemelomonga ene enenga mele kalolimu

koronga limele kanumu.^{** 6} Nakolo ene Pulu Yemo kinie ungu ningindu enenga suluminiana sukundu puku nambune sikulie kanu lopi teli koleana enenga ,mulu koleana molemo, Lapa naa kanolemele yemo kinie ungu nieyo. ,Yu akuna molemo., Aku tenge kinie enenga ,mulu koleana molemo, Lapa lopi teko telemele uluma kanolemomone ene pe mele kalomba.

⁷ “Na Pulu Yemo kinie ungu niembo.’ ningulie Isirele talapemonga ulsu molemele yambomane* enenga kuruma molo pulu ye kolo tolime kinie ungu ningindu we ungu aisili nilimele mele aku siku naa teangi. Kanu yambomane ‘Na ungu aisili nimbú kinie pilimbe.’ ningu aku siku nilimele kanumu.^{** 8} Enenga ,mulu koleana molemo, Lapamo ou mawa naa teangi ene molo tolemo melema yuni pilipe kanolemo kene aku yambomane telemele mele aku siku naa teangi.

⁹ “Ene Pulu Yemo kinie ungu ningindu i siku niengi:

“Olionga mulu koleana moleno Lapamo,
yambomane ‘Nu imbi ola molopa
ye kake teli peangamo moleno.’
ningu molangi.

¹⁰ Nu ye nomi kingimu molko
yamboma nokoni walemo* wendo opili.
Nunge ungumu mulu koleana pilku liku telemele
mele

aku siku ya ma koleana pilku liku teangi.

¹¹ Olio kinié langi nomolo mele kinié siyo.

¹² Yambomane olio teko kenjíngi kinie
siye kolopo ulu te na temulu mele
aku sikula olione nu tepo kenjímulu uluma

siye kolko olio ulu te na teyo.*

¹³ Olio ‘Ulu tene kondi topili.’ naa ningu
ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo ,kuru,
muni*
‘olio na ambolopili.’ ningu yunge kíne wendo
liyo.

(Nu koleama kinie melemanga pali ye nomi
kingimu molko, tondolo olandopamo nu
kinie pepa, nu imbi paa olandopa molopa
nu kinie pa tondolo tepa tepili alielie molko
mindi pulino kene

aku sipe tepili.)”**

ningu aku siku Pulu Yemo kinie niengi.

¹⁴ “Yambomane ene teko kenjingí uluma ‘We
manie pupili.’ ningu siye kolongi liemo enenga
mulu koleana molemo Lapamone enenga ulu
pulu kerime ‘Manie pupili.’ nimbe siye kolom-
bala. ¹⁵ Nakolo yambomane ene teko kenjingí
uluma ‘We manie naa pupili.’ ningu siye naa
kolongi liemo enenga ,mulu koleana molemo,
Lapamone enenga ulu pulu kerime ‘Manie naa
pupili.’ nimbe siye naa kolombala.” ,nirimu.,”*

¹⁶ “Ene langi naa nongo mi toko we molonge
ulu pulumu tengendo topele mapele toli yemane* ‘Na nono nimbu molambo.’ nilimele mele
aku siku naa niengi. Kanu yemane ‘Na langi
naa nombondo mi topo molio mele yambomane
kanangi.’ ningu ene kumbikere teko enenga
kumbikerema teko kenjiku molemele. Nane
enendo paa sike nimbu sikiru: Kanu yemane aku
telemelemonga yambomane ene kapi nilimele
unguma enenga mele kalolimu koronga limele.”**

17-18 “Nakolo ene langi na nongo mi toko we molongendo ‘We yambomane na aku tekero mele naa kanangi. Tarane manjipe kanopili.’ ningu we yambomane kanonge uluma naa teangi. Aku tengen kine enenga ‘mulu koleana molemo, Lapa lopi teko telemele uluma kanolemomone ene mele kalomba.’” nirimu..”

19 “Ya ma koleana mele nosilimelema urelo tepa koka molo lkurinia melemane ongo teko kenjiku, wa lili yema ongo melema wa limele kene ‘ya mana, kamako molopo mele aisili lipu nosemili.’ ni naa niengi. **20** Aku naa tekolie mulu koleana melema urelo naa tepa koka molo lkurinia meltene ombo tepa na kenjipe, wa lili yema ongo wa na limele kene ene mulu koleana ‘pe pungimunge, ‘mele aisili pe limulúma ou lepili.’ ningu ya ma koleana ulu peangama teko molangi. **21** Enenga nosilimele melema lemo kolea akuna ene konopuni pilku konopu monjiku molemele kene ‘mulu koleana mindi melema lepili.’ ningu molangi.” nirimu..”

22 “Nunge mongomo nunge kangimunge tepe llame mélemo. Aku kene nunge mongo peanga angilimo kinie nu kangi pali pa tepili moleni kinie nu molko konjilino. **23** Nakolo nunge mongomo keri lemba kinie nunge kangi pali sumbulu topili andoni. Kanu kinie nunge kagine pa teli pembamo alowa tepa sumbulu tomba kinie akumu paa kamu sumbulu tomba.” nirimu..”

24 “Yambo tene ye aili talonga kongono lipe tere lepa manda naa tenjimbe. Ye aili te konopu keri panjipe, te konopu monjimbe. Molo aku naa temu liemo ye aili tengen ungu nimbéma

paa konopu sipe pilipe lipe kongono nimbéma tondolo mundupe tenjipe, te konopu keri panjipe yunge ungu nimbéma ta nimbé. Yam-bomane Pulu Yemonga kongonomo kinie Kou Monemonga kongonomo kinie liku tere lelko manda na tenjingí.*

²⁵ “Akumunge nane ene ‚tenge mele, nimbu siembo. ‘Kangikundu molopo konjemili.’ ningu konopu aisili liku na mundengi. Langi nongemonga kepe no nongemonga kepe mulu wambale pakongemonga kepe akumanga konopu aisili liku munduku naa molangi. Ene kapola molonge mele ulu pulumu langi kinie mulu wambale kinie mindiye? ²⁶ Kerama kaname. Langi te panjikulie nou lemo kinie liku mengoulkendo puku nosiku naa nolemele nakolo ene yambomanga mulu koleana molemo Lapamone kerama langi silimo. Kerama we mele ene yamboma olandopamonga yuni ene naa nokombaye? ²⁷ Enenga yambo tene konopu aisili lipe mundumbemone yu kolomba ena te manda ‘We lepili.’ nimbeye? Manda naa nimbé.

²⁸ “Ene pakonge melemanga konopu aisili nambemuna liku mundulimeleye? Pillawa sindime mana olemo mele ene naa kanolemel- eye? Pillawa sindimene kongono mindili siku na teko, mulu wambale te teko mimi naa telemele ²⁹ nakolo pillawa sindime molemele mele olandopa, ‚ye nomi kingi, Sollomonon* kongo- nongo aisili tepalie wale paa peangama pakopa au nirimu mele maniendopa. ³⁰ Era sindi tole-moma kinié mele molemo, opali mele poroko te-pena kalemelema Pulu Yemone aku sipe nokopa

konjilimo liemo ene ‘Pulu Yemone olio manda nokombanje.’ ningu laye kolte mindi pilimele yamboma pakonge melemanga yuni manda lipe naa taponjimbeye? Ene paa sike lipe taponjimbe.

³¹ “Pulu Yemone kerama kinie era sindime kinie aku we melema aku sipe nokolemo, kene ene konopu aisili liku mundukulie ‘Esi, langi te tena lipu nomolonje?’; molo ‘No tena kolopo nomolonje?’; molo ‘Wale pakoli tena lipu pakomolonje?’ ningu pilku naa molangi. ³² Pulu Yemonga yamboma naa molko ulsukundu molemele yambomane aku siku telemele nakolo enenga mulu koleana molemo Lapamone ene yunge yambomanga mele molo tolemoma kanopa molemo. ³³ Ene langi nongemanga kinie mulu wambale pakongemanga kinie konopu naa liku munduku, „Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokolemo* uluma kinie yu kanopa kake telemo kanolemo uluma kinie melema kinie ‘Kumbi lepo teambo.’ konopu lelko molangi. Aku tengenye kinie yuni we melema kepe ene simbe. ³⁴ Yuni aku temba kene ‘Opali nambe tembonje?’ ningu kinié konopu aisili liku na mundengi. Opalimunge langi molo melema aku opali, kiniémonga langi molo melema kinie, opalimunge kinie, liku tere lelko naa piliengi! Enamanga yu mele mele umbunime pelemo pembama kanu enamanga mindi. Kinié umbuni wendo ombáma kinie, opali talu umbuni wendo ombámanga kinie tere lelko konopu liku naa mundengi.” *nirimu..*

7

¹⁻² „Yesusini ungu mare nimbe molopalie ungu mare pea nimbendo: „*

“Enene anju yamboma ‚telemele uluma, apurungí kinie aku sipe ‚Pulu Yemone, ene telemele mele yando apurumbela.”** Enene anju yambomane telemele mele apuruku kanokolie “Teko kenjikimili. Tekemele mele Pulu Yemone kanopa keri kanopili.” ningí mele ‚Pulu Yemone, aku sipe ene apurumbe. Aku temba kene ‚Pulu Yemone, olio ulu telemoloma naa apurupili.’ ningu enene yamboma telemele uluma naa apurengila.”***

³ “Nuni angenanga mongona nurupulu te lemo kanoleno nakolo nunge mongona unju aili te lemomo naa kanoleno akumu nambemuna teleno耶? ⁴ Nunge mongona unju aili lemomo naa kanokolie angenando “Ano, nunge mongona nurupulu te lemomo wendo linjembo.” nambe tekonilinoye? ⁵ Topele mapele toli yambomo,* nuni nunge mongona lemo unju ailimu ou wendo likulie pe kanoko konjiku angenanga mongona lemo nurupulumu manda wendo linjini.” ‚nirimu.**

⁶ “‘Pulu Yemonga’ nilimele melema liku owa naa sieme. Nombalie pe topele topa ene nombanje kene aku naa teangi. Enenga mele peangama kongi angilimbena toko naa mundengi. Kimbuni kambilimbenje kene aku naa teangi.” ‚nirimu.„

⁷ “‘Lapa, mulu koleana molemo yemo, melema mawa teko “Si.” niengi. Aku tengé kinie melema sike simbe lingí. ‚Lapa molemona,

melema korangi. Aku tenge kinie melema sike kanoko lingí. Ulke kerepuluna angilku “Sukundu wamili.” niengi. Aku ningí kinie “Sukundu wai.” nimbe nambune tonjimbe. ⁸ Mawa tenge melema sike simbe lingí, koronge melema sike kanoko lingí, “Sukundu wamili.” ningí kinie sike nambune tonjimbe. Aku temba kene aku teai.*

⁹ “Enenga ye te yunge malo ombalie “Tara, pillawa kaloli te nambo si.” nimbé kinie yunge lapane yu kou mulú te simbeye? ¹⁰ Molo kangomone “Tara, oma te nambo si.” nimbé kinie yunge lapane wambiye te simbeye? ¹¹ Pe ene konopu keri pepili molemele yambomaneaku siku enenga ambolangoma mele peangama silimele liemo enenga Lapa mulu koleana molemomone “Melema si.” ningu mawa tenge yamboma mele peangama paa olandopa na simbeye? ‘Paa simbemo.’ ¹² Akumunge, ‘Yambomane nu kinie teangi.’ konopu leno mele nuni anju yamboma aku siku teani. ‘Aku teangi.’ nikinu ulumuni Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sirimu bokuna torumumanga pulumu kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane bokuna toringi ungumanga pulumu kinie,* lipe tere lepa nilimo kene aku siku anju yando yamboma kinie teko konjengi.”** ‘nirimu.’

¹³ “Ene pala kerepulu kangamonga paa pang.* Kolea kerine pulimo kerepulumu paa ailimu, akuna pulimo aulkemo paa anju yando pupe paa pará lemo akuna yambo aisili mindili naa siku we we teko pulimele. ¹⁴ Nakolo alieli konde

molopa konjipe mindi puli koleana* pulimo kere-pulamu paa kanga, yunge aulkemo paa tengepea teli kangamo lemona yamboma akuna pungindu mindili silimelemonga yambo telu telu ningu mindi aku aulkemo kanokolie pulimele.** Aku telemele kene ene kanu kerepulu kangamonga pangi.” ḥnirimu..”

¹⁵ “Pulu Yemone ungu umbu tonjilime na pilku we kolo toko yando ningu singí yema onge kene kanoko konjiku molayo. Kongi sipisipi paa taka lelko molemele mele aku siku kanu yamboma ongo molonge nakolo owa takara* paa engelene kolkolie ‘Melte topo namili.’ ningu andoko molemele mele aku siku kanu yambo-mane ‘Ene mindili nangi. Ene tepo kenjemili.’ ningu molemele.** ¹⁶ Kanu kolo toli yamboma ongo ulu tengema kanokolie, ‘Ene sike kolo tolime.’ ningu kanonge. ‘Amu namili.’ ningu takeme manda olko toko nolemelkaye? Molo ‘Me te namili.’ ningu silipu manda akuku nolemelkaye? Paa molo. ‘Amu lupe takeme lupela, me lupe silipu lupela.’ ningu kanolemele. ‘Aku siku mele Pulu Yemone sike ungu umbu tonjilime pilku yamboma sike ningu silimele mele lupe, Pulu Yemone ungu umbu na tonjilime yamboma kolo toko ningu silimele mele lupela ningu kanonge..’ Unjuma mongo tolemo kinie kanokolie ‘Ime nomolo lemo. Ime naa nomolo lemo.’ ningu kanoko imbi silimele kanumu.* ¹⁷ Unju peangamone mongo peangamo tolemo; unju kerimuni mongo kerimu tolemo. ¹⁸ Unju peangamone mongo keri te manda naa tomba; unju kerimuni mongo peanga te manda naa

tombala.* ¹⁹ Unju mongo peangama naa tomba unjuma pali peko tokolie tepena kalemele.* ²⁰ Unjuma mongo tolemo kinie kanokolie, “Imu peanga, imu keri.” ningu apurulimele mele, onge yambo kanumane tenge uluma enene kanokolie yamboma molemele mele sike aku siku kanonge.

²¹ “‘Yambomane nando ‘Ailimu.’ nilimele yamboma pali Pulu Yemone nokolemo mulu koleana* suku pungí.’ ningu na pilieyo. Tara mulu koleana molemomonga unguma pilku liku tenge yamboma mindi akuna pungí. ²² Yamboma apurumbe wale kanumu wendo ombá kinie yambo aisilini nando ningindu: “Ailimu, nane nunge imbi lepo* nunge unguma nimbu sirindu kanumu; nunge imbi lepo yambomanga konopuna kuru moloringime “Ongo ulsu pai.” nirindu kanumu; nunge imbi lepo ulu tondolo aisili terindu kanumu.” ningí. ²³ Nakolo aku siku ningí kinie nane enendo nimbundu: “Na enenga imbime paa na pilipu ene kanopo imbi naa silio.* Ene Pulu Yemonga ungumu na pilku liku teringi kene nanga kumbikerena naa ongo anju pai.” nimbú.

²⁴ “Akumunge, i nanga unguma pilku liku tenge yamboma ene ye te molemo mele niembo: Ye pilipe konginjili perimu ye te yuni yungeulkemo ‘Ingi nimbe angilipili.’ nimbe kou polona ola takorumu. ²⁵ Pe lo topa no topa poporome topalie ulkemo paa topa kalalu simbe terimu nakolo ulke simumu kou polona angilirimuna topa tekisi naa tekisipe ingi nimbe we angilirimuna. Nanga unguma pilku liku telemele yamboma ene kanu yemo mele molemele.

26 “I nanga unguma pilku liku na tenge yamboma ene ye te molemo mele niembo: Ye pilipe konginjili naa perimu ye tene yunge ulkemo okiana ola takorumu. **27** Pe lo topa no topa poporome topalie ulke kanumu topa kalalu sipe paa bulu balu sirimu. Nanga unguma na pilku liku tenge yamboma ene kanu yemo mele molemele.” nirimu.

28 Yesusini aku unguma nimbe pora sirimu kinie yuni mane sirimu pilku moloringi yambomane yuni ungu mane sirimu mele pilkulie mini wale munduringi. **29** Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku ene mane siringi yemane* we mane siringi mele Yesusini aku sipe mane naa sirimu. Namba lerimu yemane pipili naa kolko tondolo munduku mane siringi mele aku sipe mane sirimuna pilkulie ene mini wale munduringi.

8

1 Yesusi ma pangine maniendo ombá orumu kinie* yambo aisili liku maku toko yu lombili oringi.

2 Kanu kinie ye te kuru kendi nomba perimumu Yesusi orumuna om̄ba yunge kumbikerena koporongo langopalie yundu nimbendo: “Ailimu, nunge konopumuni na ‘conde pambo.’ konopu lenu liemo nuni na manda teko konde lini.” nirimu kinie **3** Yesusini yemo kini ambolopalie yundu nimbendo: “‘Nu konde pani.’ konopu lekeru kene konde pui.” nirimu kinie tamburembu kuru kendimu nomba kelerimu. **4** Kanu kinie Yesusini yundu altopa nimbendo:

“Nuni ya ulu tekeromo yambo telurindu kepe paa naa niyo. Sumbi siku puku Pulu Yemo popo tonjili yemo* nunge kangimu liku ora siku, ‘Na altopo kangi peanga lepili moltoro kene.’ ningu Mosisini “Tei.” nimbe panjirimu mele pilku liku tenindu “Pulu Yemo popo toko kalko si.” nirimu mélemo liku Pulu Yemo popo tonjili yemondo “Kalonji.” ningu yu sieni. Pe yambomane nu kanokolie ‘Yu sike kangi peanga lepili molemo.’ ningu piliengi kene nikiru mele isili ou tepui.” nirimu. „Aku siku teni kinie yambomane nu kanoko keri naa kanonge, nu altoko we yamboma molemelena manda teluna puku moloni.” nirimu..”

⁵ Yesusi Kapeniame taonona sukundu purumu kinie Romo yambomanga ami ye wane anderete nokorumu ye te yu orumuna omba yuntu mawa tepalie nimbendo: ⁶ “Ailimu, nanga kendemande yemo kimbu ki kolopa pora sipe mindili nomba perepa ulkena lepili okoro.” nirimu.

⁷ Yesusini yuntu “Ombo tepo konde limbu.” nirimu.

⁸⁻⁹ „Aku nirimu kinie pilipelie, ami ye wane anderete nokorumu yemone yuntu pundu topa nimbendo: “Ailimu, na ye kerimu mele molio, nu nanga ulkena oni kinie kapola naa temba. Na ye tene kepe nokopa molemo, yunge ungumu pilipu lipu telio. Nane kepe ami ye mare nokopo molio. Kanu yemanga tendo “Pui.” nilio kinie yu pulimo. Molo tendo “Oi.” nilio kinie yu olemo. Molo nanga kongono tenjili kendemande yambo tendo “I siku tei.” nilio kinie yu aku sipe telemo kanumu. Aku sipela, nuni ungu te we nini kinie

nanga kendemande yemo konde pumbe kene nuni we ni.” nirimu.

¹⁰ Yesusini yu nirimu mele pilipelie yu konopu aisili lipe mundupelie yu lombili oringi yambomando nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: I Isirele yambomanga talapena ulsu mololi yemone na ungumuni mindi manda tembo mele nimbe tondolo mundupe pilimo mele koleamanga pali, Isirele koleana sukundu kepe, yambo telurini kepe aku siku ningu piliringi mele paa na kanorundu. ¹¹ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ena mundi olemo koleamanga kinie ena pulimo koleamanga kinie yambo aisili wendo ongo Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo* mulu koleana sukundu Eporayamo kinie Aisake kinie Jekopo kinie pea ongo langi nongo molonge.** ¹² Nakolo Pulu Yemone ‘yunge yamboma’ nimbe mako torumu ‚Isirele‘ yamboma yu nokopa molemo koleana puku molemelka yamboma yuni topa makoropa sumbulu tolina mundumbe. Kanuna paa mindili nongolie kola teko perekonolonge.” nirimu.*

¹³ Aku nimbeline yuni ami ye wane anderete nokorumu yemondo nimbendo: “Nane nu ‘manda tenjimbe’ konopu lenu mele* tenjindu kene pui.” nirimu. Kanu kinie yuni aku sipe nirimu enamonga kendemande yemo yu kuru topa kelepa konde pupe molorumu.

¹⁴ ‚Kanu kinie, Yesusi Pitanga ulkena sukundu ombalie Pitanga kolepa ambomo kuru topa kangi norumuna aniemblo lerimu kanopalie, ¹⁵ yunge

kimu ambolorumu kinie kangi nomba kelerimu kinie ambomo ola angilipe wendo ombalie Yesusi langi sipe yu nokorumu.

¹⁶ Pe kolea ipu lemba terimu kinie konopuna kuru molorumu yambo aisili Yesusi molorumuna mengo oringi kinie yuni kurumando “Ongo wendo pai.” nirimu kinie ongo wendo puringi. Kuru torumu yamboma pali tepe kondelirimula. ¹⁷ Aku sipe terimumunge koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirumuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye* Aisayane ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Aisayane nimbendo:

“Yuni yuyu olio kuru torumuma makoropa,
olio aniembo lerimulu kuruma
lipe ulsu mundurumu.”
nirimu.**

¹⁸ „Walse,* Yesusi „nomu Gallilli kélona molopili, yambo aisili liku maku toko yu liku makaye teko moloringi kanopalie nirimumuni, „lombili andolimendo, “Nomuna nekendo pamili wai.” nirimu.

¹⁹ „Nakolo ou naa pupe we angilipili, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilipe mane sirimu ye te* yu angilirimuna ombo yundu nimbendo: “Ungu Mane Silimu, nu puni koleamanga pali nu lombili ombó.” nirimu.

²⁰ „Aku nirimu kinie, Yesusini yundu nimbendo: “Pílie! Owa takarama ulke pelemele-manga pelemele; kerama enenga mi takolemele-manga pelemele, nakolo Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemonga pelemo kolea te naa lemo „kene, nu ‘Yu lombili pupulie kapola naa

molombo.’ ningu pilkulie na lombili wani. We naa wani.” nirimu.

²¹ Kanu kinie yu lombili andorumu ye tene* yundu nimbendo: “Ailimu, nu kamu lombili wambo mangali ou pupu nanga lapamo ‚kinie pea molambo. Pe yu kolomba kinie, ono tepolie nu lombili ombó.” nirimu.

²² Nakolo Yesusini yundu nimbendo: „Nanga ungumu naa pilku, yambo kololi ‚none teli, yambomane yambo kolongema ono teangi. Nakolo nu na lombili oi.” nirimu.

²³ Aku nimbeline ‚nomu Gallilli nekendo pumbendo, nona andoli sipi tengä sukundu purumu kinie yu lombili andolime yu lombili sukundu puringila. ²⁴ Kanu kinie ‚nomuna pungí puringi kinie, poporome aili te nomuna torumu. Aku terimuna nomumu apisipe ola ombalie sipimu lipe aki tomba terimu nakolo Yesusi we uru perimu. ²⁵ Kanu kinie enene yu uru perimuna puku toko makinjikulie ningindu: “Ailimu, olio liku taponjiyo. Olio no wangokomolo.” niringi.

²⁶ Yu ‚makilipelie, enendo nimbendo: “‘Pulu Yemone olio nokomba.’ ningu konopu tondolo naa pekemo yema, ene nambemuna mini wale mundukumiliye?” nirimu. Aku nimbeline ola molopa poporomemo kinie nomumu kinie iri torumu. Kanu kinie poporomemo topa kelepa nomumu lope naa tepa paa we lerimu. ²⁷ „Yuni terimu mele kanokolie, yemane mini wale mundukulie ningindu: “Apa! I yemo nambolka yerenje? Poporomemone kepe nomumuni kepe yunge ungumu pilku liku kelkembele.” niringi.

²⁸ Kanu kinie yu „lombili andolime kinie pea, nomu nekendo pupe kolea Gadara puringi kinie kanu kolea Gadara ye talo, konopuna kuru molorumu yetolo, yambo ono koleana wendo ongolo yu molorumuna oringili. Elte paa enge ningulu yamboma tonguele teringilimunge we yamboma elte peringili koleana ‘Eltene ene tonguele.’ ningu aulkena ongo naa puringi. ²⁹ Yesusi kanokololie tondolo munduku walsikululie ningilindu: “Pulu Yemonga Malo, olio kinie ulu nambolka uluri tenindu onuye? Olio mongo lipé simbe walemo ou wendo naa opili nuni isili ou olio mindili liku sini okonoye?” niringili.

³⁰ Akuna anjupe kolea tengā umbu kongi aisili ímu nongo moloringi „kanokolie,” ³¹ kurumane Yesusi mawa tekolie ningindu: “Olio toko makorokolie ‘ne kongimenga konopuna molopangi.’ ni.” niringi kinie

³² Yuni enendo nimbendo: “Kapola, akuna pang.” nirimu kanu kinie „kuruma, kanu yetolonga konopuna wendo ongolie kongi akuna moloringimenga konopuna puku moloringi kinie kanu kongime pali kekelepa toko lkisiku puku kopona pukue toko nomuna suku puku no wangorangi.

³³ „Ulu akuma wendo orumu kinie kanokolie, kongi tapu teko moloringi yema talopa lelko pukulie niringimuni, taonona puku akuna moloringi yamboma enenga kongime terimu mele kepe kuruma konopuna moloringi yetolo terimu mele kepe temane toko siringi. ³⁴ Niringi mele pilkulie taonona moloringi yamboma pali Yesusi molorumuna ongo kanokolie yu mawa

tekolie ningindu: “Olionga koleana naa mololi kelko pui.” niringi.

9

¹ Kanu kinie Yesusi altopa nona andoli sipi tenga sukundu pupelie nirimumuni, nomu ‚Gallilli, yakondo omba yunge kolea ‚Kapeniame taono, orumu.

² Yu ‚Kapeniame kelepa, omba molorumuna ye marene kimbu ki kolopa pora sirimu ye te taropola teko mengo oringi. Enene ‘Yesusini i yemo manda tepa konde limbe.’ ningu pilkulie yu mengo oringi, Yesusini kanopa pilipelie kimbu ki kolopa pora sirimu yemondo nim-bendo: “Nanga kangomo, nunge konopu way-ongo nipili. Nunge konopuna ulu pulu keri terinu pelemoma manie pupili, siye kolkoro.” nirimu.

³ Aku nirimu kinie pilkulie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye marene* eneno konopuni pilkulie, ‘I yemone Pulu Yemo marake tekemo.’ ningu piliringi.

⁴ Ene konopu leringi mele Yesusini pilipelie nim-bendo: “Ene nambemuna konopu lelko ken-jikimiliye? ⁵ I yemondo “Nunge ulu pulu kerime manie pupili, siye kolkoro.” nimbú kinie ene ulu te naa kanokolie ‘We we tepa nikimu.’ konopu lengeye? Molo “Ola angilku nunge kunungumu liku mengo kimbu kongono teko andoi.” nimbú kinie yu ola angilimbene naa angilimbenje mona lemba manda kanokolie ‘Aku sipe mindili sipe nikimunje?’ konopu lengeye? ⁶ Nakolo ‘ ‘Manie

Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* tondolo pelemomone ya ma koleana yambomanga ulu pulu kerime “Manie pupili, siye kolkoro.” manda nimbé.’ ningu piliengi!’ nimbu aku sipu nindu.” nirimu.

Aku nimbeline kimbu ki kolopa pora sili yemondo nimbendo: “Nu ola angilku nunge kunungumu liku mengo ulkendo pui.” nirimu.

⁷ Aku nirimu kinie yemo ola angilipe ulkendo purumu. ⁸ Yambo aisili akuna maku toko moloringimene yu aku terimu kanoko mini wale mundukulie, mana yamboma ulu tondolo aku mele tenge tondolomo sirimu Pulu Yemonga imbi ambolko ola linjiku kapi niringi.

⁹ Kanu kinie Yesusi pumbe pupelie nirimumuni, kou takisi lipe molorumu ye te, yunge imbi Mateyu, kanopalie yundu “Na kinie pea pambililombili oi.” nirimu. Kanu kinie Mateyu yu ola angilipe yu lombili purumu.

¹⁰ Pe Yesusi Mateyunge ulkena langi nomba molorumu kinie kou takisi lili yema kinie, „Juda ye ailimene, “ulu pulu kerime teli ye” ,niringi, wema kinie aisili ongo Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie* ene pea manie molko langi noringi. ¹¹ Ene aku siku teluna langi nongo moloringine, Parisi yemane kanokolie yu lombili andolimendo walsiku pilkulie ningindu: “Enenga ungu mane sili yemo kou takisi lili yema kinie ulu pulu kerime teli ye wema kinie ene kinie yu nambemuna langi pea nokomeleye?” niringi.*

¹² Aku siku niringi mele pilipelie Jesusini enendo nimbendo: “Kuru naa tolemo yamboma

doketana naa pulimele. Kuru tolemo yamboma mindi doketana pulimele kanumu.* ¹³ Nane “Yambo sumbi nilime na molombona wang.” nimbundu ma koleana naa orundu.* ‘Ulu pulu keri teli yamboma na molombona wang.’ nimbundu orundu. Ulu pulu keri teli yamboma lipu taponjimbundu orundu kene** ene puku Pulu Yemonga bokuna molemo ungu tengah pulumu puku pilipayo. Pulu Yemone nimbendo:
 “‘Na melema popo toko kalko siengi.’
 nimbu pilipu naa molio.
 ‘Ene yambo lupema konopu monjiku
 kondo kolangi.’
 nimbu pilipu mindi molio.”***
 nirimu kanumu.” nimbe Yesusini nirimu.

¹⁴ Pe ,No Linjili, Jono lombili andoringi yema Yesusi molorumuna ongolie yundu walsiku pilkulie ningindu: “Olio kinie Parisi yema kinie olio alieli langi mi topo naa nolemolo* nakolo nu lombili andolime aku siku naa telemele akumu nambemuna na telemeleye?” niringi.

¹⁵ ,Aku siku niringi kinie pilipelie, Yesusini pundu topa enendo ,ungu iku te topa yu kinie ulu te wendo ombá mele nimbeline, nimbendo: “Ambo limbe ye te yunge pulu lemo yema kinie molemo kinie ene konopu sikulie “Kola tepo langi naa namili.” manda ningíye? Manda na ningí. Pe mindi, ambo limbe yemo ene molongena ongo wendo liku ,tonge, kinie kanu walemanga sike ,konopu keri panjiku, langi naa nongendo mi tonge. ,Isili ou molo.”*

¹⁶ “Mulu wambale ou te sungu nilimo kinie olione mulu wambale paa konde tengah te

kopisipu lipu, sungu nilimomonga naa topo tambululimolo kanumu. Yambo tene aku sipe topa tambulkenje kanu mulu wambalemo nona panjilke kinie mulu wambale konde kopisilimu kanga lepa lli nimbelie mulu wambale oumu kelepa kamu aili tepe sungu nilke.*

¹⁷ “Kongi meme kalumuni teli mingi ou tenga no waene konde naa la kolemolo kanumu. Yambo tene mingi ou tenga no waene konde te kolkanje kanu no waenemo mingine sukundu pepalie pe akolka kinie kanu mingi oumu naa akopa sungu nilke. Kanu kinie nomo kepe mingimu kepe kamu keri lelka. Akumunge no waene konde kongi meme kalumuni teli mingi kondena mindi kolemolo kanumu. ‘Pe nomo akolemo kinie kalumuni teli mingi kondemo anju yando pupe sungu naa nilimomonga, nomo kinie mingi kondemo pea kapola lemo.’ nirimu.

¹⁸ Yesusini Jononga lombili andoli yemando ungu nimbe molopili Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke te, nokorumu ye te Yesusi molorumuna ombo yunge kumbikerena koporongo langopa yundu nimbendo: “Nanga ambolamo kinié isili kolopa pora sikimu. Nakolo nu ongo yu kimuni amboloni kinie yu konde pumbe.” nirimu.

¹⁹ Aku nirimu kinie Yesusi ola angilipe yu lombili purumu. Yesusi lombili andolime pea puringila.

²⁰⁻²¹ Kanu kinie ambo te molorumu kanumunge pena perimu walema pora na nirimu. Yu pena mindi pepili ponie engaki rurepo ombo purumu. Kanu ambomone ‘Yunge wale

pakolimu mindi ambolondu liemo na konde pumbu.' nimbe pilipelie Yesusi pumbe purumu kinie bulkundu omba, yunge wale pakolimunge pundumu ambolorumu.* ²² Ambolorumu kinie Yesusi topele topa yu kanopalie nimbendo: "Ambolamo, nu konopu wayongo nipili moloyo. 'Nu manda tepa konde limbe.' konopu lenu kanu ulumuni nu konde pukunu." nirimu. Kanu enamonga ambomo konde pupelie we molorumu.

²³ Kanu kinie Yesusi „Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemo, nokoli yemonga ulkena sukundu ombalie yambo aisili molko kondo kolko, kolape mingi langoko, kola aili teko teko moloringi kanopalie yuni nimbendo: ²⁴ "Ene anju pame! Ambolamo kolou na kolomu. We uru mindi pelemo." nirimu.* Aku nirimu kinie „ambola kanumu sike kolopa pora sirimu pilkulie yuni "We uru pelemo." nirimumunge, yu ungu taka tonjiku tae tenjiringi.

²⁵ Kanu kinie yambo maku toko moloringime pulu sipe pena pena tepalie „ambola onomo lerimu, suluminiana pupe yunge kimu ambolorumu kinie ambolamo ola molorumu. ²⁶ I ulu tondolo terimumunge temanemo kanu koleamonga sukundu lerimu koleamanga pali anju anju purumu piliringi.

²⁷ Yesusi kanu koleamo mundupe kelepa pumbe purumu kinie mongo keri lerimu ye talo yu lombili ongo walsikululie ningilindu: "Ye nomi kingi Depisini kalopa lirimu yemo,* nu olto kondo koloi." ningu wale aisili niliku oringili.

²⁸ Yu ulke tenga sukundu purumu kinie mongo keri leli yetolo yu molorumuna lombili oringili

kinie yuni elte walsipelie: “Elte na mawa tekembele mele ‘Manda temba.’ konopu lekembele* molo moloye?” nirimu kinie

eltene ningilindu: “Ailimu, ‘Manda teni.’ konopu lekembolo.” niringili.

²⁹ Kanu kinie yuni eltenga mongotolonga ambolopalie nimbendo: “Nane ‘manda temba.’ konopu lekembele mele aku sipe wendo opili.” nirimu ³⁰ kinie eltenga mongotolo peanga lerimu, melema altoko kanoringili. Yesusini elte tondolo mundupe mane sipelie nimbendo: “Eltena i ulu wendo okomomo yambo teluri kepe paa naa piliengi, naa ningu siele!” nirimu. ³¹ Nakolo elte pena pukulu Yesusini terimu mele aku koleamonga sukundu lerimu koleamanga pali temane toko silikulu andoringili.

³² Kanu yetolo Yesusi munduku kelkolo pungilí puringili kinie ye te konopuna kuru molorumunge ungu te naa nirimu ye te Yesusi molorumuna mengo oringi. ³³ Yesusini yemonga konopuna molorumu kuru kanumu topa makororumu kinie ungu naa nirimu ye kanumuni ungu nirimuna yambo maku toko moloringimene kanokolie konopu aisili liku mundukulie ningindu: “Ou Isirele koleana sukundu i sipe ulu te wendo na orumu kanumu.” niringili.

³⁴ Nakolo Parisi yemane* ningindu: “Kurumanga nomimuni yu lipe taponjilimona yuni kuruma topa makorolemo.” niringi.**

³⁵ Yesusi kolea ailimenga kinie, kolea kangamanga kinie pelipe andopalie nirimumuni, Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemanga pupe ungu mane sipe;

Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokolemo* nokomba ungu pulumunge temane peangama topa sipe; kuru lupe lupema torumu yamboma tepe konde lirimula. ³⁶ Yambo paa aisili yu molorumuna ongo liku maku toko moloringime kanopalie ene umbu konopu naa pepili andoko, kangime enge naa perimuna ene eneno manda liku na taponjiku molkolie ene kongi sipisipime enenga tapu ye te na molorumumunge we moloringi mele ene aku siku moloringine* kanopalie ene paa kondo kolorumu. ³⁷ Kanu kinie ‚yambo aisili ‘Yuni lipe taponjipili.’ ningu moloringine kanopalie, lombili andolimendo nimbendo: “Langi pulumu ponienou lemo nakolo kongono ye aisili molo. ³⁸ Na ye telumu mindi i kongonomo tekero kene, Langi Pulu Yemo mawa tekolie yuni “Langi nou lelime lingí kongono tenge yamboma yunge ponienou lipe mundupili.” niei.” nirimu.*

10

¹ Yesusini yu lombili andoli ye engaki rurepondo* “Yando wai.” nimbeline enene yambomanga konopuna kuru molemoma “Ongo wendo pai.” ningu toko makoronge tondolomo sipelie, yambo kuru tolime kinie kangi pange mange telime kinie ‘Konde pang.’ ningí nambamo sirimu.

² Yuni “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu ye* engaki rureponga imbime i sipe: Ou Saimono, yunge imbi te ‘Pita’ niringila, yu keme yunge angenu Enderu keme, Jeperinge malo Jemisi keme Jemisi yunge angenu Jono

keme, ³ Pillipu keme Batollomiu keme, Tomasi keme kou takisi lirimu ye Mateyu keme, Allapi-asinge malo Jemisi keme Tadiasi keme, ⁴ “Olio Juda yamboma oliolio gapomano molamili.” niringi talape ye Saimono keme Yesusi pe lipa opa touma sirimu ye Judasi Isikeriote* keme, akuma.

⁵ Yesusini aku ye engaki rurepo lipa mundupelie enendo nimbendo:

“Yambo lupema molemelena naa la pangí. Sameria yambomanga* taono tengá naa la pangí.

⁶ Isirele yamboma mindi enenga kongi sippi pena lou lelko pelemele mele* aku siku molemele yamboma molemelena mindi pangí.

⁷ Ene molemelena pungí pukulie, enendo “Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokomba walemo* nondopa wendo ombá tekemo.” niliku pangí.

⁸ “Kuru tomba yamboma teko konde liku, kolko lenge yamboma ‘Lomboroko ola molai.’ ningú, kuru laká nombá yamboma* ‘Umbu kangi angilipili.’ ningú, kuru konopuna molopili molonge yamboma ‘Konopuna naa molangi, ongo wendo pangí.’ ningú teliku pangí. I kongonomo tengemonga tondolomo kou te molo meltene topo toko naa likimili kene anju yamboma aku siku liku taponjikulie ningimuni, ‘Kou te liemili.’ ningú naa la teangi. We teangi.

⁹ “Pungindu kou gollo mare molo kou sillipa mare molo kou kopa mare kakona panjiku mengo pu naa pangí. ¹⁰ Mele wale kepe wale pakoli talo kepe kimbu su kepe apulu mingi

kepe naa mengo we pangi. Yambo kongono tenjilimomo kongono tenjilimo yambomone langi simbe kinie papu kene* melte mei naa meangi. We pangi.

¹¹ “Pe kolea aili tenga molo kolea kanga tenga suku pukulie ningímini, yamboma wal-siku pilkulie “Ye nae ye peanga te molemomonga oliondo “Pea peamili wai.” nimbeye?” niengi. Kanu kinie te nengu singí kinie pilku yu kanoko lenjikulie kanu yemonga ulkena puku yu kinie mindi pea peko molkolie pe aku koleamo munduku kelko pangi. „Ulke pinie pinie na andoko ulke teluringe mindi langi nongo peangi.”*

¹² „Kolea tengah puku ye peanga te liku ora singí kinie kanoko lenjiku, yunge ulkena sukundu pukulie ningímini, ulke pulu yambomando “Ene konopu peanga pepili molai.” nieyo. ¹³ Kanu kinie kanu yambomane “Pea peamili sukundu wai.”níngi liemo, enenga ungu peanga ningí kanumu kanu yamboma kinie pepili. Nakolo kanu yambomane konopu peanga naa panjiku, “Pea peamili wai.” naníngi liemo ungu peanga ou sukundu pukulie ningí kanumu “Ene kinie naa pepili.” nengu, kelko mengo „ene munduku kelko yando wangi.”

¹⁴ “Yambo tene enendo “Pea peamili wai.” ni naa nengu enene ungu ningíme pilku naa língi liemo kanu ulkemo molo kanu taonona yambo kerime munduku kelko pungindu „kanu koleana yamboma ‘Kamu molko kenjengi! Pulu Yemone ene lipe naa taponjimbe mele piliengi.’ nengu, enenga kimbuna kanu koleamanga ma angilimbe mamo kulu toko pangi. ¹⁵ Nane ene

paa sike nimbu sikirumu: Kote walemo wendo ombá kinie kolea aili Sodomo kinie Gomoratolo eltenga yamboma ,ou ulu pulu keri aisili sike teringi* nakolo, eltenga kote kanga mele pemba. Nakolo i yambo enendo “Sukundu wai.” ni naa ningu enenga ungu pilku na lingí yamboma kote walemo wendo ombá kinie enenga kote ailimu pemba.

16 “Ene lipu mundukuru yema ene sipisipi melema, yambo owa takara aili kerimene* sipisipi** topa nolemo mele yamboma molemelena ene lipu mundukuru. „Nanga ungumu andoko ningu singí kinie pilku keri pilkulie yambomanne ene mindili liku singí.„ Yamboma owa takara mele aku siku molemele kene kongi ka wambyiyema pilipe kongnjilimu paa pelemona uluma tembando mimi sipe pilipe telemo mele ene aku wambyiyema mele molko, kera waembono molemo mele molangi. „Aku keramone melema mindili sipe tepa kenjimbe ulu pulu te naa pelemo..„

17 “Yamboma mimi siku kanangi. Enene ‚Na lombili andoli yamboma mindili nongo, kolangi.’ ningu,, ene ‚mare liku ambolkolie, kanjollomanga makumanga mengo puku kote tenjiku, ene ‚mare, Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkemanga liku mengo puku kopene tongela. **18** Ene nanga yamboma molongemonga ene ‚mare ka siku, yambo lupemanga gapomano ye ailime kinie ye nomi kingime kinie molongena ‚kote tenjingindu, mengo pungila. Aku siku tengen kene ene eneno kanoko konjiku molayo. Nakolo kote

tenjingí kinie kotena angilkulie kanu yema kinie kanu yema nokonge ye nomime kinie enene ‘Nanga ungumu piliengi!’ ningu ene ningu singí.

19 Nakolo ene ka siku kote tenjingí kinie ‘Kotena nambolka unguri nimulúnje? Olio ungu te wal-siku pilingí kinie nambolka unguri pundu topo nimulúnje?’ ningu mini wale naa mundengi. Aku tengenamonga ene ungu ningí mele pilingí.

20 Ene ungu ningíme eneno pilkulie naa ningí. Enenga ‚mulu koleana molemo, Lapanga Minimu enenga kerena molopalie nimbe simbe unguma enene anju ningí kene konopu kimbu naa siku, pilingí mele niengi.

21 “Aku walemanga, angenuni yunge angenu ‚nanga yambo molombamonga, ‘Kolopili toko konjengi.’ nimbe kote tenjimbe. Lapane yunge ambolangoma akula temba. Ambolangomane kepe enenga anupili lapali kinie mumindili kolko kotena mengo puku “Toko konjengi.” ningila.

22 Nanga yamboma molongemonga yambomane pali ene kinie konopu keri panjingí, nakolo na munduku naa kelko walema pora naa nípili tondolo munduku molonge yamboma ‚Pulu Yemone, lipe taponjipe ‘Mindili nonge koleana naa puku pea molopo konjipu mindi pamili.’ nimbé.* **23** Kolea tengenamonga ‘ene mindili nangi.’ ningu tekoko kenjingí kinie kolea tengenamonga kowa pangí. Nane enendo paa sike nikirumu: Ene kolea Isirele sukundu koleamanga pali andoko nanga kongonomo tekoko kenjingí kinie Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo* ‚kelepa yando, ombá.

24 “Mane sili ye te lombili puku unguma

pilimele yamboma ‘Enenga mane silimu manien-dopa, ene olandopa.’ manda naa ningí. Kende-mande yambo tene ‘yunge nokoli yemo manien-dopa, yu olandopa.’ manda naa la nimbé.

²⁵ Lombili pupe unguma pilimo yambomo kinie yunge ungu mane silimo yemo kinie kapola kapola molembele akumu manda. Kendemande yambomo kinie yunge nokoli yemo kinie kapola kapola molembele akumu mandala. Ulke pulu yemonga ungu na pilimele yambomane yu kinie mumindili kolko iri tongendo „kurumanga nomi Setenenga imbi manda lelko, “Yu Belsipuli” ningu imbi lemele kanumu.* Pe kinié ulke pulu yemondo aku siku níngi liemo yunge ulkena pelemele yambomando pali paa aili teko olan-dopa ungu kerime ningila.

²⁶ “Nanga opa toumane na teko kenjilimele mele ene na lombili andoli yema sike teko kenjingila, akumunge ene kanu yamboma pipili naa kolayo. Aki tolemo ulumanga telu kepe pe aki naa topa pali mona lemba. Lopi telemo ulumanga telu kepe pe lopi naa temba. Kanu uluma kinie unguma pali yambomane pali pil-ingí kene pipili naa kolangi. ²⁷ Nane enendo sum-bulu tolino nilio unguma pa teline nieyo. Ungo ólo toko ningí eneno komuna pilingí unguma ulke imuna ola angilku ru ningu niengi.

²⁸ “Kangimu mindi toko konjikulie minimu manda toko naa konjingí yamboma pipili naa kolayo. „Pulu Yemo mindi pipili kolayo.„ Yuni kangimu kinie minimu kinie peatolo tepe koleana manda topa konjimbe kene yu mindi pipili kolai.*

²⁹ “Kera kalsindipele paa kangamo molemo, topo toko lingíndu kera talo pea tene toya mele mindi pulimo kanumu. Nakolo te kolopa we manie naa pulimo. Kanu kerama na lombili andoli yambomanga ,mulu koleana molemo, Lapamone kanolemo.* ³⁰ Ene ,na lombili andolime,, enenga penge indime kepe yuni koronga telu telu nimbe pali kambu torumu. ³¹ Enenga ,mulu koleana molemo, Lapamone aku sipe ene molemele mele kanopa mololipe pulimo kene ,‘Yambomane olio teko kenjingí.’ ningu, pipili naa kolayo. Kera kalsindipele yu kou paa wallotolo mele pulimo nakolo kanu keramo Pulu Yemone kanopa molemo. Ene yamboma paa olandopa ailime kanopalie ene paa nokopa konjipe molomba.

³² “Yambo tene yambomanga kumbikerena ola angilipe “Na Yesusinge yambomo molio.” nimbé kinie nane Tara mulu koleana molemomonga kumbikerena ola angilipu “Kanu yambomo nanga yambomo.” nimbula. ³³ Nakolo yambomanga kumbikerena “Yesusi yu naeye? Yu na naa pilkiru.” aku mele nimbé yambomo yu nane Tara mulu koleana molemomonga kumbikerena “Aku yambomo yu naeye? Yu na naa pilkiru.” nimbúla.

³⁴ “ ‘Ya mana yamboma opa naa teko teluna kapola kapola molangi.’ nimbu orundu.’ konopu naa leangi. Ene yamboma ‘Taka lelko molko kapola kapola molangi.’ nimbundu naa orundu. ‘Mumindili kolko opa teangi.’ nimbundu orundu.* ³⁵⁻³⁶ ‘Yambomane teangi.’ nimbundu orundu mele i sipe:

“Ye tene yunge lapa kinie opa tepili,
 lemenu tene yunge anumu kinie opa tepili,
 malo tengā menuni yunge bamu kinie opa tepili.
 Ulke teluna pelemele yamboma opa tou mo-
 longe.”*

‘Aku teangi.’ nimbundu orundu.

³⁷ “Yambo tene na olandopa konopu naa monjipe, yunge lapa molo anumu olandopa konopu monjimbe yambomo ‘Nanga yambomo molopili.’ nimbú kapola naa temba. Yambo tene na olandopa konopu naa monjipe, yunge malo molo lemenu olandopa konopu monjimbe yambomo ‘Nanga yambomo molopili.’ nimbú kapola naa temba. ³⁸ Yambo tene ‘Yu lombili pambo.’ nimbelie yamboma unju perana angilku mindili nongo kolemele mele yuni unju pera mele gomo lembando ‘Na yu lombili pumbundu mindili nondu liemo papula; kolondu liemo papula.’ naa nimu liemo ‘Nanga yambomo molopili.’ nimbú kapola naa temba.* ³⁹ Yambo te ya ma koleana ‘Na molopo konjipu, nondopo naa kolambo.’ nimbe pilimo yambomo kolopalie kolea kerine mindili nomba molopa mindi pumbe. Nakolo yambo te na lombili andopa nanga kongonomo tenjimbendo ‘Ya mana mindili nombo molombo kinie mandala, kolombo kinie mandala.’ nimbe yambomo konde molopa konjipe mindi pumbe.*

⁴⁰ “Ene kolea tengā pungí kinie yambo tene ‘Pea molamili wai.’ nimbe lipe taponjilimo yambomo na pea aku sipe lipe taponjilimo. Na ‘Pea molambili oi.’ nilimo yambomone na “Ma koleana pui.” nimbe lipe mundurumu yemo ‘Pea molambili oi.’ nilimola.* ⁴¹ Yambo tene

Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo yambo te olemo kinie 'Yu Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo yambo te* kene' nimbe pilipelie "Pea molambili oi." nimbe lipe taponjilimo yambomo Pulu Yemone yunge ungumu nimbe silimo yambomo mele kalomba mele kanu lipe taponjilimo yambomo kepe telu sipe mele kalombala. Yambo tene Pulu Yemonga ungumu pilipe lipe konopu sumbi nipili molemo yambo te olemo kinie 'Yu Pulu Yemonga ungumu pilipe lipe konopu sumbi nipili molemo yambo te kene.' nimbe pilipelie 'Pea molambili oi.' nimbe lipe taponjilimo yambomo 'Pulu Yemone,' kanu yambo sumbi nilimu mele kalomba kinie yu lipe taponjilimo yambomo kepe telu sipe mele kalombala. ⁴² Yambo tene ene nanga lombili andoli yambo imbi naa mololi yambo te* kanopa 'yu nanga lombili andoli yambo te kene' nimbe kanopalie yu lipe taponjipe we no kepe kolopa simu liemo nane ene paa sike nimbu sikirumu, kanu yambomo paa sike mele kalolimu limbe." nirimu.**

11

¹ Yesusini yu lombili andoli ye rurepondo yunge kongono tenjingí mele mane sipe pora sipelie nirimumuni,* yuaku koleamo mundupe kelepa kolea Gallilli disiriki taonomanga andopa mane sipe 'Pulu Yemonga,' ungumu nimbe sirimu.

² 'Pulu Yemone "Nanga yamboma nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." nimbe ou mako

torumu ye nomi, Kirasimuni* ulu tondoloma terimumunge Jono ka ulkena pepa pilipelie nirimumuni, “Yesusindu i siku i siku walsiku pilinjengi!” nimbe yu lombili andoli mare Yesusi molorumuna lipe mundurumu. ³ Kanu yema Yesusi molorumuna ongo yu walsiku pilinjikulie ningindu: “Pulu Yemone olio nokopa konjimbe yere “Lipu mundumbu.” nimbe, nimbe panjirimu yemo ‘Ombá.’ nimbu nokopo molemolo kanumu nu molo te lupe ombámo nokopo molamiliye?” niringi.

⁴ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Enene ya kanokomele mele kepe pilkimili mele kepe puku Jono ningu sipayo.

⁵ Mongo keri leli yamboma mongone kanoko, kimbu keri leli yamboma kapola andoko, kuru laká nolime* umbu kangi angilipe, komu silime komuni pilku, kolopa lelime ola molemele kepe, koropa pulime temane peangamo topo silio pilimelela kanumu.** Aku siku Jono ningu sieyo. ⁶ Na kanokolie ‘Yu sike kanu yemo molemo.’ ningu tondolo munduku pilkulie, altoko konopu talo naa panjiku molonge yamboma ene malo.” nirimu.

⁷ Jono lombili andolime pungí puringi kinie Yesusini kelepa yambo aisili maku toko moloringimendo Jonondo nimbendo: “Kolea ku leline Jono no linjipe molorumu kinie, ene kanu kolea ku leline nambolka kanonge puringiye? Lkepanie mele poporamene lope lope tenjipe molorumu te kanonge puringiye? ⁸ Molo kanumu. Alieli kanolemele mele kanonge naa

puringi liemo, ulu nambolkare kanongendo puringiye? Ye te mulu wambale paa peangama pakopa molorumuna kanonge puringiye? Akumu molola. Yambo mulu wambale paa peangama pakolemelema ye nomi kingimenga ulkena manjiku molemele kanumu.

⁹ “Aku sili te kanonge na puringi liemo, Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe sili ye te* kanonge puringiye? Akumu sike nakolo nane enendo nimbu sikiru: Jono yu sike Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe sili ye te nakolo yu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe nimbe sili ye we te molo. ¹⁰ Yuni Pulu Yemone ou “Lipu mundumbu.” nirimu yemonga* aulkemo tepa mimi temu kanumu.** Kanu yemondo Pulu Yemonga bokuna sukundu molemo ungu te i sipe:

‘Pulu Yemone yunge Malondo nimbendo:’
 “Pilieyo. Nanga ungu te ninjimbe yemo
 nane nu puni aulkena yu kumbi lepo
 lipu mundukuru.

Yuni nunge aulkemo akisinjimbe.” nirimu.”***
 kanu ungumu bokuna molemo.”**** ¹¹ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ou mana moloringi yambomanga te No Linjili Jono kinie manda molo. Jono olandopa mele. Nakolo kinié wale kondemo wendo okomo. Kanu walemo Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo* yambomanga te paa imbi naa molopa paa koropa puli yambomo olandopa; Jono yu maniedopa. ‘Ou moloringi yamboma manie mele;

kinié na ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilingimunge konopu peanga pemba yamboma olandopa.¹²⁻¹³ Jono ou mana na omba molopili ungu manema pelemo boku Mosisini torumuma kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siku bokuna toringi bokuma kinie, aku bokumane* Pulu Yemonga unguma ningu siku, Jono kinie Pulu Yemone “Ene nokomba ye nomi te lipu mundumbu.” nimbe panjirimu yemo kinie** ongele mele unguma niringi. Nakolo Jono orumu kinie yandopa Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokolemo ulumu paa tondolo mundupe wendo omba yunge opa touma topa manie mundulimola; ye enge nilimene aku ulumu ambolongendo tondolo munduku karaye teko lingí tekemelela.*** ¹⁴ Ungu te nimbú tekeromo pilimulú konopu lingí liemo piliengi! Pulu Yemonga bokuna “Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe simbe ye, Illainja ombá.” nirimu* ye kanumu Jonondo nirimu.** ¹⁵ I nikiru mele komu angilimo yambomane paa mimi siku piliei!” nirimu.

¹⁶ “Kinié mana molemele yamboma nambolka melte ene manda lepo manda nimbunje? „Ene molemele mele i sipu nimbu siembo:“ Ene yamboma maku tolemele koleana ambolangoma pepe perekolemele mele. Aku ambolangomanga marene ne anju molemele ambolango mare „pea pepe perekolemele molonge aulke te koroko kelkolie, enendo walsikulie ningindu:

¹⁷ “Konana nímulu kinie
ene ‘Pea konana niemili.’ na ningu “Molo.”

níngi.

Pe kelepo kola temulu kinie
ene ‘Pea kola teamili.’ ni naníngi.

‘Pea pepe perepo molomolo aulke te molo lep-
amo.’

nilimele. „Kinié molemele yamboma ene aku ambolangoma mele molemele.“¹⁸ „Na kinie No Linjili Jono kinie oltone nilimbolo unguma enene pilku keri pilimele; telembolo mele kanoko keri kanolemelela“. Jono ombalie ga kinie no waene kinie na nomba molorumu kinie „kanoko keri kanokolie, ningindu: “Yunge konopuna kuru te molemo.” niringi.¹⁹ Pe Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo omba ga kinie no waene kinie norumu kinie „kanoko kerila kanokolie, ningindu: “Yu ga aisili nomba keri pilipe, no waene aisili nomba kekelepa topa telemo yemo. Yu kou takisi lili yema kinie,* ulu pulu keri telemele yambo wema kinie ‘Yu kinie pulu lepili pea tapu topo molamili.’ nimbe telemo.” nilimelela. „Enene aku siku Jono kanoko kerila kanolemele. Na kanoko kerila kanolemele..“ Nakolo pilipe konginjili ulu pulumu Pulu Yemo kinie pelemona yuni telemo temba mele kanokolie ‘Papu telemo.’ ningí.” nirimu.

²⁰ Aku nimbeline Yesusi kolea ou andopa ulu tondolo aisili terimu koleamanga „moloringi yamboma,* yuni terimu mele kanokolie enenga ulu pulu kerime kanoko keri kanoko munduku kelko konopu alowa naa teringi kanopalie yuni ene iri topalie nimbendo: ²¹ “Kolea Korasini kinie Besaida taonotolonga „molemele yamboma,

mindili nongo paa molko kenjingí! Kanu koleatolonga sukundu ulu tondolo aisili terindu „nakolo akuna molemele yamboma konopu alowa naa telemele. „Kolea aili Taya kinie Saidonoto-longa sukundu* „ulu tondolo te naa terindu** nakolo kanu koleatolonga sukundu, nane ulu tondolo aku sipu telka kanolemelkanje kanu koleatolonga „yambomane, ene ulu pulu keri telemelena koronga munduku kelko, bulu siku, konopu alowa telemelka. ²² Akumunge nane enendo nimbu sikiru: Pe kote walemo wendo ombá kinie kanu kolea Taya kinie Saidonoto-longa „yamboma ulu pulu keri telemelena, enenga kote kanga mele pemba. Nakolo ene kolea Korasini kinie Besaidatolonga „yamboma nane ulu tondoloma terindu kinie kanokolie konopu alowa naa teringimunge, kote walemo wendo ombá kinie enenga kote aili mele pemba.

²³ “Kapeniame taono „yamboma enene, ‘Mulu koleana pupu molamili.’ konopu lekemeleye? Aku manda molo. „Enene nanga unguma alieli pilimele nakolo konopu alowa naa telemelena, ene kolea kerine puku molonge.* Enenga koleana sukundu ulu tondolo aisili terindu „nakolo ene konopu alowa naa teringi. „Kolea aili Sodomo sukundu** „ulu tondolo te naa terindu nakolo kanu koleana sukundu, nane ulu tondolo aku sipu telka kanolemelkanje yamboma konopu alowa telemelka, pe kinié kepe kanu koleamo we lelka. ²⁴ Akumunge nane ene „Kapeniame yambomando, nimbu sikirumu: Kote walemo wendo ombá kinie kolea Sodomo „yamboma ou ulu pulu keri aisili sike teringi nakolo, enenga

kote kanga mele pemba. Nakolo ene kolea Kape-niame „yamboma nane ulu tondolo terinduma kanokolie konopu alowa na teringi yamboma, „kote walemo wendo ombá kinie enenga kote aili mele pemba.” nirimu.*

²⁵ Aku walemanga Yesusini nimbendo:

“Tara, Mulu Matolo Nokoko Moleno Ye Nomimu, nane nu kinie ‘Ange’ nikiru. “Olio pilipe kongnjili pelemo. Olio oliolio ungumanga puluma pali pilipu konjilimolo.” ningu pilimele yamboma ene nane kinié telio ulumanga pulumu nuni ‘Naa piliengi!’ ningu naa ningu sirinu. Yambo ambolango pame mele molko nane nilio unguma komu tenjiku molemele yamboma mindi nane telio ulumanga pulumu ‘Piliengi!’ ningu, ene ningu sirinu kanumunge nu kapi nimbu ‘Papu terinu.’ nikiru. ²⁶ Sike, Tara, nuni ‘aku sipe wendo ombá kinie konopu simbu.’ ningu aku siku terinumunge „aku sipe wendo okomo.” „nirimu.”

²⁷ „Pulu Yemondo aku sipe nimbélie kelepa yambo moloringimendo nimbendo: „Melema pali Tarane na sirimu.* Yambo tene Malo paa sike molemo mele pilipe kanopa imbi silimo yambo te molo; Lapane mindi yu kanopa imbi silimo. Yambo tene Lapa paa sike molemo mele pilipe kanopa imbi silimo yambo te molo. Malone mindi kanopa imbi silimo; Malone ‘Lapa lipu ora siembo.’ nimbé yamboma ene Lapa kanoko imbi singila.**

²⁸ “Ene kongono mindili siku telemele yamboma kinie, konopuna umbuni telemo yamboma kinie, na moliona wayo. Onge kinie na pea

konopu teluna pumbemonga nane ‘Konopu pe nipili koro molai.’ nimbú. ²⁹ Nando “Nunge kongono teleno mele pea ambolambili. Nu nanga ungu mane silimu molani. Nunge ungu ninime pilipu lipu molambo.” ningu teayo. Na taka lepo molopo, yambomane na teko kenjilimele kinie pilipu siye kolopo moliona i nikiru mele ene na molombona ongo tengenue kinie enenga konopuma pe nimbe. ³⁰ Nanga kongono teliomo pea ambolombolo kinie taka lelko teni. Mele pe nilime mindi silio* moliona wai.” nirimu.**

12

¹ Walse, „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambate tenga,* Yesusi kinie yu lombili andolime kinie rasi witi poniemanga ongo puringi kinie yu lombili andoli yema engelene kolkolie rasi witi mongo mare inie toko noringi. ² Aku teringi kinie kanokolie Parisi yemane* Yesusi yundu ningindu: “Kána! „Koro molemolo, wale Sambatemonga ‘Kongono naa teangi.’ nimbe pelemo ungu manemo** nu lombili andoli yemane manemo pulue tokolie aku siku tekemele.” niringi.

³ Yesusini pundu topa nimbendo: “Ene Pulu Yemonga bokuna sukundu anda kolepa ye nomi kingi, Depisini* terimu mele nimbe molemo temanemo kanokolie temanemonga pulumu naa pilimeleye? Depisi kinie yu pea puringi yema kinie ene engelene kolkolie niringimuni, ⁴ Depisi Pulu Yemo molorumu sele ulkena sukundu pupe, Pulu Yemonga kumbi kerena lerimu pillawa kalolime lipe nomba, yu pea puringi yema sirimu

noringila kanumu.* Kanu pillawa kalolimendo
Pulu Yemone ungu mane te sipelie nimbendo:
“We yambomane paa na nangi!

Pulu Yemo popo tonjili yema manjiku nangi!”**
aku sipe mele nirimu „kanu ungu manemo pulue
torumu, kanumu. „Ene konopu talo nambemuna
lemeleye? Depisi yuni ou aku terimu mele ene
pilku keri naa pilimelemonga pe kinié na lombili
andoli yemane tekemele mele na kanoko keri
kanai..” „nirimu..”

⁵ “Ungu mane te pelemola. “Pulu Yemo
popo tonjili yemane* koro mololi wale Sambat-
emanga Pulu Yemonga ulkena kongono telemele
kinie Sambate walemanga ungu manemo pulue
tolemele nakolo aku kongono telemelemonga
mongo naa pemba.” nimbe molemo** akumu
naa la pilimeleye? ⁶ Nane enendo nimbu sikiru:
Mele konde te* kinié pelemo akumu Pulu Yemo
popo toko kalemele ulke tembelemonga olan-
dopamo. ⁷ „Pulu Yemone nirimu ungu te yunge
bokuna molemo mele i sipe:”

“Enene yamboma kondo kolemele kinie
kanopo peanga kanolio.

Na popo toko kongime kalemele akumu uluri
molo.”*
nilimo, akumunge ungu pulumu ene Parisi ye-
mane pilimelkanje i ye ulu teko naa kenjikimili
yema “Teko kenjikimili.” na nilimelka. ⁸ Manie
Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemone* Sambate
walema nokolemo yemo molemona „Sambate
wale kinie yamboma molko konjingindu tenge
mele manda nimbé kanumu..” nirimu.

⁹ Kanu kinie Yesusi aku koleamo mundupe kelepa pupe Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke tengah purumu. ¹⁰ Kanu ulkena ye te molorumu, yunge ki te kamu kolopa kukurumu. Kanu kinie akuna moloringi ye marene ‘Yesusini tepa kenjimbe kinie kote tenjemili.’ ningu yu walsiku pilkulie ningindu: “Koro molemolo wale Sambate kinie yambo kuru tolemoma tepo konde limulú kinie manda molo aku temulu liemo Pulu Yemonga ungu manemo pulue tomoloye?” niringi.

¹¹ Yesusini yemando pundu topa nimbendo: “Sambate wale kinie ye tengah kongi sipisipi te muruna topa manie mundumbe kinie sipisipi ari telemo yemone kundupe ola lipe memba naa ombáye? ¹² Aku liemo sipisipi maniedopa mele, yamboma paa oladopa, akumunge Sambate wale kinie ulu peangama manda na temoloye?” nirimu.

¹³ Aku nimbeline ki kolopa kukurumu yemondo nimbendo: “Nunge kimu sinio si.” nirimu kinie yemone yunge kimu sinio sirimu kinie yunge ki ekendo peanga lerimu mele ki keri lerimumu altopa kamu peanga lerimu. ¹⁴ Nakolo, Yesusini aku terimu kinie kanokolie, Parisi yemane pena puku maku toko “Yu nambe tepo topo konjimulúye?” ningu aulke te kororingi.

¹⁵ ¹Parisi yemane, yu tonge teringi pilipelie Yesusi aku koleamo mundupe kelepa purumu. Kanu kinie yambo aisili Yesusi purumu mele yu lombili puringi kinie yuni yambo kuru torumuma pali tepa konde lipelie ¹⁶ nimbendo: “Na sike yemo molopolie i ulu tondoloma tekero

mele enene yambo lupe marendo na nengu siei!”
nirimu.* ¹⁷ Aku sipe wendo orumumunge koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane* ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Aisayane nimbendo:

¹⁸ “I yemo
nanga mako torundu kongonomo tenjili yemo;
nane i yemo konopu monjipu,
yu kanopo paa peanga kanolio yemo.
Nanga Minimu yunge konopuna panjinjimbu.
Yuni ma koleana yamboma pali*
nane ene sumbi sipu nokombo mele nimbe simbe.

¹⁹ Yambomane yu iri tonge kinie
yuni pundu topa ungu te naa nimbe,
ungu te tondolo mundupe naa nimbe,
yamboma andoko molemele koleamanga
yuni opa ungu naa nimbé.

²⁰ Kamaye enge naa nilimo te elke naa topa,
tepe llame mimi sipe naa nolemo kinie
kamu topa naa kumunjimbe.*
‘Pulu Yemone yamboma kamu sumbi sipe
nokomba walemo kamu wendo opili.’ nimbe
yu aku sipe naa tepa taka lepa molomba.

²¹ Kanu kinie mana yamboma pali
‘Yuni ‘olio mongo naa liemili.’ nimbe
lipe taponjimbe.’ nengu molonge.”*
nirimu ungu akumu wendo orumu.

²² Kanu kinie ye te yunge konopuna kuru te molorumuna mongo keri lepa melema naa kanopa ungu naa nirimu ye te Yesusi molorumuna mengo oringi kinie Yesusini yemo

tepa konde lirimu kinie kanu yemo ungu nimbe melema kanorumu. ²³ Aku terimu kanokolie yambomane pali mini wale mundukulie ningindu: “I yemo ye nomi kingi Depisinge malonje?”* niringi.

²⁴ Nakolo aku niringi ungumu pilkulie Parisi yemane* ningindu: “Molo. Kurumanga nomi Belsipuli** mindi i ye Yesusinge konopuna molopalie yu tondolo silimona yuni kuruma topa makorolemo.” niringi.

²⁵ Enene aku siku konopuni piliringi mele Yesusini pilipelie ‚Yesusi ‘Setene kinie opa tou moloringimunge Setenene yu naa lipe tapon-jilke.’ ningu paa piliengi!‘ nimbe, enendo nimbendo: “Yambo talape te konopu teluna naa pupili molko suku singine owe panjiku ene eneno opa teko lupe lupe molemele kinie kanu talapemo pora nilimo. ‚Molo, kolea tengā yamboma molo ulke teluna pelemele yamboma konopu teluna pupili naa molko ene eneno opa telemele kinie kanu yambo talapemo sungu siku yu mele mele molemele. ²⁶ Aku sipela, Setenene* yunge kuru te makorolkanje aku telkamonga yunge talapemo kinie opa mele telka. Pe yunge talapemo nambe tepa kapola molemelkaye? ‚Pora nilke..

²⁷ “Ungu te piliengila! Nane Belsipulinge tondolomone kuruma makorolio liemo enenga yemane naenga tondolomone kuruma makorolemeleye? Akumunge ‚enenga ye kuruma makorolemele yemane ‘Pulu Yemone olio tondolo silimona olione kuruma makorolemolo.’ ningu pilimelena, enene nando i nikimili

unguma kanu yemane pilku apurukulie “Ene kolo tokomele.” ningí. ²⁸ Nakolo sike Pulu Yemonga Minimuni na tondolo silimona nane kuruma makorondu liemo Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba walemo* ene molemelena koronga wendo omu.” „nirimu.”

²⁹ “Ungu te pea i sipe: Ye enge nili tene yunge ulkemo nokopa konjilimo kinie ye tene we manda sukundu omба melema wa lipе memba pulimoye? Akumu manda molo. Ou wa noli yemone ye enge nilimunge kimbu kime ka topalie yunge ulkena manda omба melema wa limo kanumu.*

³⁰ “Na naa lipе taponjilimo yambomone na kinie opа tou molemo. Yambo tene na lipе taponjipe „kongi sipisipime“ sukundu naa limo yambomone „kongi sipisipime“ topa bulu balu silimo. ³¹ Akumunge nane enendo nikiru: Yambo tene ulu pulu kerime tepa, ungu taka tonjipe nimbe kenjilimo uluma Pulu Yemone manda ‘Manie pupili.’ nimbe siye kolomba. Nakolo yambo tene Pulu Yemonga Minimu nimbe kenjipe ungu taka tonjimbe uluma Pulu Yemone ‘Manie naa pupili.’ nimbe siye naa kolomba. ³² Manie Omба Mana Ye Au Lerimu Yemo* ungu taka tonjipe ungu nimbe kenjilimo yambomo aku sipe ulu keri telemoma Pulu Yemone ‘Manie pupili.’ nimbe siye kolomba. Nakolo Mini Kake Telimu, ni ulu te telemoma kinie, yambo tene ungu taka tonjipe, opа tepa sipe „Yuni naa tekemo. Kurumanga nomi Setenene yu lipе taponjilimona aku telemomo.“ nilimo yambomo aku sipe ulu keri telemomo kinié kepe mulu ma pora nimbé wale kinie

kepe ‘Manie naa pupili.’ nimbe paa siye naa kolomba.**

³³ “Unju peanga te kanokolie ‘Mongo peangama tomba nomolo.’ ningu kanolemele. Unju keri te kanokolie ‘Mongo kerime tomba manda naa nomolo.’ ningu kanolemele. Unju te mongo tolemo kinie kanokolie ‘I unjumu peanga, i unjumu keri.’ ningu apuruku kanolemelemonga aku siku ningu kanolemele.*

³⁴ Ene Parisi yema, kolo topa yamboma tepa kenjili wambiyemonga waloma,* ene ye keri molemelemane nambe tekong ungu peangama manda ningiye? Yambo te yunge konopuna pelemo unguma mindi kerena nilimo akumunge ene ye kerimene nambe tekong ungu peangama manda ningiye? ³⁵ Aku sipe mele, yambo peanga tene yunge konopuna ulu peanga pelemoma telemo, nakolo yambo keri tene yunge konopuna ulu keri pelemoma telemo. ³⁶⁻³⁷ Akumunge nane enendo nimbu sikirumu: Pulu Yemone yamboma kote tenjimbe walemonga eneno ungu nilimelema apurupe pilipelie “Nu yambo peangamo, nu yambo kerimu.” nimbé akumunge yambomane mana we ungu nilimelema pali kepe apurupe pilipelie “Aku unguma nambemuna niringiye?” nimbé.”* nirimu.

³⁸ Kanu kinie Parisi ye mare kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye mare* kinie enene Yesindu ningindu: “Ungu Mane Silimu, ‘Nu sike Pulu Yemone ‘Kongono tenjeni.’ nimbe mana lipe mundurumunje olio kanamili.’ ningu Pulu

Yemone mindi manda ulu tondolo telemo mele te tei.” niringi.**

³⁹ Yesusini pundu topa nimbendo: “Kinié mana molemele yamboma keri mindi molemele. Ene teko kenjiku Pulu Yemo liku su silimele yambomane “Pulu Yemone mindi ulu tondoloma manda telemo mele kanamili tei.” ningu na mawa telememele. Nakolo „Pulu Yemone na lipe mundurumuna ombo moltkoro. Yu kinie tapu topo kongono telembole mele* lipe ora simbe ulu, tondolo te wendo naa ombá. Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye** Jona kinie wendo orumu ulu akumuni mindi lipe ora silimo manda kanonge.

⁴⁰ Oma aili tene Jona topa penge mundurumu kinie yu omamonga olona ipulueli tangoli wale yepoko molopa perimu „kinie omamone yu nomu kélona meku topa wendo mundurumu kinie yu altopa we molorumu, mele* Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo „ono teko panjingí kinie, aku sipe ipulueli tangoli wale yepoko mana sukundu pepalie „lomboropa ola molomba.**

⁴¹ “Ou kolea aili Ninipa yamboma „sike molko kenjiringi nakolo Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu mele, Jonane „pilipe, Ninipa yamboma pupe nimbe sirimu kinie pilkulie teko kenjiringi mele kanoko keri kanoko konopu alowa teko molko konjiringi.* Aku teringimunge kinié molemele yambomane Jonanga olandopa ye te ya molemo yemonga ungumu liku su siku naa pilimelemonga kote walemo pe wendo ombá kinie Ninipa yambomane kotena angilku,

kinié molemele yambomando “Teko kenjiringi. Mindili nonge kinie papu.” ningí.” „nirimu..”

⁴² “Ou olio Isirele yambomanga ye nomi kingi Sollomonu yu ye paa tondolo te molopa, yu ungu lupe lupema pilipe konginjilimu pepili molorumu mele kolea Sipa nokorumu ambo nomi kuinimu pilipelie, Sollomonone ungu peangama mindi nirimu mele pilimbendo yu kolea suluna molopalie „Sollomonu molorumuna, wale aisili aulkena pelipe orumu.* Aku sipe terimumunge, ye nomi Sollomononga olandopa ya molemo yemone nilimo ungumu kinié mana molemele yambomane naa pilku, liku su silimelemonga kote walemo wendo ombá kinie kolea Sipa ambo nomi kuinimuni nimbendo: “Nane Sollomonone ungu peanga nirimu mele pilimbundu aulke suluna orundu nakolo Sollomononga olandopa molorumu yemone nirimu ungumu ene naa pilku, liku su siringi yamboma aku teringimunge ene papu mindili nonge.”** „nirimu..”

⁴³ “Kuru te ye tenga konopuna wendo ombalie, no naa mololi koleamanga pupe manda koro molomba kolea te korolemo. Te naa kanopa lenjipelie ⁴⁴ yuni nimbendo: “Na ou molopolie wendo ondu ulkena* kelepo pambo.” nimbe yu ombo yu ou molopa purumu ulkemo kanolemo kinie ulke puri memba tepa peanga tepa we lepa yambo te naa molemo kinie kanopalie nilimomone, ⁴⁵ yu kelepa anju pupelie kuru kara puli paa olandopa yepoko pakara lipe memba ombo ene pea kanu ulkena sukundu puku molemele. Kanu kinie kanu yemo ou molopa kenjilimo nakolo pe paa kamu olandopa

mele molopa kenjilimo. Aku sipe kinié ya teko kenjiku molemele yamboma pe kamu molko kenjingí.” nirimu.

⁴⁶ Yesusi yambo maku toko moloringime ungu mane sipe molopili yunge anumu kinie angenupili kinie yu kinie ungu ningindu ongo pena angiliringi. ⁴⁷ Yambo tene yundu nimbendo: “Aminie kinie angenali kinie* enene nu kinie ungu ningindu ongo pena angilimele.” nirimu.

⁴⁸ Yesusini yundu pundu topa ungu iku topalie, nimbendo: “Nanga anumu naeye? Nanga angenupili nameleye?” nimbelie nirimumuni, ⁴⁹ yu lombili andoli yamboma lipe ora sipelie nimbendo: “I yamboma nanga anumu kinie nanga angenupili kinie molemele. ⁵⁰ Nanga Lapa, mulu koleana molemomone “Teangi.” nilimo mele pilku liku telemele yamboma nanga anumu kinie nanga angenupili kinie nanga kemulupili kinie molemele monga aku sipu nikiru.” nirimu.

13

¹ Yambo maku toko moloringimendo aku sipe nimbe pora sipelie nirimumuni, Yesusi ulkena molopa pena pupe nomu kélona pupe manie molorumu. ² Yambo paa aisili yu molorumuna ongo maku toko moloringimunge nona andoli sipi te nona ola lerimumunge suku pupe manie molorumu, yamboma nomu kélona angiliringi. ³ Yuni enendo ungu aisili nimbe simbendo ungu iku pokore torumu.

Ungu iku te i sipe topalie nimbendo: “Pilieme!

“Ye tene rasi witi umbu ponieno andopa tanda sirimu.

⁴ Tanda silipe andorumu kinie umbu mare aulkena manie purumu, kanuma keramane ongo liku noringi.

⁵ Umbu mare kou perimuna manie pupelie ma wallo kolte mindi lerimuna nondopa mulie topa wendo orumu. ⁶ Nakolo pulkeno naa mundurumuna ena terimu kinie kanuma kolorumu.

⁷ Umbu mare kombulu siri ka mélemo molorumuna manie purumu, siri ka melemo wendo ombo witi umbuma topa norumuna ombo peanga naa lepa „mongo te na torumu.”

⁸ Umbu mare ma peangana manie purumuma wendo ombo mongo peangama torumu. Mare mongo tokapu kise mele topa, mare mongo tokapu yepoko mele topa, mare tokapu telu mele torumu.” „nirimu.”

⁹ „Aku nimbeline, “Yambo komu peo lemomane i ungumu piliei.” nirimu.

¹⁰ Yesusi lombili andolime yu molorumuna ongolie yundu ningindu: “Nu yambomando ungu te ninindu ungu ikuma alieli nambemuna tolenoye?” niringi.

¹¹ Yuni enendo pundu topa nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma kinie melema kinie nokolemomonga* ulu pulu yu yuyu pilirimu kanu ulu puluma ‘Kinié ene „na lombili olemele yamboma, piliengi!’ nimbeline ene nimbe sikimu. Nakolo we yamboma nimbe naa sikimu.”** ¹² Pulu Yemonga ungumu pilku molemele yamboma paa olandopa nimbe simbe pilingí. Pe paa aisili pilingí. Nakolo naa

pilku molemele yamboma ene laye kolte pilimele ungumu kepe wendo limbe.*

¹³ ‘Ene mongone kanokolie naa kanoko, komuni pilkulie naa pilimele.’* akumunge nane we yamboma enendo ‘Unguma nimbu siembo.’ nimbulie ungu ikuma mindi topo silio.

¹⁴ “Aku siku teko molemelemonga koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma yamboma nimbe sirimu ye Aisayane “Aku siku tengé.” ou nirimu mele wendo olemo. Aisayane nimbendo: “Enene alieli komuni pilingí nakolo konopuni pilkulie paa naa pilingí; mongone kanonge nakolo melte paa sike na kanonge.

¹⁵ I yambomanga konopuma paa pipi silimo; enene ungu pilingindu komu na tenjiku molemele;

enenga mongoma kumbulku molemele.

Aku siku teko molemelemonga na kanoko na pilku molemele.

I uluma aku sipe na telkanje enene enenga mongone kanoko komuni pilku

konopuni pilkulie alowa telemelka, kanu kinie nane ‘Ene konde pangí.’ nilke.”*

nirimu. ‘Aisayane aku sipe nirimu mele,’ aku siku kinié we yamboma teko molemele.

¹⁶ “Nakolo ‘na lombili andolime,’ enene mongone paa sike kanoko komuni paa sike pilku molemelemonga ene malo. ¹⁷ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ou moloringi yamboma, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma

pilku yamboma ningu siringi yema kinie,* Pulu Yemonga unguma pilku liku sumbi siku moloringi yamboma kinie, kanu yambo aisili kinié ene mongone kanoko molemele melema kinie uluma kinie kanongendo “Kanamola!” ningu moloringi nakolo na kanoringi. Ene kinié komuni pilku molemele unguma pilingindu “Piliemola!” ningu moloringi nakolo naa piliringi akumunge ‚nane ‘Kinié sike kanoko sike pilimelemonga ene malo.’ nikiru.„

¹⁸ “Akumunge, yambo tene rasi witi umbu tanda sirimu ungu ikumunge pulumu kinié niembo pilieyo.

¹⁹ „Umbu mare tanda sirimu aulkena manie purumu kanumanga ungu pulumu i sipe: „ Yambo tene Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa melema nokolemomonga ungumu pilipelie na pilimo kinie ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo ‚kuru, muni* ombo umbu tanda sili konopuna pupe pelemoma walsikale toropa wendo limo.

²⁰ Umbu mare tanda sirimu kou perimuna manie purumuma yambo mare aku silime molemele. Enene ungumu pilkulie walsikale sumbi siku konopu siku pilku limele. ²¹ Nakolo ene pulkeno naa mundukulie ungumu laye kolte mindi pilku molemele. Pe ene konopuna umbuni telemo kinie molo ene Pulu Yemonga ungumu pilku liku molemele mele yambo lupemane kanoko keri kanokolie ungu tako tonjiku teko kenjiku mindili silimele kinie enenga pilimele unguma siye kolemele.

²² Umbu mare tanda sirimu siri ka mele moloru-

muna manie purumuma yambo mare kepe aku silime molemele. Enene ungumu pilimele kinie konopuna umbuni telemo umbunime kinie, mele aisili nosikulie ‘Aku melemane olio lipe taponjilimo taponjimbe.’ ningu pilku molemele uluma kinie,* kanu sili ulu mare wendo ombo ungu kanumu topa nolemo kinie ungumuni uluri naa tepe langi mongo na tolemo.

²³ Umbu mare tanda sirimu ma peangana manie purumuma yambo mare aku silime molemele. Enene ungumu pilkulie ungu pulumu pilku konjilimele. Pe ene langi mongo tolemele. Kanu yambo marenga langi mongo tokapu kise mele topa, yambo marenga mongo tokapu yepoko mele topa, marenga mongo tokapu telu mele topa, aku sipe tolemo.

Ungu ikumunge ungu pulumu aku sipe.” nirimu.

²⁴ Yesusini ungu iku te pea yamboma topa sipelie nimbendo:

“Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa melema nokolemo akumu i sipe mele:

Ye tene yunge ponien rasi witi umbu peangama tanda sirimu. ²⁵ Nakolo yamboma uru peringi kinie yunge opa tou ye te ombo era ,rasi witi none teli era, umbu te witi ponien tanda sipelie kelepa purumu. ²⁶ Kanu kinie umbu peangama wendo ombo witi mongo torumu kinie era kinie pea wendo orumu mele mona molorumu kanoringi.*

²⁷ Kanu kinie ponie pulu yemonga kongono tenjili yema ongo yundu ningindu: “Ailimu, nunge ponien langi umbu peangare tanda naa

sirinuye? Pe kinié era nambe tepa wendo okomoye?” niringi.

²⁸ Yuni enendo nimbendo: “Tena. Opa tou ye tene aku era umbuma omba tanda sirimu lepamo.” nirimu.

Kongono tenjili yemane ningindu: “‘Era pea waka maka wendo okombele kene pupu erama akupu lipu maku tamili.’ konopu lekenoye?” niringi.

²⁹ Nakolo yuni nimbendo: “Molo. Era tengi liemo witi pea pulu akungínje. ³⁰ Pe witi kamu lipu maku tomolondo ou pea ongolo molangili. Pe witi kamu limulú walemo wendo ombá kinie nane witi kari lelko linjingí yambomando nim bundu: “Ou era kalongendo liku piye teko maku tokolie ningimuni, pe witi liku nanga witi nosilio ulkena maku toko nosengi.” nimbú.” nirimu.” nimbe, Yesusini “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu aku sipe mele.” nirimu.*

³¹ Ungu iku te pea yamboma topa sipelie nimbendo:

“Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu i sipe mele:

Ye tene unju masetete umbu te lipe ³² yunge ponieno umbumu mundurumu. Masetete umbu akumu langi umbumanga pali yu paa kangamo nakolo wendo omba ai lemo kinie ponieno molemo melemanga pali yu paa ailimu. Kamu ai lepa unju mele angilimo kinie kerama kanu unjuna ongo kolamanga pelemele. „Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba mele aku sipe.” nirimu.

³³ Ungu iku te pea yamboma topa sipelie nimbendo:

“Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu i sipe mele:

Ambo tene yu langi pillawa akoli mele isi wallopalte pillawa aisilinge mundurumu kinie pillawa pali akorumu.* „Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba mele aku sipe.” nirimu.

³⁴ Kanu unguma pali Yesusini yambomando nimbendo yu ungu iku mindi topa nirimu. We ungu te enendo sumbi sipe naa nimbe ungu iku manjipe topa nirimu. ³⁵ Aku sipe terimumunge koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye tene ou nirimu ungu te kamu wendo orumu. Akumu i sipe:

“Nane i ,ungu nimbundu,
ungu iku ,manjipu, topo nimbú.

Pulu Yemone ou mulu matolo terimu kinie kepe yandopa yandopa kepe ,mona naa niringi,
lopi tepe perimu unguma ,nimbindu
ungu iku mindi topo, nimbú.”*
nirimu.

³⁶ „Yesusini ungu iku akuma topa pora sipelie,„
yu maku toko moloringi yamboma mundupe
kelepa ulkendo purumu kinie yu lombili andolimene yu molorumuna ongolie ningindu:
“Ponieno era orumu ungu ikumunge ungu pulumu olio ningu para si.” niringi.

³⁷ Yuni pundu topa nimbendo:
“Langi umbu peangama tanda sirimu yemo
Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo.*
³⁸ Poniemo ma kolea pali. Langi umbu

peangama yambo ‘Pulu Yemo nanga ye nomi kingimu molopili.’ nilimelemonga enenga konopumanga Pulu Yemone tapu tepe molopa nokolemo yamboma. Era umbu akuma ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo „kuru, munge* yamboma. ³⁹ Era umbu tanda sirimu opa tou akumu „kurumanga nomi, depelemo.* Witi sukundu liku maku tonge wale akumu ma kolea pora nimbé walemo. Witi mongoma sukundu lingí yamboma mulu koleana angelloma.

⁴⁰ “Erama liku maku tokolie tepena kalemele mele ma kolea pora nimbé walemonga aku sipe. ⁴¹ Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemone yunge angelloma lipe mundumbe, enene ‘Yamboma Pulu Yemonga unguma naa pilku, teko kenjiku molangi.’ nilimele yamboma pali kinie, ulu pulu keri telemele yamboma pali kinie, Pulu Yemone tapu tepe molopa nokolemo yamboma molongena wendo liku maku tokolie ningimuni,* ⁴² tepe aili nomba pelemo koleana sukundu toko mundungí, kanuna yamboma kola teko paa mindili nongo perekó molonge.* ⁴³ Kanu walemanga konopu sumbi nili yamboma enenga Lapa ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana ena pa telemo mele ene aku siku kanuna pa tepili molonge.

“Yambo komu peo lemomane i ungumu piliei.”
„nirimu.”

⁴⁴ „Yesusini aku nimbeline kelepa nimbendo: „Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu i sipe mele:

Sumele ombele te laku teko ponie tengə ou lopi teringi we perimu kanumu ye tene pe walse kanopa lipelie kelepa aki torumu. Aki topalie konopu sipe pupe yunge melema pali lipe makete tepa kou pokore yando lipelie kanu poniemo pupe topo topa yando lirimu. „Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba mele aku sipe.” „nirimu.”

⁴⁵ “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu i sipela:

Kou bisinete teli ye tene siripelu ‘péllé’ nili peangama koropa molorumu. ⁴⁶ Kanu kinie siripelu péllé kou paa aisili puli te kanopalie nirimumuni, yu pupe yunge melema pali makete tepa kou yando lipelie kanu siripelu péllemo topo topa yando lirimu. „Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba mele aku sipe.” „nirimu.”

⁴⁷ “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu i sipe melela:

Oma lili wale te nomuna toko munduringi kanumuni oma lupe lupema lirimu. ⁴⁸ Walemo paa peke lerimu kinie kunduku liku nomu kélona nosikulie, manie molko apurukulie peangama liku wale basikete pokorenga munduringi nakolo kerime toko ele teringi.

⁴⁹ “Ma koleamo pora nimbé walemonga aku sipela. Mulu koleana angelloma ongolie ningimuni, yambo teko kenjiku molongema kinie yambo sumbi siku molko konjingíme kinie apuruku ⁵⁰ yambo teko kenjiku molongema liku tepe aili we nomba pelemo koleana toko suku mundungí, kanuna kola teko paa mindili nongo perekò molonge.”* „nirimu.”

⁵¹ „Ungu ikuma topa pora sipelie Yesusini lombili andolime walsipe pilipelie nimbendo: „Aku unguma pali ungu puluma ene pilíngiye?” nirimu.

Enene yuntu ningindu: “Pilímlulu.” niringi.

⁵² Yuni enendo nimbendo: “Aku liemo Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yemane* Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemomonga unguma mane silimolo kinie pilku liku molemele kanu yema ene i sipe: Ulke pulu ye tene yunge mele peanga aisili nosilimomanga mele kondema kinie mele ouma kinie pea wendo limo.” nirimu.

⁵³ Yesusini aku ungu ikuma topa pora sipelie kanu koleamo mundupe kelepa yu purumu.

⁵⁴ Mundupe kelepa pupelie yunge pulu kolea Nasarete, ombalie Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena suku pupe yamboma mane sirimu kinie pilkulie ene suru nantu mini wale mundukulie ningindu: “I yemo yunge pilipe konginjilimu kinie yunge ulu tondolo telemomanga tondolomo kinie yu tena lirimuye? ⁵⁵ Yuulkema takorumu yemonga* malo moye? Maria yunge anumu naa molemoye? Jemisi keme, Josepo keme, Saimono keme, Judasi keme, yunge angenupili moye?

** ⁵⁶ Yunge kemulupili kinie pali olio kinie pea na molemoye? „Yu paa sike aku yemo molemomo“. Aku liemo yunge pilipe konginjilimu kinie yunge ulu tondolo telemomanga tondolomo kinie yu tena lirimuye?” niringi.

⁵⁷ „Aku siku unguma nantu, yu ungu nimbe

uluma tepe molorumu mele kanoko keri kanoko
yu kinie paa konopu keri panjiringi.

Kanu kinie ‚ene yu kinie mumindili
koloringimunge ulu pulumu pilipelie, Yesusini
enendo nimbendo: “Pulu Yemone ungu umbu
tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye te*
koleamanga pali imbi ola molemo, yambomane
pali yunge unguma pilku limele. Nakolo yunge
pulu koleana yu kinie pea tapu toko molemele
yamboma mindi yuni nilimo ungumu pilkulie
‘Yu olionga we yere. Yu imbi mololi ye te molo.’
ningu yu nilimo unguma naa pilku, liku su
silimele.” nirimu.

⁵⁸ Kanu kinie yu ‚ungu nimbe uluma tepe
yu yuyu molorumu mele ‘Sike.’ ningu, tondolo
munduku naa piliringimunge yu kanu koleana
ulu tondolo aisili na terimu, wallotolo mindi
terimu.

14

¹ Kanu walemanga kolea Gallilli disiriki noko-
rumu ye nomi kingi Erotene Yesusini terimu
mele temane toringi pilipelie ² yu kinie tapu
toko molko yu liku taponjiringi tapu yemando
nimbero: “I uluma telemo yemo No Linjili
Jono lepamo! Yu kolopalie lomboropa wendo
omumunge ulu tondoloma temba tondolomo yu
kinie pelemo.” nirimu.

³⁻⁴ ‚Kingi Erotene aku sipe nirimu ungumunge
pulumu i sipe:’ Ou walse Erotene yunge an-
genu Pillipunge ambo menu Erodiasi mangopa
lirimu. ‚No Linjili, Jonone Erote aku sipe terimu
kanopalie yundu alieli nimbendo: “Nuni ‚Pulu

Yemonga, ungu mane te pulue toko angenanga ambomo mangoko lirinu. Akumu teko kenjirinu.” nirimu kinie Erotene yu lipe ka sipe ka ulkena panjirimu.*⁵ Ka ulkena panjipelie ‘Yu topo konjembo.’ konopu lerimu nakolo we yambomane ‘Jono yu Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye te molemo.’* ningu kanoringimunge yu pipili kolopalie Jono topa na konjirimu.

⁶ Pe walse kingi Erotenga meringi walemo wendo orumu kinie Erodiasi lemenu ulkena sukundu ombo, yema maku toko kanoko molangi yu denisi terimu. Erotene ambo wenepomo aku terimu kanopa paa peanga kanopalie ⁷ yundu nimbendo: “Nando “Si.” nini melemo paa sike simbu.” nimbe, nimbe panjipe Pulu Yemonga imbi lepa mi lerimu. ⁸ Yuni aku sipe nirimuna anumuni pilipelie lemenu ungu te nimbe sirimu kinie pilipelie ambo wenepomone Erotendo nimbendo: “No Linjili Jononga „nomimu karu lelko* yunge, pengemo pellete tengah nosiku yando si.” nirimu. „Jonone ou alieli “Erote kinie Erodiasitolone teko kenjiringili.” nirimumunge mumindili kolopalie Erodiasini ‘Yu kolopili. Sike kolomunje na kanambo.’ nimbe “Pengemo ongo si.” nirimu.,

⁹⁻¹⁰ Yuni aku sipe mele mawa terimuna pilipelie Erote konopu umbuni terimu nakolo yuni “Paa sike simbu.” nimbe, nimbe panjipe Pulu Yemonga imbi lepa mi lerimu mele kepe, yu konopu alowa temba kinie yu kinie pea langi nongo moloringi yema yu kanoko keri kanonge mele kepe, aku ulutolo pilipelie, ka ulkena

nokoringi yemando ungu te nimbe mundupelie “Yuni mawa tepa “Si.” nikimu mele siengi kene „No Linjili, Jononga ,nomimu karu lelko yunge, pengemo yando mengo wai.” nirimu. ¹¹ Aku nirimu kinie pilkulie Jono toko konjiku, yunge pengemo pellete tengah nosiku, yando mengo ongo ambo wenepomo siringi kinie yuni lipe anumu molorumuna memba pupe sirimu.

¹² Aku teringi pilkulie Jono lombili andoringi yema ongo yunge onomo liku mengo puku ono tekolie Yesusi molorumuna puku temane toko siringi. „Kingi Erotene No Linjili Jono ou aku sipe topa konjirimu kolorumumunge pe Yesusini ulu tondoloma terimu mele pilipelie “Jono nomi karu lerindu yemo lomboropa ola molemo lemo.” nirimu..

¹³ „Ye nomi kingi, Erotene No Linjili Jono topa konjirimu pilipelie nirimumuni, Yesusi yu molorumu koleamo mundupe kelepa ‘Tenga nanu molambo.’ nimbe nona andoli sipi tengah sukundu pupe nomu „Gallilli, nekendo pupe kolea ku leli tengah yuyu pumbe purumu. Nakolo yambo aisili yu aku terimumu pilkulie enenga koleama munduku kelko kimbu kongono teko nomu kélona makaye teko puku yu purumuna akilku lombili puringi. ¹⁴ Yesusi no kélona ombalie yambo paa aisili akuna maku toko moloringi kanopalie ene kondo kolopa enenga kuru torumuma ‘Konde pang.’ nimbe ene tepaconde lirimu.

¹⁵ Pe ipupini ena pumbe terimu kinie yu lombili andolime yu molorumuna ongo yundu ningindu: “I koleana yambo te naa pelemo, ena

kamu pukumu kene ya maku toko molemele yamboma ‘Puku kolea marenga langi topo toko lipangi.’ ni.” niringi.

¹⁶ Nakolo yuni yu lombili andolimendo pundu topa nimbendo: “Nambemuna ‘yambo akuma ‘We pangi.’ niembo.’ ningu nikimiliye? Enene eneno yamboma langi mare liku siei.” nirimu.

¹⁷ Enene yundu ningindu: “Ya langi aisili molo. Pillawa kaloli kanga te pakara kinie oma kaloli talo kinie aku langi pokore mindi lemo.” niringi.

¹⁸ Yuni “Na moliona yando mengo wai.” nirimu.

¹⁹ Kanu kinie yambomando “Erana manie molai.” nimbelie yuni kanu pillawa kaloli te pakara kinie oma talo kinie lipelie mulu koleana olando sipe kanopa ‚Pulu Yemo kinie,‘ “Ange.” nimbe pillawa kalolime ambolopa pike lepa ‚oma kinie, lombili andolime moke tepa sipelie “Anju yamboma siei.” nirimu, enene yamboma moke teko siringi. ²⁰ Ene pali kanu langime noringi kinie olo terimu. Pe lombili andolimene langi goli lerimuma liku maku toko wale basikete engaki rurepo toko peke siringi. ²¹ Langi noringi yema manjipe pape tausini mele. Ambo ambolango ‚mare pea langi noringi, akuma olandopa.

²² ‚Yamboma langi sirimu noringi, kinie Jesusini yu lombili andoli yemando sumbi sipe nimbendo: “Maku toko molemele yamboma nane “Pangi.” niembo. Ene nona andoli sipine ola puku no nekendo kumbi lelko pai.” nirimu. ²³ Yambomando “Pai.” nimbelie yu yuyu Pulu Yemo kinie ungu nimbendo ma pangine ola

purumu. Kanu kinie ena pupe kolea kala torumu kinie akuna yuyu molorumu.

²⁴ Sipimu no nekendo pumbendo nomu ai suku singine kokele pumbe purumu kinie sipi kumbikundu mendo sipe poporomene topa, nomu torumula kinie nomo ola pupe manie ombo terimu, sipimu topa ola munde manie munde tepele mapele torumu.

²⁵ Kanu kinie ipulueli kolea muni naa lepili yu lombili andolime sипine ola molko, puringine Yesusi nona ola kимbu kongono tepe ombá orumu. ²⁶ Enene yu nona ola kимbu kongono tepe orumu kanokolie niringimuni, pipili aili teko kolkolie “Kuru te okomaa!” ningu mini wale munduringi kinie ²⁷ Yesusini tamburembu enendo nimbendo: “Ene konopu tondolo pupili molayo. Na mindi okoro. Pipili naa kolai.” nirimu.

²⁸ „Yuni aku nirimu piliringi kinie, Pitane pundu topa nimbendo: “Ailimu,* akumu sike nu nunu onu liemo nu okonona na nona ola angilipu wambo walsi.” nirimu.

²⁹ Yuni “Oi.” nirimu kinie Pita sипine ulsu pupe pukue topa nona manie pupelie nona ola kимbu kambilipe Yesusi molorumuna pumbe purumu.

³⁰ Nakolo poporome tondolo torumu kinie kanopalie pipili kolopa yu no wangomba tepalie, “Ailimu, na liku taponji!” nimbe ru nirimu.

³¹ Kanu kinie Yesusini ki sinio sipe mundupe Pita kundupe ola lipelie yundu nimbendo: “Nane ulu telioma nu wallo kolte mindi pilino lemo. Ou ‘Yuni na lipe taponjimbe, sike nona ola manda pumbu.’ konopu lelkolie altoko konopu alowa

nambemuna teko ‘Na no wangombonje?’ ningu pilinuye?” nirimu.

³² Sipine suku puringili kinie poporome topa kelerimu. ³³ Aku terimuna kanokolie sipine suku moloringi yemane Yesusinge imbi ambolko ola linjiku kapi ningu “Nu paa sike Pulu Yemonga Malo lepamo.” niringi.*

³⁴ Kanu kinie ‚Yesusi kinie yu lombili andolime kinie, nomu ‚Gallilli, nekendo pukulie nomu kélona kolea Geneserete lerimuna wendo oringi. ³⁵ ‚Kanu koleana sipine manie oringi kinie, akuna moloringi yemane Yesusi kanoko imbi sikulie akundu lerimu koleamanga moloringi yamboma pali ningu munduringi kinie yambomane kuru torumu yamboma pali yu omba molorumuna mengo ongolie niringimuni, ³⁶ “Nunge wale pakoli pundumu kepe ambolangi.’ ni.” ningu mawa teringi. Kanu kinie kuru torumu yambomane yunge wale pakolimu amboloringi yamboma pali kamuconde purungi.*

15

¹ Kanu kinie Parisi ye mare kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye mare kinie* ene Jerusalleme munduku kelko Yesusi molorumuna ongo yu walsiku pilkulie ningindu: ² “Olionga anda kolepalimene ‚Teai.’” niringi ungu manemo nu lombili andolimene nambemuna pulue tolemeleye? ‚Anda kolepalimene ‚Teai.’” niringi mele mimi sipu pilipulie olione kíme kulumiye tolemolo mele,

enenga kíme aku siku kulumiyé na toko langi we nolemele kanumu.” niringi.

³ Yesusini pundu topa nimbendo: “Enene kepe enenga anda kolepalimene “Teai.” niringi mele mindi pilku liku tengendo Pulu Yemonga ungu manema nambemuna pulue tolemeleye?

⁴ Akumunge Pulu Yemone nimbendo:
“Aminieli lanielinge unguma pilku liku,
liku ai siku teai.”*

nimbe
“Yambo tene yunge anumundu molo lapando
ungu te nimbe kenjipe iri tomu liemo
kanu yambomo toko konjengi.”**

nirimu kanumu. ⁵ Nakolo ene yemane ningindu:
“Yambo tene yunge anumu lapatolondo nim-
bendo: “Nane elte mele mare lipu taponjipu
silkema koronga ‘Pulu Yemo simbu.’ nimbu
panjirindu kanumunge elte manda naa lipu
taponjipu simbu.” nimbe kinie ⁶ ,aku sipe
nimbemonga, yunge lapa imbi ambolopa ola
linjimbe ungu te naa pemba.” nilimele. Aku siku
nilimele ungumuni ‘Anda kolepalimene mane
siringi unguma olandopa.’ ningu ‘Pulu Yemone
nirimu ungumu uluri molo. Manie pupili.’
nilimele.

⁷ “Ene ,ungu manema pilku mane silimele
yema kinie Parisi yema kinie, ene topele mapele
tolu yema molemele!* Pulu Yemone ungu umbu
tonjirimuma pilku yamboma nimbe sirimu ye
Aisayane enendo nirimu mele papu nirimu.
‘Enene kinié telemele mele yuni ou nimbe Pulu
Yemonga bokuna torumu molemo mele i sipe:’
⁸ ,Pulu Yemone nimbendo:’

“Kanu yamboma enenga keremane na kapi
ningu

Ye aili olandopamo.

Nu lipu ai silimolo.’ ningu
na imbi ambolko ola linjilimele nakolo
enenga konopuma kinie nanga konopumu kinie
teluna naa pulimo. Lupe lupe pelemo.

⁹ Enene ‘Nanga imbi
ambolopo ola linjemili.’ ningu
na we popo toko kapi nilimele.

Mana yambomane mane silimele unguma mindi
mane sikulie
‘I ungu manema Pulu Yemone
“Teai.” nilimo ungu manema.’
ningu pilku liku telemele,
akumunge na sike popo tonge kinie
uluri naa temba.”*
nirimu kanumu.” nirimu.

¹⁰ Aku nimbeline Yesusini maku toko moloringi
yambomando “Na moliona wai.” nimbeline
enendo nimbendo: “Nane ,aku nikirumunge*
ungu te, nimbú tekero ungumu komu
tenjiku ungumunge pulumu pilku konjeyo.

¹¹ Yambomanga kangine ulsukundu lepalie
kerena pupe olona suku pulimo meltene ,Pulu
Yemo manda popo tonge aulkemo pipi silimo,
kalaro te manda naa monjilimo. Yambomanga
konopuna sukundu pepalie wendo olemo
ulumane mindi yamboma kalaro monjilimo.”
nirimu.

¹² Aku nirimu pilkulie niringimuni, yu lombili
andolime yu molorumuna ongolie ningindu: “Nu

aku siku nikinu mele pilkulie Parisi yemane paa pilku keri pilíngi mele nu pilkinuye?” niringi.

¹³ Nakolo Yesusini pundu topa „ungu iku topa Parisime moloringi mele nimbelie, nimbendo: “Nanga mulu koleana molemo Lapamone umbu naa panjirimuma pali pulu akumbe.* ¹⁴ I yemane nilimele mele konopu kimbu siku naa pilku molangi. Ene mongo keri lelimene „mongo keri lelime, aulke liku ora silimele yema molemele. Mongo keri leli ye tene mongo keri leli ye te aulke te lipe ora sipe ki ambolopa memba pumbe kinie elite peatolo kombuna topa manie mundumbe.”* nirimu.

¹⁵ „Kalaro molemomonga ungu ikumu aku sipe torumu kinie pilipelie, Pitane yundu nimbendo: “Aku ungu ikumunge pulumu nambolkanje? Ninga para si.” nirimu kinie

¹⁶ Yesusini enendo nimbendo: “Kinié kepe naa pilkimiliye? ¹⁷ Yambo tenga kagine ulsu lepalie kerena pulimo melte olona suku pupe ulsu ombo le muruna kamu pulimo mele naa pilkimiliye? ¹⁸⁻¹⁹ Kerena sukundu pulimo melemane uluri na telemo kanumu. Ulu kerime ou konopuni pilkulie pe kamu wendo olemomonga konopuna pepalie kerena wendo olemo kanu melemane mindi „Pulu Yemo popo tomba aulkemo pipi silimo, kalaro te monjilimo. Kanu melema i sipe: Konopuni ulu kerime pilimele, yamboma toko konjilimele, ambo ye pulime molo ye ambo lilime yambo lupema kinie ulu kerinele telemele, wa ulu kerinele lupe lupema andoko telemele, wa nolemele, kolo toko yamboma kote

tenjilimele, ‘Yamboma pipili kolko molko ken-jengi!’ ningu ungu bulkundu ninjilimele, ulu pulu akuma pilku telemele.* ²⁰ Aku telemele ulu akumane yamboma „Pulu Yemonga kumbiker-ena pungí aulkemo pipi silimo, kalaro te mon-jilimo. Nakolo ki ou naa kulumiye toko langi we sumbi siku nolemele ulu pulumuni „yambo tenga konopuna suku, kalaro te naa monjilimo.” nirimu.*

²¹ Kanu kinie Yesusi molorumu kolea „Geneserete,* mundupe kelepa Juda yamboma moloringi kolea Gallilli disiriki ulsukundu, kolea aili Taya kinie Saidonotolo lerimu koleana sukundu purumu. ²² Akuna purumu kinie kolea Kenane ambo te* molorumu, yu wendo omba tondolo ru nimbeline nimbendo: “Ailimu, Ye Nomi Kingi Depisini Kalopa Lirimu Yemo,** nanga ambolamo kuru te konopuna sukundu molopa yu tondolo ambolemo kene nuni na kondo koloi!” nirimu. ²³ Nakolo Jesusini yundu ungu te pundu topa na nirimu.

Kanu kinie yu lombili andolimene ongo yundu ningindu: “Ambomone nu walsilipe olio lombili okomomo „siye tekemo, kene ‘Anju pupili.’ ni.” niringi.

²⁴ „Ambomo yu ambo lupe, Juda ambo te molo, nimbe kanopalie, Yesusini „yundu, nimbendo: “Pulu Yemone na Isirele yambo talapemonga kongi sipisipi talopa lemele mele* molemele yamboma molemelena mindi lipe mundurumu kanumu. Yambo talape lupema molemelena lipe naa mundurumu.” nirimu.

²⁵ Aku sipe nirimu kinie pilipelie ambomo omba yunge kumbikerena koporongo langopa ma kanopalie nimbendo: “Ailimu, na liku taponji.” nirimu.

²⁶ Aku nirimu kinie Yesusini pundu topa ,ungu iku te topalie, nimbendo: “Ambolangomanga langime lipu owama simulú kinie kapola naa temba.” nirimu.*

²⁷ Ambomone nimbendo: “Ailimu, sike nikinu nakolo owamane kepe enenga pulu yambomanga langi pundu manie pulimoma liku nolemele kanumu.” nirimu.

²⁸ Kanu kinie Yesusini yundu nimbendo: “Ambomo, nu manda tembo mele tondolo munduku pilino lemo kene mawa tekeno mele aku sipe wendo opili.” nirimu kinie yuni aku sipe nirimu mele aku enamonga ambomonga lemenu konde pupe kapola molorumu.

²⁹ Kanu kinie Yesusi kanu koleamo mundupe kelepa nomu Gallilli kélona ,aulke te lerimuna, omba pupe ma pangtenga ola pupe manie molorumu.

³⁰ Kanu kinie yu molorumuna yambo paa aisili oringi.

Kimbu keri lerimuna aulke mimi siku na andoringi
yamboma kinie,

mongo keri lerimu yamboma kinie,
kimbu ki karaye terimu yamboma kinie,
ungu manda naa niringi yamboma kinie,
aku sipe kuru lupe lupe torumu yambo aisili
mengo ongo yu molorumuna nondoko nosiringi
kinie
yuni ene tepa konde lirimu.

31 Ungu naa niringi yamboma ungu niringi;
 kimbu ki karaye terimu yambomanga kimbu
 kime
 kelepa sumbi sipe angilirimu;
 kimbu keri lerimuna aulke mimi siku naa an-
 doringi
 yamboma kapola andoringi;
 mongo keri lerimu yamboma mongone melema
 kanoringi;
 aku sipe ulu tondoloma wendo orumu kinie
 kanokolie we maku toko moloringi yambomane
 paa konopu aisili liku munduku, Pulu Yemo ene
 Isirele yamboma nokorumu popo toringi Pulu
 Yemo kapi ningu imbi ambolko ola linjiringi.

32 Kanu kinie Yesusini yu lombili andolimendo
 “Na moliona wai.” nimbelie enendo nimbendo:
 “I yambo maku toko molemelema na kond
 tekemo. Wale yepoko na kinie molongi, pe kinié
 ga nonge te naa lemo. Ene langi naa nongo we
 pungí kinie aulkena kimbu ki pange mange tepa,
 topa ne munde ya munde temba kene ‘ene engele
 tepa pepili ulkendo pai.’ naa nimbú.” nirimu.

33 Aku nirimu kinie pilkulie yu lombili an-
 dolimene ningindu: “Sike nikinu nakolo, i kolea
 ku leline molemolo. I yambo paa aisili manda
 nonge mele pillawa kaloli tena lembana lipu
 simulúye?” niringi.

34 Yesusini enendo “Pillawa kaloli nambe
 nosikimiliye?” nimbe walsirimu kinie

enene “Pillawa kaloli yepoko pakara kinie oma
 wallotolo kinie nosikimulu.” niringi.

35 Kanu kinie yuni maku toko moloringi yam-
 bomando “Manie molai.” nimbelie, 36 pillawa

kaloli yepoko pakara kinie omama kinie lipe Pulu Yemo kinie “Ange.” nimbe, langi akuma pike lepa yu lombili andolime sirimu kinie enene yamboma moke teko siringi. ³⁷ Yamboma pali nongo keri piliringi. Pe langi kakena lerimuma lombili andolimene liku wale basiketemanga lakiliringi, wale aili yepoko pakara peke lerimu. ³⁸ Ye po tausinini aku langime noringi. Ambo ambolangoma kinie pea langi noringi.

³⁹ Kanu kinie Yesusini maku toko moloringi yambomando “Ulkendo pai.” nimbeline nirimumuni, nona andoli sipi tengah suku pupe, ‘nomuna nekendo, kolea Makatane* purumu.

16

¹ ‘Kolea Makatane purumu,* kinie Yesusi molorumuna Parisi yema kinie Sadusi yema kinie** ene ongo, ‘Yuni nambe tembanje? Kanamili.’ ningyu manda manjiku*** mawa tekolie ningindu: “Ungu Mane Silimu, ‘Nu sike Pulu Yemone ‘Kongono tenjeni.’ nimbe ya mana lipe mundurumunje kanamili.’ ningyu mulu koleana molemo Pulu Yemone mindi manda ulu tondolo telemo mele te tei.” niringi.****

² Yesusini pundu topa nimbendo: “Ipupini ena pumbendo mulúmu kondoli telemo kinie kanokolie ‘wale peangamo wendo ombá.’ nilimele. ³ Ipulueli ou kolea tangombando kolea kupe topa mulúmu sumbulu tolemo kinie kanokolie* ‘Lo ombá lemo.’ ningyu pilimele kanumu. Mulúmu kanokolie ‘koleamo i sipe i sipe temba.’ ningyu kanolemele nakolo i walemanga uluma wendo oleloma kanokolie

ulumanga pulumu manda naa pilimele. ⁴ Kinié mana molemele yamboma yambo kerime mindi molemele. Ene teko kenjiku Pulu Yemo liku su silimele kanu yambomane “Pulu Yemone mindi ulu tondoloma manda telemo mele kanamili tei.” ningu na mawa telemele. Nakolo „Pulu Yemone na lipe mundurumuna ya ombo moltkoro. Yu kinie tapu topo kongono telembolo mele, lipe ora simbe ulu tondolo te wendo naa ombá. „Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye, Jonane terimu* ulumuni mindi lipe ora silimo mele manda kanonge. Te pea wendo naa ombá.” nimbeline ene mundupe kelepa purumu.

⁵ Ene „nomu Gallilli, nekendo pungindu, Yesusi, lombili andoli yema pillawa kaloli komu siku na mengo puringi. ⁶ „Kanu kinie, Yesusini enendo „lepi lepi topa ungu iku topalie, nim-bendo: “Paa mimi siku kanai! Parisi yema kinie Sadusi yema kinie* enene pillawa akoli mele isi nosilimelemo kanoko konjei!” nirimu.”**

⁷ Aku sipe nirimu kinie pilkulie yu lombili andoli yemane eneno kerepali ningulie ningindu: “Olio pillawa kaloli „nomolo, mare na lipu membo omulumunge aku sipe nikimunje.” niringi.

⁸ Aku siku niringi mele pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Ene ‘nane manda lipe tapon-jimbe.’ ningu walio kolte mindi pilimele yema, “Pillawa kaloli naa memulu.” ningu nambemuna kerepali nikimiliye? ⁹ Ene kinié kepe naa pilku konjilimeleye? Pillawa kaloli te pakara ye pape tausini moke teko siringi mele komu silimeleye?

„Nongo pora siringi kinie, langi kakena lerimuma liku wale basikete aisili toko peke siringi mele komu siku na pilkimiliye?*

10 “Molo pillawa kaloli yepoko pakara moke teko ye po tausini siringi mele naa pilku, „nongo pora siringi kinie, wale basikete aili mare langi kakena lerimuma toko peke siringi mele naa pilku molemeleye? **11** ‘Yuni sike pillawa kalolimundu naa nikimu.’ ningu nambemuna naa pilíngiye?* ‘Parisi yema kinie Sadusi yema kinie pillawa akoli mele isi nosilimelemo mimi siku kanangi.’ nimbu nikiru.” nirimu. **12** Yuni aku nirimu kinie pilkulie enene ‘pillawa kalongendo isi mundulimele akumundu naa nikimu. Parisi yema kinie Sadusi yema kinie enene ungu mane siringi ungumando nikimu.’ ningu piliringi. ‘Parisi yema kinie Sadusi yema kinie enene ungu mane mare kolo toko siringime yunge lombili andolimene paa na piliengi!’ nimbe nirimu mele ningu piliringi.)*

13 Yesusi kolea aili Sisaria Pillipai lerimu koleana pupelie nirimumuni, yu lombili andolimendo walsipelie nimbendo: “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemondo yambomane yu imbi lelko nae nilimeleye?” nirimu.

14 Enene yundu ningindu: “Marene “Nu No Linjili Jono „kolorumu, kinié kelepa lomboropa ola molemo.” ningu pilku, marene “Nu „Pulu Yemone ou konde molopili olando lirimu ye, Illainja* kelepa ombo molemo.” ningu pilku, marene nu “Jeremaya** molo Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe

sirimu ye „ou kolorumu kinié lomboropa ola molemo, te lupe.” nilimele.” niringi.

¹⁵ Aku niringi pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “We yambomane aku siku nilimele, nakolo ene eneno na nae nilimeleye?” nirimu.

¹⁶ Saimono Pitane pundu topa nimbendo: “Nu Konde Molopa Mindi Puli Pulu Yemonga Malo,* ‘Pulu Yemone ‘Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi, Kirasimu.”** nirimu.

¹⁷ Yuni aku nirimu pilipelie Yesusini yuntu nimbendo: “Jona* Malo Saimono, nu malo. I nikinumu mana yambo tene nu na nimbe simu. Tara mulu koleana molemomone nimbe simu. ¹⁸ Ungu te pea nundu nikirula: Nunge imbi Pita, (kanu imbibunge ungu pulumu ‘kou’ kanumu). Kanu koumunge ola* nanga yambo talapemo** lipu maku topo monjimbu. Kanu kinie kololi ulu pulumunge tondolomone i nanga talapemo topa manie manda na mundumbe, molo. ¹⁹ Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokomba ulke kimu* nu simbu. Kanu kinie nuni mana meltendo “Molo.” nini mélemo mulu koleana sukundu “Molo.” nimbéla. Nu mana meltendo “Kapola.” nini mélemo mulu koleana sukundu “Kapola.” nimbéla.” nirimu.**

²⁰ Kanu kinie yu lombili andolimene Yesusindu “Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe yere lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu nu ongo moleno.” niringi kanu ungu-mundu yuni enendo tondolo mundupe nimbendo: “Enene anju yambo telurindu kepe na

kanu yemo molio mele ,isili ou, paa na ningu siei!" nirimu.*

²¹ Kanu kinie Yesusi yu lombili andolimene yundu ,“Pulu Yemone olio “Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu nu.” nengu, nengu para siringi kinie pilipelie, yuni yu kinie wendo ombá mele pulu monjipe* ene sumbi sipe nimbe sipelie nimbendo: “‘Na mindili aisili nombondo kolea aili Jerusalleme paa pumbu.’ nimbu pilipu molio.** Juda yamboma nokolemele tapu yema kinie, Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie,*** enene na paa toko mindili konjingí. Na toko konjingí kolombo kinie wale talo ombo pumbe kinie yepoko sipemonga Pulu Yemone nando ‘Lomboroko ola moloi.’ nimbé.” nirimu.

²² „Aku nirimu kinie pilipelie, Pitane yu anju lipe memba pupelie yu pulu monjipe iri topalie nimbendo: “Ailimu, aku siku paa naa ni! Nu nikinu mele aku sipe paa wendo naa ombámo.” nirimu.

²³ Nakolo ,yuni kurumanga nomi Setenene ungu umbu tonjirimu mele pilipelie nirimuna pilipelie, Jesusini topele topa Pitando nimbendo: “Setene,* nu anju pa! Pulu Yemone nando “Tei.” nirimu kongono tembo tekeromo pipi sini tekено kene nu anju pa! Nuni na teko embambo sini tekено. Nu Pulu Yemone konopu lemo mele naa leno. Yambomane konopu lemele mele mindi leno.” nirimu.**

²⁴ Kanu kinie Jesusini yu lombili andolimendo nimbendo: “Yambo tene ‘Yu lombili pambo.’

nimbelie yuni yunge konopumuni pilimo mele-manga ‘Topo manie mundembo.’ nimbe yamboma unju perana angilku mindili nongo kolemele mele yuni unju pera mele gomo lembando ‘Na yu lombili pumbundu mindili nondu liemo papula; kolondu liemo papula.’ nimbelie na lombili opili. We na opili. ²⁵ Yambo tene yunge mana molopa na kololi ulu pulumu ambolomba temba kinie yu kolopalie sike molopa kenjipe mindi pumbe. Nakolo yambo tene na konopu monjipelie nanga kongonomo “Tenjembo.” nimbe temba kinie yu kolopalie yuconde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu sike kanopa limbe. ²⁶ ‘Akumu nambe-muna nikiruye?’, Yambo tene mana melema pali yu yuyu lipe nosipelie yu mini pali Pulu Yemo na molomba koleana pupe mindili nomba molopa kenjilkenje kanu melemane kanu yambomo nambe tepe lipe taponjilkenje? Lipe na taponjilkemo. Molo yambo tene ‘Na mini paliconde molopo konjipu mindi pambo.’ nimbelie yu nambolka meltene mini paliconde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu topo topa lilkeye? Meltene manda topo topa na limbe.*

²⁷ “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo pe Lapanga tondolo pa telimu kinie* yunge ‘mulu koleana, angelloma kinie pea ombá. Ombalie yuni olio ya mana yamboma yu mele mele telemolo ulumanga olio yu mele mele pundu tombamonga nane aku nikiru.

²⁸ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene ya angilikimilimenga mare ou kolou na kolangi Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ye nomi

kingimu omba molopa melema kinie yamboma kinie pali nokomba* ombá kanonge.” nirimu.**

17

¹ Yesusini ,yu lombili andolimendo aku sipe nimbe sirimu kinie,* pe koro te omba purumu kinie Pita keme Jemisi keme Jemisi angenu Jono keme ene lipé memba pupe mulú** paa olandopa polorumu tengā ola purumu. ‘Olio oliolio mindi molamili.’ nimbe ene akuna lipé memba purumu. ² Akuna puringi kinie ene kanoko molangi yunge kangimu alowa tepa, yunge kumbikeremo ena tondolo topa yambomanga mongo takele telemo mele pa aili tepa tepa, yu pakorumu mulu wambalema pa telemo mele aku sipe kake terimu. ³ Yuaku sipe molopili, Juda yambomanga koronga ou moloringili ye aili talo,, Mosisi kinie Illainjatolo ongolo Yesusi kinie ungu ningulu mona angiliringili kanoringi.

⁴ Kanu kinie Pitane Yesusindu nimbendo: “Ailimu, olio ya molopamolo peanga lepamo. Nuni “E.” ninu liemo, ulke takaye yepoko takonjimbu. Te nunge, te Mosinge, te Illainjanga takonjimbu.” nirimu. ⁵ Yuniaku sipe nimbe molopili kupe tondolo pa teli te omba ene aki torumu kinie kupena suku ungu te wendo ombalie nimbendo: “I yemo nanga konopu monjilio Malomo.* Yu kanopo paa peanga kanolio. Yuni ungu nimbéma pilku liengi.” nirimu.

⁶ Aku nirimu pilkulie yu lombili andoli ye yepoko, paa mini wale mundukulie mana manie molko tamalu peringi. ⁷ Ene tamalu

peringine Yesusi omba ene ambolopalie nimbendo: "Mini wale na munduku ola angiliei." nirimu. ⁸ Pe olando siku kanoringi kinie Yesusi yuyu molorumu kanoringi.

⁹ Mulú polarumumunge manie onge oringi kinie Yesusini ene mane sipelie nimbendo: "Enene kinié kanongi mele isili ou yambo teluri kepe ningu na siengi. Pe mindi, Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kolopalie lomboropa ola molomba kinie temanemo toko anju siengi. Ou molo!" nirimu.

¹⁰ Aku nirimu kinie pilkulie yu lombili andolimene „yu sike molorumu mele ningu kanokolie,* yundu walsiku pilkulie ningindu: „Pulu Yemone ‘olio nokopa konjipe lipe mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu nu liemo, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yemane “Illainja „kelepa, kumbi lepa ombá. „Ye nomi Kirasimu pe akilipe ombá..” nilimele mele** nambemuna nilimeleye? „Illainja kelepa na opili nu koronga orunu moleno kanumu.” nirangi.

¹¹ Yesusini pundu topa nimbendo: “ “Illainja „kelepa, kumbi lepa ombalie melema pali tepa mimi temba.” nilimele kanumu sike nilimele. ¹² Nakolo „akumunge ungu te pea nimbu sikirula., Pilieme. Illainja koronga orumu. Yu orumu kinie „kanu yemane, yu kanoko imbi na siku ‘Yu we yere.’ konopu lelkolie ‘Yu kinie temolo.’ ningu piliringi uluma pali teringi.* Aku siku mele Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo** mindili liku singila.”*** nirimu.

¹³ Aku sipe nirimu kinie pilkulie lombili andolimene ‘No Linjili Jonondo nikimu.’ ningu piliringi.*

¹⁴ „Yesusi kinie yu lombili andoli ye yepoko kinie, ene „muluna manie, ongolie yamboma maku toko moloringine oringi kinie ye te Yesusi orumuna ombo koporongo langopa ¹⁵ mawa tepalie nimbendo: “Ailimu, nanga kangomo kondo koloyo. Yu kuru kopalli tolemona mindili aili tepe nolemo. Taki taki yu tepena pupe nomanga pulimo. ¹⁶ Nu lombili andoli yema molongine kangomo membo ondu kinie enene yu manda tekoconde na língi.” nirimu.

¹⁷ Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini „yamboma iri topalie, nimbendo: “Kinié molemele yamboma ene ‘Pulu Yemone uluma sike manda temba.’ ningu, tondolo munduku na pilimele. Ene konopu karaye tepe pepili molemele yamboma, na ene wale nambe tepo mane sipu ulu mare lipu ora simbu kinie mimi siku pilingíye? „Na ene kinie siye tekemo.” nimbeline

“Na moliona kangomo mengo wai.” nirimu.
¹⁸ Mengo oringi kinie Yesusini kanu kurumu iri torumu kinie yu kangomonga „konopuna, ombo wendo purumu kinie kanu enamonga kangomo manda molorumu.

¹⁹ Aku terimu kinie kanokolie Yesusi lombili andoli yema Yesusi yuyu molorumuna ongo walsiku pilkulie ningindu: “Kuru akumu olione nambemuna manda na makoromuluye?” niringi kinie

²⁰ Yesusini pundu topa nimbendo: “ „Pulu Yemone sike olio lipe taponjimbe.’ ningu, ton-

dolo munduku na pilimelemonga ulu tondolo isilime manda na telemele. Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Unju tengu mongo akumu mele paa kanga nakolo kanu mongomo mana mundulimele kinie unju akopa ai lepa angilimo mele, aku sipe enene ‘Pulu Yemone olionga unguma pilimbe. Olio lipe taponjimbe.’ ningu wallo kolte mindi pilkulie i polemo mulúmundu “Anju puku ne koleana angili.” ningí kinie sike aku sipe pupe angilimbe. ‘Teamili.’ ningí ulumanga ulu manda na tenge ulu te na pemba.*
 21 (Pulu Yemo mawa teko langi mi toko na nongolie kuru isilime yambomanga konopumanga manda makoronge. Ulu tondolo isilime we manda na tenge.)” nirimu.*

22 „Pe walse,“ kolea Gallilli disiriki puku moloringi kinie Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo: “Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo ,ka sikulie yu tonge, yema anju singí kinie*
 23 enene yu toko konjingí. Kolopalie wale yepoko sipemonga Pulu Yemone yundu ‘Lomboroko ola moloi.’ nimbé.” nirimu. Aku nirimu pilkulie enenga konopuna sukundu meme kulupi perimuna pilkulie paa kondo koloringi.*

24 Pe Yesusi kinie yu lombili andolime kinie Kapeniame taonona oringi kinie Pulu Yemo popo toringi ulke tembelemonga kou takisi* liringi yema ongo Pita walsikulie ningindu: “‘Nunge ungu mane sili yemone ulke tembelemonga kou takisi tolemo.’ konopu lekemolomo. Sikeye?” niringi kinie 25 Pitane “Tolemo.” nirimu.

Kanu kinie Pita ulkena sukundu pupelie ungu te nimbé terimu kinie Yesusini yu ou walsipelie

nimbendo: “Saimono, nu nambolka konopu lekenoye? Ye nomi kingimene kou takisi lupe lupema lingíndu namele “Tai.” nilimeleye? Enenga yamboma kinie kou takisi limele molo yambo lupema “Tai.” nilimeleye?” nirimu.

²⁶ Pitane pundu topa nimbendo: “Yambo lupe-mando “Takisi tai.” nilimele.” nirimu.

Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini yuntu nimbendo: “Aku liemo kingimunge* yambomane takisi na tongue. ²⁷ Nakolo takisi na tombolo kinie ulke tembele takisi limele yemane olto kanoko keri kanonge kapola na temba kene* nomuna puku uku mundupani. Uku mundukulie oma te toni aku omamonga keremo aká tenjini kinie kou te** pemba, aku koumu likulie mengo puku oltonga pea liku tere lelko takisi toi.” nirimu.

18

¹ Aku walemonga Yesusi lombili andolimene yu molorumuna ongo yu walsiku pilkulie ningindu: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo* yambomanga nae paa olandopa molemoye?” niringi. ² Enene walsiringi mele Yesusini pilipelie yu ambolango kanga te “Na moliona oi.” nimbe ene moloringine monjipelie ³ enendo nimbendo: “Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Ene konopu alowa teko ambolango kangama mele na molongi liemo Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo koleana* suku paa manda na pungí. ⁴ Akumunge yambo tene ‘Na we yambomo molambo. Nanga imbi te olandopa na molopili.’ nimbe i ambolango kangamo mele na molemo yambomo yu

Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo kolea na yambo imbi paa mololimu molemo.”* „nirimu..”

⁵ “I ambolangomondo ungu te pea niembo:” Yambo tene ‘Na Ailimunge yambomo molio.’ nimbe i ambolangomo mele lipe taponjimbé kinie kanu yambomone aku tembamonga na lipe taponjimbela. ⁶ Nakolo yambo tene i ‘ambolango, kangamonga, mele yambo, te ‘na ‘Sike’ nimbe, tondolo mundupe pilimo ‘ambolango, kanga te* ‘Ulu kerime tepili.’ nimbe kondi tombamonga kanu ‘ambolango, kangamo tondolo mundupe pilimo mele mundupe kelepa bulu simu liemo ‘ambolango, kangamo ou kondi na topili kou paa aili te** moko toko nomine lenjiku ‘Yu kamu kolopupili.’ ningu paka toko nomine paa maniekondo mundulimelkanje paa papu.”***

⁷ “Na, ‘Sike’ ningu tondolo munduku pilimele yamboma kelko bulu siku munduku kelenge uluma ya mana lemomonga na ene kondo tekemo. Sike aku sipe uluma wendo ombá nakolo yambo tene nanga yambo te kondi tombamonga kanu yambomo na bulu sipe anju pumu liemo kanu kondi tomba yambomo mindili nomba paa molopa kenjimbe.

⁸ “Nunge kitolone molo kimbutolone ulu pulu keri te temu liemo aku kitolo molo kimbutolo karu lelko ele teami. Nu konde mololiku mindi puni koleana* kitolo molo kimbutolo na angilipili puni kinie peangamo. Nunge kimbu ki pali we angilipili tepe na kumbulupe nomba pepa mindi pumbe koleana liku toko mundungí

kinie kerimu. ⁹ Molo nunge mongotolone melte kanokolie konopuni ‘liemboa.’ ningu pilku ulu pulu keri te tenu liemo aku mongotolo akuku ele teani. Nuconde mololiku mindi puni koleana mongotolo na angilipili puni kinie peangamo. Mongo talo we angilipili nu tepe koleana suku liku toko mundungí kinie kerimu.”* „nirimu.”

¹⁰ “I ambolango kangama ‘mele yamboma, nga te* kanoko keri kanoko ‘Yu koropamo.’ ningu paa na teangi. Enenga nokolemele mulu koleana angelloma** alieli Tara mulu koleana molemona pea molemele kene ‘aku na teai.’ ¹¹ (Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemone ‘Yambo aulke lou lelko molko kenjilimele yamboma koropo lipu taponjembo.’ nimbe orumu kanumu.”* „nirimu.”

¹² “Ene nambolka ningu pilkimiliye? Ye tene kongi sipisipi pape paono monjilke kinie, te talopa lelkanje, yuni sipisipi po paono tene kelepa nani wema ma pangine molangi mundupe kelepa pupe, talopa lelka sipisipimu kanopa limbendo korolipe na pulke.’ konopu lekemeleye? ¹³ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Sipisipi talopa lelka kanumu kanopa lipelie kanu sipisipimu kinie paa olandopa konopu silke. Talopa na lemalkama we konopu silke. ¹⁴ Aku sipela enenga Lapa mulu koleana molemomone i ambolango kangama ‘mele molemele yamboma,* ‘aulke lou lelko molko kenjingí kinie paa keri.’ nimbe molemola.” „nirimu.”

¹⁵ “Na lombili andolimenga, angenu tene nu* tepe kenjimu liemo nu puku tepe kenjimbe

yambomo pea eltelte molangili kanu ulu pulu kerimu yuni nu temba mele ningu sieni. Nuni nini ungumu tepe kenjimbe angena pilimu liemo angena kinie elte altoko kapola kapola molongele. ¹⁶ Nakolo nuni nini ungumu yu na pilimu liemo pe nuni ‘I ungumu pora nipili kene tembo mele yambo mare kanoko molangi altopo niembo.’ ningulie, kanonge yambo talo molo yepoko liku angena molombana mengo ongo ene kanoko molangi angenando ‘Teluna molambili’ altoko nieni.* Kanu kinie nuni teni kinie angenane temba mele kanu yambomane kanokolie yambo lupemando manda temane toko singí. ¹⁷ Kanu kinie yuni enenga ungumu kepe na pilimu liemo Kirasinge yambo talapemondo* puku ningu sieni. Pe Kirasinge yambo talapememo* kepe angenane na pilimu liemo ‘Yu olionga angenu molo. Yu ulsukundu molko konopu alowa na teli yamboma mele** molemo lemo.’ ningu kanayo.***

¹⁸ * “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ya mana enene „uluma kinie yamboma kinie, “Molo.” ningí kinie Pulu Yemone mulu koleana sukundu “Molo.” nimbéla; enene mana “Kapola.” ningíme Pulu Yemone mulu koleana sukundu “Kapola.” nimbéla.**

¹⁹ “Akumunge, nane enendo ungu te pea nimbu sikirumu: Enenga yambo talone ya mana “I sipu mawa teambili.” ningu panjíngili liemo eltene mawa tengèle mele mulu koleana molemo Tarane eltenga mawa tengèle mele aku sipe tenjimbe.* ²⁰ Yambo „wallotolo,“ talo molo yepoko, na enenga Ailimu imbi lelko walsiku,

‘Pea tapu topo molemolo.’ konopu lelko maku toko molemelemanga na ene kinie molemolona ‘mawa tengé mele Tara yuni aku sipe ten-jimbemo.’ nirimu.

²¹ Yesusini yambo teko kenjilimelemando ungu mane aku sipe sirimu, kinie yu molorumuna Pita nondopa ombalie yu walsipe pilipelie nimbendo: “Ailimu, nanga angenu tene na wale nambepa tepa kenjimbe kinie na we ‘Manie pupili.’ nimbu siye kolomboye? Wale sepene yuni temba mele siye kolopo we molopolie engaki sipemonga ‘Pundu topili.’ nimbú kinie papuye?” nirimu.*

²² Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane “Wale sepene mindi yuni nu tepa kenjimbe kinie yuni tembama siye kolko altoko pilku na moloi.” ni na nikiru. “Wale sepene anderete sependi sepene yuni nu tepa kenjimbe walema pali yu tepili, siye kolko we moloi.” nikiru.

²³ “Akumunge Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa melema nokolemo* akumu i sipe mele:

“Walse ye nomi kingi tene yunge kongono nokonjiringi kendemandema kinie pundu angilirimuma ‘“Kinié mimi sipu kanopolie pundu tangi.” niembo.’ nirimu. ²⁴ Aku sipe nirimu kinie kingimuni kou tene milliene kina mele* ou pundu angilirimu ye te kumbi lelko yu molorumuna mengo oringi. ²⁵ Nakolo yu manda aku kou pundumu tomba aulke te paa na lerimuna ailimuni nimbendo: “Kapola, i yemo kinie yunge ambo ambolangoma kinie yunge melema pali kinie makete teko kou mone likulie* koumu ongo pundu tonjengi.” nirimu.

²⁶ Aku nirimuna pilipelie kendemandemo ye nomimunge kumbikerena koropongo langopa tamalu pepa mawa tepalie nimbendo: “Nuni na kondo kolko we nokoko moloyo. Nane pundu pali tombo.” nirimu.

²⁷ „Kanu kinie, ye nomimuni yunge kendemandemo paa kondo kolopa yu kendemandemo kinie pundu angilirimuma pali “Yu tepili. Altoko pundu na tani.” nimbe kamu siye kolopa yemo ka na sipe “We pui.” nirimu.

²⁸ Nakolo „ka singí teringi, kendemande kanumu yu pena pupe kendemande te yunge kou wane anderete kina mele sirimumu kanopalie, yu pupe yunge nomine ambolopa ‘Yu kolopili.’ nimbe ambolopa elkele lakurupelie “Nanga kou sirindumu pundu toi!” nirimu.

²⁹ Aku terimu kinie yuni tomba terimu yemo yunge kumbikerena koropongo langopa tamalu pepa mawa tepalie nimbendo: “Nuni na kondo kolko we nokoko moloyo. Nane pundu pali tombo.” nirimu.

³⁰ Nakolo kendemande lupemone “Molo, paa isili pundu tani.” nimbeline “Nu ka ulkena pekolie pundu toko pora siku wendo wani.” nimbe yu ka sipe ka ulkena panjirimu.

³¹ Yuni aku terimu mele kendemande wemanne kanokolie ene konopu keri panjiku puku enenga ye nomimundu kendemandetolo teringili kanoringi mele kondi toringi.

³² Kanu kinie ye nomimuni aku niringi pilipelie kendemande yunge pundu “Naa toko we pui.” nirimu kendemande kanumu “Yando oi.” nimbeline yundu nimbendo: “Kendemande

kerimu, nuni na tondolo munduku mawa tenuna nu na kinie pundu paa aili tepa angilirimumu “Yu tepili, na toi.” nimbulie we siye kolondu kanumu. ³³ Pe nane nu we kondo kolondu mele nuni aku siku kendemande te nambemuna kondo na kolonuye?” nirimu.

³⁴ Ye nomimuni yu mumindili kolopalie ka ulke nokoko ka ulkena peringi yamboma teko mindili konjiringi yema yu lipe sirimu. Yuni nimbendo: “Nu mindili nongolie pundu tani. Ou pundu pali toko pora sikulie pe mindi wendo wani. Ou molo.” nirimu.” ³⁵ nimbe Yesusini nirimu.*

³⁵ „Yesusi yuni aku nimbeline ungu ikumunge pulumu kamu nimbendo: „Aku sipela, angelini ene aku siku teko kenjingí kinie ene kerena mindi “Manie pupili. Siye kolkoro.” we ningi, sike munduku na kelko, we konopuni pilku molongi liemo, kendemandemonga ye nomimuni kendemandemo tepe kenjirimu mele, mulu koleana molemo Tarane siye na kolko we konopuni pilku molonge yambo kanuma enenga ulu pulu kerime ‘Manie na pupili.’ nimbe, we siye na kolopa kanu ulu pulu kerimenga “Mindili nangi.” nimbe aku tembala.” nirimu.*

19

¹ Yesusini aku sipe unguma nimbe pora sipelie nirimumuni, kolea Gallilli disiriki mundupe kelepa kolea Judia disiriki pupe no Jodane lumbilipe nekendo purumu. ² Kanu kinie yambo aisili yu lombili oringi kinie yuni kuru torumu yamboma tepe konde lirimu.

³ Parisi ye mare* yu molorumuna ongo 'Yu nambolka nimbenje? Nimbe kenjimbenje manda manjipu piliemili.' ningu** yu walsiku pilkulie ningindu: "Ye tene yu yuyu pilipelie yunge ambomo "Kamu pui." nimbé kinie kapola temba molo aku temba kinie ungu mane te pulue tombaye?" niringi.

⁴ Yuni anju pundu topa nimbendo: "Pulu Yemone ungu nirimu yunge bokuna molemo mele kanoko kambu na tongiye?

Ou pulu pulu, Pulu Yemone melema tepalie, yuni yambo tembando
yemo kinie ambomo kinie tepalie*

⁵ nimbendo:

"Aku sipu tendumunge ye tene ambo te lipelie yunge anumu lapatolo mundupe kelepa
yunge ambomo kinie eltelte teluna tapu toko peko

kangi telumu mele ,molkolo

eltenga konopu teluna pupili, molongele."*

nirimu kanumu na pilíngiye? ⁶ Pulu Yemone aku sipe nirimuna ye te ambo te limo kinie kangi telumu mele molembelena elte altoko talo mele na molembele, elte yambo telumu mele molembele. Yambo telumu molembele kene Pulu Yemone ambo ye talo 'Telumu molangili.' nilimo ambo yetolo yambo tene liku lupe lupe na mundengi. Aku tengi liemo kapola na temba." nirimu.

⁷ Aku sipe nirimu kinie enene ningindu: "Aku liemo Mosisini ungu mane te sirimu mele nambemuna sirimuye? Mosisini nimbendo:

"Ye tene yunge ambomondo

‘Kamu pupili.’ nimbe makorombando ambomo “Kamu pui.” nimbé mele pepá te topa ambomo sipelie yundu “Kamu pui.” nimbe aku tepili.” nirimu kanumu.”* niringi.

⁸ Yesusini nimbendo: “Mosisini sike aku sipe nirimu nakolo ene kara puku Pulu Yemone ambo yetolo kapola kapola molongele mele ungu mane sirimumu liku su siku na piliringine yuni “Aku teangi.” nirimu. Nakolo ou pulu pulu, „Pulu Yemone melema kokele tepe mimi terimu kinie“, ungu mane aku sipe te na perimu kene ⁹ nane ene i sipu nimbu sikiru: Ye tene yunge ou limo ambomo makoropa “Kamu pui.” nimbeline kelepa ambo te limo kinie aku yemone wa ulu kerinele telemo. Yemonga ambomone ye te kinie wa ulu kerinele temu liemo manda topa makoromba. We molo. (“Pui.” nimbe makorolemo ambomo pe ye tene yu limo kinie kanu yemo kepe wa ulu kerinele telemola.”)* nikiru.” nirimu.

¹⁰ „Yuni aku nirimu kinie pilkulie, yu lombili andoli yemane yundu ningindu: “Ye tene ambo limo kinie nuni nikinu mele aku siku molongele mele ungu mane te pelemo liemo ye te ambo na likkenje papu.” niringi.

¹¹ Nakolo Yesusini pundu topa nimbendo: “I ungu „mane sikirumu, yambomane pali manda na pilku lingí. „Pulu Yemone, mako topa tondoloma simbe yamboma mindi manda „amboma ye na puku yema ambo na liku, tengé. ¹² Ye mare anupilini melemele kinie amboma kinie teluna tapu toko peko ulu kerime tengé enge te na pelemo. Ye mare ‘Amboma kinie teluna

na peangi.’ ningu enenga láka tonjilimele.* Marene eneno ‘Ye nomi kingi Pulu Yemonga yema molopo yunge kongonoma manjipu tenjemili.’ ningu ene eneno mi lelko ambo na limele. I ungumu yambo pilku lingí yamboma piliengi!” nirimu.**

¹³ Kanu kinie yambomane enenga ambolangoma ‘Yesusi yunge kimuni ambolopa Pulu Yemo kinie enenga mawa tenjipili.’ ningu yu molorumuna mengo oringi. Nakolo yu lombili andolimene iri toko „Naa mengo wai.”, niringi.

¹⁴ „Molo.” niringi kinie, kanopalie Yesusini nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo yambo talape* akumu i ambolangoma mele molemele yamboma enenga yambo talapemo kene enene i ambolangoma na moliona wangipipi siku “Molo.” na niei.” nirimu. ¹⁵ Aku nimbelie yuni ambolangoma „kondo kolopa, yunge kimuni ene telu telu nimbe ambolopalie kanu koleana mundupe kelepa purumu.

¹⁶ Walse ye te Yesusi molorumuna omiba yuntu walsipe pilipelie nimbendo: “Ungu Mane Silimu, na nambolka ulu peangamo tembo kinie konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu limbuye?” nirimu.*

¹⁷ Yesusini yuntu nimbendo: “Nuni na nambumuna ulu peangamondo walsiku pilkinuye? Yambo telu mindi peanga molemo. Nuni ‘konde molopo konjipu mindi puli ulu pulumu limbu.’ konopu lenu liemo „Pulu Yemonga, ungu mane ‘Mosisini yando nimbe siriumma, tengé panjiku tekó molani.” nirimu.

18 Yemone walsipelie nimbendo: “Aku ungu manemanga temando ninkinuye?” nimbe walsirimu kinie

Yesusini pundu topa nimbendo:
““Yambo toko na konjengi.” nimbe,

“Ambo ye pulime molo
ye ambo lilime yambo lupema kinie

wa ulu kerinele na teangi.” nimbe,
“Melema wa na liengi.” nimbe,

“Yambomanga kote
kolo toko na tenjengi.” nimbe,

19 “Aminieli lanieli kinie teko konjiku,
ungu ningí mele pilku liku teko molangi.”
nimbe,*

“Ene eneno yu mele mele konopu monjiku
enenga kangimu eneno

kondo kolko nokolemele mele
aku sikula pulu lemo yamboma

konopu monjiku nokoko molangi.” nimbe,**
ungu mane akuma sirimu pelemo kanumu.”

nirimu.

20 Aku nirimu kinie pilipelie kanu kango yemone nimbendo: “Na kanu ungu manema pali pilipu lipu tepo molio. Pe kinié nambolka uluri olandopa teamboye?” nimbe walsirimu.

21 Yesusini yundu pundu topa nimbendo: “Nu ‘kamu ye sumbi nilimu* molambo.’ konopu lenu liemo nu puku nunge mele nosilinoma pali kou mone lipukulie, kou mone linime yambo koropama moke teko sikulie na lombili oi.” nirimu.
“Nunge ‘mana’ melema aku teni kinie mulu koleana nunge mele aisili lemba.” nirimu.**

²² Kanu kango yemo mele paa aisili nosirimuna Yesusini yundu aku nirimu kinie pilipelie yu konopu keri panjilipe anju purumu.

²³ „Aku terimuna kanopalie, Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana suku pungindu yambo kamakoma paa mindili siku suku pungí. ²⁴ Enendo altopo nikiru: Kongi kemele „kongi paa aili te* nakolo, kale suru tolle suku pumbendo mindili kanga mele sipelie pumbe. Nakolo yambo kamakoma Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana** suku pungindu mindili paa aili mele siku pungí.” nirimu.

²⁵ Aku nirimu kinie pilkulie yu lombili andolime paa mini wale munduku suru ningulie anju yando ungu mele tekolie ningindu: “Aku liemo mindili nolemelka aulkena nae manda wendo pupe, molopo konjimulu aulkena pumb-eye?* Te molonje.” nirangi.

²⁶ Yesusini ene nemo nemo nimbe kanopalie nimbendo: “Sike yamboma eneno manda molo nakolo Pulu Yemone manda tenjimbe. Pulu Yemo yuni uluma pali kapola telemo. Ulu te yuni manda na temba te molo.”* nirimu.

²⁷ Yuniaku nirimu kinie pilipelie Pitane yundu nimbendo: “Pe olio kinie nambolka uluri wendo ombáye?”, Olio olionga melema pali mundupu kelepo nu lombili purumulu pulimolo kene mele nambolka melema limulúye?” nirimu.

²⁸ Yesusini nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Pe „Pulu Yemone, melema pali ‘conde pupili.’ nimbé kinie Manie Omba Mana

Ye Au Lerimu Yemo yunge ye nomi kingi polo pa tondolo teline molopa yamboma nokomba kinie, ene na lombili andolemele yema pea ye nomi kingi polo rureponga molkolie ningimuni, Isirele yambo talape rurepo* nokonge.** ²⁹ Yambo na konopu monjiku nanga kongono tenjingindu enenga ulkema, angenupili, kemulupili, anupili, lapali, ambolangoma, koleama, akuma munduku keleringi yamboma pali, ya mana paa olandopa mele aisili likulie, konde molko konjiku mindi puli ulu pulumu lingila.* ³⁰ Nakolo kinié aili molemele yambomanga aisili pe „Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokomba koleana, yambo koropama molonge; kinié koropa pupili molemele yamboma pe yambo ailime molonge.” „nimbe Yesusini nirimu.”*

20

„Yesusini yu lombili andolimendo ungu te pea nimbendo:”

¹ “Aku nikiru ungumunge* „ungu te niembo,: Pulu Yemone ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo** akumu i sipe mele:

“Walse ponie pulu ye tene ‘Kongono tenjili ye mare yunge unju waene poniena kongono tenjengi.’ nimbe paa ipulueli ou pupe lipurumu. ² “Kongono teangi.” nimbe lirimu yemando nimbendo: “Kinié tenge walemonga ene kou mone pape kina* pape kina nimbu mele kalombo.” nirimu kinie

enene “Kapola.” niringi kinie
yuni ene yunge unju waene poniena “Kongono teangi pai.” nimbe ene lipe mundurumu.

³ Pe, ipulueli ou nani killoko mele terimu kinie, yu kelepa yamboma maku toringi koleana pupe ye mare akuna we angiliringi kanopalie ⁴ enendo nimbendo: “Ene kepe ‚nanga‘ unju waene ponieno kongono tenjengi payo. Pe nane ene kou kapola mele kalombo.” nirimu ⁵ kinie ene purungi.

Pe ai tangoli terimu kinie kepe, ipupini tere killoko mele terimu kinie kepe, kelepa aku sipe pupe ye mare pea lirimula.

⁶ Ipupini pape killoko mele terimu kinie ‚al-topa‘, pupe ye mare we angiliringi kanopalie enendo nimbendo: “Walemonga pali kongono na teko ya inie nambemuna we angilimeleye?” nirimu.

⁷ Enene yuntu ningindu: “Ye tene olio kongonona na limuna we angilimolo.” niringi.

Yuni enendo nimbendo: “Ene kepe ‚nanga‘ unju waene ponieno kongono tenjipai.” nirimu.

⁸ Ena pora nirimu kinie unju waene ponie pulu yemone yunge kongono nokoli yemondo nimbendo: “Kongono tekemele yema ‘sukundu wai.’ ningu ene kongono tengimunge mele kalonindu paa akilku ongi yema pulu monjiku mele kaloliku puku kumbi lelko ongi yema paa akilku mele kaloi.” nirimu. ⁹ „Aku nirimu kinie, ipupini pape killoko mele terimu kinie “Kongono tenjengi.” nimbe lirimu yema ‚kumbi lelko, ongo pape kina pape kina nimbe sirimu liringi. ¹⁰ Akilku ongo kongono tenjiringi yema kou aku siku liringi kanokolie kumbi lelko ongo kongono tenjiringi yema ongolie ‘Olio kou olandopa mele

limulú.’ konopu leringi nakolo ene pape kina pape kina nimbe sirimu liringila.

¹¹ Likulie enene ponie pulu yemondo iri tokolie ningindu: ¹² “Akilkku ongi yema ena telu manjiku kongono tengi, olio ipulueli ou ombo kongono aili tepo temulu, ena aili tomumuni olio paa nomu kanumu, nakolo ene kinie olio kinie kou kapola kapola teko sakinumu, kapola na tekemo.” niringi.

¹³ Yuni enenga ye tendo pundu topa nimbendo: “Kangomo, nane nu tepo na kenjikiru. “Pape kina simbu.” nindu kinie “Kapola.” ninu kanumu. ¹⁴ Kou sikirumu liku mengo puyo. Nanga konopuni mindi pilipulie akilipe omu yemo nu sikiru mele yu aku sipu sindu. ¹⁵ Nanga nosilio melemanga konopuni pilipulie manda na temboye? Molo pe ongi yema kou aili tepo sindumunge nu konopu keri panjikinuye?” nirimu.” nimbe Yesusini nirimu.,

¹⁶ „Ungu iku akumu topa pora sipelie ungu iku-munge pulumu kamu nimbendo: „Aku sipela, akilkku onge yamboma ,Pulu Yemone nokolemo talapena sukundu, kumbi lelko pungí; kumbi lelko onge yamboma akilkku pungí.” nirimu.*

¹⁷ Kanu kinie Yesusi kolea aili Jerusalleme pumbe purumu kinie yu lombili andoli engaki rurepo* ‘na kinie ene kinie oliolio molamili.’ nimbe ene lipe anju memba pupelie enendo nimbendo:

¹⁸ “Pilieme! Olio Jerusalleme pumulú pukumulu.* Akuna pumulú kinie Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo ye tene ‘Tangi.’ nimbe Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie, Pulu

Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie,** lipe simbe, enene yu kote tenjiku ‘Yu kolopili tangi.’ ningulie ¹⁹ Juda ye na molemele yema liku singí.* Kanu kinie kanu yemane yu ungu taka tonjiku, ka pulsene toko, ‘Yu kolopili.’ ningu unju perana uku toko panjingí. Kolopalie wale yepoko sipemonga Pulu Yemone yundu ‘Lomboroko ola moloi.’ nimbé.” nirimu.

²⁰ Kanu kinie Seperi malo Jemisi kinie Jonotolonga anumu Yesusi molorumuna ombo koporongo langopa yundu “‘Nu ulu te teami.’ nimbu mawa tembo okoro.” nirimu kinie

²¹ yuni yundu nimbendo: “Nambolka uluri ‘nane tenjembo.’ ningu nikinuye?” nirimu.

Ambomone nimbendo: “Nu pe ye nomi kingimu moloni kinie i nanga kango talo ,‘elite nu kinie pea ye nomime molamili.’ ningu, ‘eltenga te nunge ki umbukundu monjiku te nunge ki tarokondo monjeni.”* nimbu mawa tekero.” nirimu.

²² Jesusini enendo nimbendo: “Mawa tekemele mele ene pilku na konjikimili. Na no mingine no nondopo nombomo elite manda nongeleye?”* nirimu kinie

eltene “Manda nombolo.” niringili.

²³ Yuni eltendo nimbendo: “Na no mingine no nombomo pe elite paa sike nongele nakolo nane elite “Nanga wangutolonga ongo molangili.” nimbumu kapola na temba. Tarane yuyu akuna molongeletolo koronga mako torumu.” nirimu.

²⁴ Angenungulu ,‘Jemisi kinie Jonotolone ‘Yesusinge wangutolonga molambili.’’ ningu

mawa teringili mele pilkulie lombili andoli ye rureponga talo* ‚wemane, elte kinie konopu keri panjiringi.

²⁵ Kanu kinie Yesusini ene “Wai.” nimbélie nirimumuni, enendo nimbendo: “Olio Juda yambomanga ulsu molemele yambo talapemanga ye nomime enenga yamboma tondolo munduku nokoko kongono enge nilime alieli silimele. Ye imbi ola molemo yema enenga yamboma ‘Mindili nangi.’ ningu nokolemele. Yambomane enenga ye nomimenga unguma liku su singí aulke te na lemo. Aku siku telemene mele enene pilimele kanumu. ²⁶ Nakolo ‚we yambomanga ye nomimene enenga yamboma tondolo munduku nokolemele mele na lombili andoli yema, ene eneno aku siku anju yando na teangi. Enenga ye te ‘Na imbi olandopa molopili. Na ye ailimu molambo.’ nimbé yemo enenga kongono tenjili yemo molopili. ²⁷ ‘Na enenga ye nomimu molopo ene nokambo.’ nimbé yemo enenga kongono kendemande tenjili yemo molopili.* ²⁸ Aku sipela, Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo* kepe ‘Yambomanga ye ailimu molopo ene nokambo. Enene nanga kongono tenjili kendemande yamboma molangi.’ nimbe na orumu. ‘Yambomanga kongono tenjili kendemande yemo molopo ene lipu taponjipu, ulu pulu kerimene ene ka sipe nokolemo mele na tepili kapola molangi kene na yambo aisilinge nimbu pundu tonjipu nanga kangimu sipu, enenga kolo wangopo kolonjembo.’** nimbe orumu.” nirimu.

²⁹ Yesusi kinie yu lombili andolime kinie ene

kolea aili Jeriko munduku kelko pungí puringi kinie we yambo aisili yu lombili puringi. ³⁰ Kanu kinie mongo keri lerimu ye talo aulke alselsena molkolo Yesusi ombo purumu mele pilkululie yundu tondolo ru ningu walsikulie ningilindu: “Ailimu, ‘ye nomi kingi, Depisini kalopa lirimu yemo,* olto kondo koloi.” niringili.

³¹ Yambomane elte iri toko “Ungu na nili taka lelko molale.” niringi.

Nakolo eltene paa tondolo ru ningu walsikululie ningilindu: “Ailimu, Depisini kalopa lirimu yemo, olto kondo koloi.” niringili.

³² Yesusi we angilipelie “Elte wale.” nimbelie eltendo nimbendo: “Nane elte nambe teambo konopu lekembeleye?” nirimu kinie

³³ mongo keri lerimu yetolone ningilindu: “Ailimu, ‘oltonga mongotolo ‘Altopa umbu mongo angilipili.’ nieni.’ konopu lekembolo.” niringili.

³⁴ Kanu kinie Yesusini elte kondo kolopa mongona ambolorumu kinie elte tamburembu mongoma peanga lerimu, melema kanokololie, Yesusi lombili puringili.

21

¹ Yesusi kinie yu lombili andolime kinie, ene kolea aili Jerusalleme nondoko ongo, ma pangí te ‘Ma Pangí Unju Ollipi Ponie’ nili akuna lemo kolea kanga Betepasi oringi. Kanu kinie Yesusini yu lombili andoli ye talo lipe mundupelie, ² eltendo nimbendo: “Ne kolea kanga kanokombelena pukululie kongi dongi te ka teko panjingímu kinie yunge walomo pea ne sukundu molongele kanongele, kanutolo puku

posiku yando mengo wangili pale. ³ Posingilí teko molongele kinie yambo tene eltendo ungu te nimu liemo eltene i siku niengili: “Ailimu yu ‘Dongimuni mepili.’ nimuna ombo likimbulu.” niengili. Aku ningilí kinie yuni sumbi sipe “Kapola, mengo pale.” nimbé.” nirimu.

⁴ Aku sipe wendo orumumunge koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye tene ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Akumu i sipe:

⁵ “Enene kolea aili Sayono* yambomando i siku niengi: “Kanayo! Ene molemelena enenga ye nomi kingimu okomo. Yu ye imbi na mololi yemo mele taka lepa molemomo kongi dongi bulu mingine molopa okomo. Kongi dongi tengi walomonga bulu mingine molopa okomo.” ningu, ningu siei.”** nirimu kanumu. „Aku nirimu mele Yesusi terimu.”

⁶ Kanu kinie lombili andolitolo pukulu Yesusini “Tepale.” nirimu mele tepuringili. ⁷ Eltene kongi dongimu kinie yunge walomo kinie mengo ongololie, enene enenga mulu wambalema kulku dongitolonga bulu mingine ola pauwe toringi kinie Yesusi kanuna ola molorumu.

⁸ Yambo maku toringimenga aisilini enenga mulu wambalema kulku yu ombá aulkena pauwe toliku puku, marene kipiyala gomo langoko liku yu ombá aulkena pauwe toliku purungi.

⁹ Kumbi lelko purungi yambomane kepe akilkü

oringi yambomane kepe naka lelko unju ambolo-
liku pukulie ningindu:

“Ye Nomi Kingi, Depisini Kalopa Lirimu Yemo*
‘Imbi ola molopili.’ niemili.

Pulu Ye Yawene lipe mundurumuna
yunge kongonomo tenjimbe okomo yemo
molopa konjipili.**

Mulu koleana ola yu imbi ola molopili.”
niliku puringi.

¹⁰ Yesusi Jerusalleme suku purumu kinie kanu
kolea ailimunge sukundu moloringi yamboma
pali konopu aisili liku mundukulie “Imu naeye?”
niringi.

¹¹ Maku toko moloringi yambomane ningindu:
“Imu Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma
pilipe yamboma nimbe silimo ye Yesusi,* kolea
Gallilli disiriki Nasarete taono ye te.” niringi.

¹² Yesusi „Jerusalleme suku pupelie nirimu-
muni, Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tem-
belena „Juda yambo na molemele yamboma
‘Pulu Yemo popo tamili.’ ningu makutolemele
kolea” niringi akuna, suku pupe kanopalie
akuna melema makete teko moloringi yam-
boma kinie, melema topo toko liku moloringi
yamboma kinie akuma kanopalie ene pali
topa makoropa, kou mone lupe lupema alowa
teko anju siringi yambomanga poloma kinie,
kera waembono makete teringi yambomanga
manie moloringi poloma kinie, topele topa, topa
bulu balu sipelie, ¹³ enendo nimbendo: “Pulu
Yemonga bokuna ungu te i sipe nilimo:
‘Yambomane nanga ulkemondo

“Pulu Yemo kinie ungu nilimolo ulkemo.”
 ningí.*
 kanumu. Ungu aku sipe molemo nakolo enene i
 ulkemo
 ‘wa nolemele yamboma lopi teko molemele
 ulkemo’ mele**
 ningu pilkulie aku siku telemele.” nirimu.

¹⁴ Kanu kinie Yesusi ulke tembelena molopili
 yambo mongo keri lepa, kimbu ki keri lerimu
 yambo aisili yu molorumuna oringi kinie yuni
 ene tepe konde lirimu. ¹⁵ Nakolo yuni we yambo
 tene manda na telka ulu tondolo peangama ter-
 imu mele kinie, ulke tembelena ambolangomane
 tondolo ru ningulie:

“Ye Nomi Kingi Depisini Kalopa Lirimu Yemo*
 ‘Imbi ola molopili.’ niemili.”
 niringi mele kinie, kanu ulutolo wendo orumu
 mele kanokolie Pulu Yemo popo tonjiringi ye
 ailime kinie Pulu Yemonga ungu manemanga
 puluma pilku mane siringi yema kinie** enene
 konopu keri panjikulie ¹⁶ Yesusi walsikulie:
 “Andi ambolangomane ungu nikimili mele nu
 ‘naa, pilkinuye?’ niringi.”

Nakolo Yesusini enendo nimbendo: “Na
 pilkiru. ‘Andi ambolangomane tekemele mele,
 ungu te bokuna molemo mele ene na kanolemel-
 eye? Kanumu i sipe molemo:

‘Ambolango kangama kinie ambolango pamema
 kinie
 ‘Pulu Yemo, nu paa kapi ningí mele
 mane sirinu.’**
 aku ungumu bokuna molemo mele ene na
 kanolemeleye?” nirimu.

¹⁷ Aku nimbeline yu kanu yema mundupe kelepa kolea aili „Jerusalleme, ulsukundu pupe kolea kanga Betani pupe akuna perimu.

¹⁸ Ipulueli ou „Jerusalleme nondopa lerimu kolea Betani mundupe kelepa Yesusi, kelepa kolea aili „Jerusalleme, pumbe purumu kinie yu engele terimu. ¹⁹ Kanu kinie yu orumu aulke kélona unju piki te angilirimu kanopalie nondopa pupe kanorumu kinie unju mongo te topa na perimu, gomo mindi terimu kanorumu. „Gomo mindi terimuna, kanopalie “Nu altoko mongo te na tani.” nirimu kinie unju piki kanumu walsikale kolorumu.

²⁰ Aku ulumu wendo orumu kinie kanokolie yu lombili andolimene paa mini wale mundukulie ningindu: “I unju pikimu nambe tepalie wal-sikale kolomuye?” ningu walsiringi.

²¹ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene konopu talo tepe na pepili „Pulu Yemone nanga ungumu sike pilimbemonga nimbú mele ‘paa sike wendo ombá.’ ningu, tondolo munduku pilíngi liemo nane i unju pikimu tendu mele manda tengé. Unjuma mindi molola. Ne ma pangimundu “Ungú toko nomu kusana sukundu pui.” ningí kinie pumbela.* ²² ‘Olio „Pulu Yemone paa sike lipé taponjimbemonga ‘Teamili.’ nimulú mele sike manda aku sipu temolo.’ molo ‘Nimulú kinie sike aku sipe wendo ombá.’ ningu, tondolo munduku pilkulie „Pulu Yemo kinie, ungu ningu mawa tengé mele pali Pulu Yemone sike tenjimbemonga kanu uluma sike wendo ombá.” nirimu.*

²³ Kanu kinie Yesusi „kamu Jerusalleme ombo, ulke tembele kerepuluna ombo, yamboma ungu mane sipe molorumu kinie ye mare, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie* ene ongo yu walsiku pilkulie ningindu: “Nu namba nambolka nambamo likulie i kongonomo telenoye? Naene i kongonomo ‘Tepui.’ nimbe nu nambamo sipe lipe mundurumuye?” niringi.

²⁴ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Nane ene ungu te walsipu piliembola. Pe nane ene walsimbu mele enene na sumbi siku pundu tokoníngi liemo ‘Na i kongonomo teambo.’ nimbe namba sirimumunge pulumu ene nimbu simbula. ²⁵ „Nane i sипу ene walsipu pilkiru: „Ou „No Linjili, Jono ombo yamboma no linjirimu kinie yu mulu koleana molemo yemonga kongonomo tenjimbendo yamboma no linjirimu molo ya mana yambomanga kongonomo tenjimbendo yamboma no linjirimuye? „Naene “Tei.” nirimuna terimuye? Ningu siei.““ nirimu.

„Yuni aku sipe walsirimu mele pilkulie, enene eneno kerepali ningulie ningindu: “Yuni walsikimu mele olione pundu topo, ‘Jono, yu mulu koleana „molemo yemonga kongono tenjimbendo yamboma no linjirimu.’ nímulu liemo yuni oliondo nimbendo: ‘Aku liemo ene Jonone nirimu ungumu nambemuna ‘I ungumu sike.’ ningu na pilku liringiye?” nimbé. ²⁶ Molo olione nimulundu: ‘Yu mana yambomanga „kongono tenjimbendo yamboma no linjirimu.” nímulu liemo we yambomane ‘olio tongenje’ nimbu pipili kolkomolo. We yambomane ‘„No Linjili

Jono, yu paa sike Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye te* molorumu.’ ningu pilimele kene olio nambe temolonje?” ningu eneno aku siku kerepali niringi.

²⁷ „Eneno aku siku anju yando kerepali ningulie“, Yesusindu pundu toko ningindu: “„Nuni walsikinu mele, olio na pilkimulu.“ niringi.

Aku siku niringi kinie pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Kapola. „Nane ene walsikiru ungu-munge ungu te pundu toko na nikimilimunge, enene na walsikimili ungumunge ungu te pundu topo nando i kongonomo ‘Tepui.’ nimbe na lipe mundupe namba sirimu yemonga imbimu ene na nimbu simbula.“ „nirimu..“

²⁸ „Yesusini kelepa kanu Juda yambomanga ye ailimendo* nimbendo: „Ene nambolka konopu lekemeleye? Ye te yunge kango talo moloringili. Yu pupe kango komomondo nimbendo: “Kangomo, kinié nu unju waene ponieno puku kongotepui.“ nirimu.

²⁹ „Yuni pundu topa lapando “Molo, na na pumbu.” nirimu, nakolo pe yu konopu alowa tepalie purumu.

³⁰ „Lapa pupe komomondo nirimu mele aku sipe akiliomondo nirimu „kinie, yuni pundu topa “Tepumbu.” nirimu, nakolo na purumu.

³¹ „Kanu kangotolonga naene lapanga ungumu pilipe lipe terimuye?” nirimu.

Enene pundu toko “Komomo.” niringi.

Yesusini enendo nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene „Juda yambomanga

ye ailime, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo talapena sukundu* „kumbi lelko na pungí.. Kou takisi lili yema kinie wapora toli amboma kinie „kanu yamboma, ene Juda yambo-manga ye ailimene kanoko keri kanolemelema, kumbi lelko pungí. ³² „No Linjili, Jono om̄ba ene sumbi siku molonge aulkemo lip̄e ora sirim̄u kinie enene yu nirimumu ‘Kolo tokomo.’ konopu lelko yunge ungumu pilku na liringi nakolo kou takisi lili yema kinie wapora toli amboma kinie yuni nirimu ungumu ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliringi. Nakolo kanu ambo ye kerimene aku teringi kinie kepe kanokolie ‘Konopu alowa tepo ‘Yuni sike nikimu.’ nimbu tondolo mundupu piliemili.’ na niringila. Akumunge „kanu ambo ye “Tepo kenjilimolo.” ningu konopu alowa telemelema Pulu Yemo molemona kumbi lelko pungí.” „nirimu..”*

³³ „Aku nimbelie Yesusini kanu ye ailimendo* altopa nimbendo: „Ungu iku te pea tambo pilieyo.

“Kolea pulu ye tene unju waene ponie tepalie pala terimu. Ponienā sukundu loyekolo akupe waene no ingi tepe monjimbendo tepe mimi tepalie nirimumuni, pe ponie nokonge ulke takaye te polo kulupe ola takorumu. Ye mare kanopa lipelie enendo nimbendo: “Nanga poniemo tapu tenjiku unju mongoma inie toko nokonjengi. Pe waene mongo polo tomba kinie unju mongoma moke tepo, kongono tenjingí mele mare ene liengi mare na liembo.” nimbe kanu poniemo ene sipelie yu kolea paa suluringe pupe molorumu.

³⁴ Kanu kinie pe waene mongo polo tomba terimu kinie ponie pulu yemone yunge kendemande ye mare “Nanga waene mongo siengi puku liku menjiku wangi pai.” nimbe ponie nokoringi yema moloringine lipe mundurumu.
³⁵ Nakolo kendemande yema ,oringi kinie, ponie nokoli yemane ene ambolko likulie te kopene toko, te toko konjiku, te kouni toringi.

³⁶ Altopa ponie pulu yemone kendemande ye mare aisili mele lipe “Nanga waene mongo linji-pai.” nimbe lipe mundurumu, ou kendemande ye wallotolo mele lipe mundurumu. Nakolo ponie nokoli yemane ou pulu pulu oringi kendemande yema kinie teringi mele pe kendemande oringi yema kinie akula teringi.

³⁷ Kanu kinie ponie pulu yemo yuni ,konopuni pilipelie, ‘Nanga kangomo pipili kolko yunge unguma pilku liku, yu waene mongoma singí.’ konopu lepalie yunge malomo lipe mundurumu.
³⁸ Nakolo ponie nokoli yemane ponie pulu yemonga malo ombá orumu kanokolie enene eneno ningindu: “Andi okomo yemo pe lapanga melema limbe yemo okomo. Yu topo konjipu i poniemo olio kamu liemili.” ningulie ³⁹ enene yu ambolko liku poniena ulsu mundukulie yu toko konjiringi.”* „nimbe Yesusini nirimu..”

⁴⁰ „Yesusini ungu iku akumu topa pora simbendo kanu Juda yambomanga ye ailimendo walsipelie nimbendo: „

“Ponie nokoli yemane aku teringimunge ponie pulu yemo ombalie kanu ponie nokoli yema kinie yuni nambolka uluri temba konopu lekemeleye?” nirimu.

⁴¹ Enene yundu pundu toko ningindu: “Yuni kanu ye kerime ‘kamu molko kenjengi.’ nimbe tepe kenjipelie ponie nokonge ye lupe mare lipe waene mongo polo tomba kinie waene mongoma moke teko, mare ponie pulu yemo singí yema poniemo simbe.” niringi.*

⁴² Yesusini „Pulu Yemonga Juda yamboma nokoringi yemane yu toko konjingí mele pilipelie,* enendo nimbendo: “Pulu Yemonga bokuna sukundu molemo ungu te kanoko na pilimeleye? „Aku ungumu i sipe mele:„
“Ulke takoringi yemane
kanoko keri kanoko toko ele teringi kou kanumu
kinié kelepa ulke simu mele
ulke enge sinjili kou aili peangamo.
Ailimuni aku ulumu terimu olione
kanopo paa peanga kanolemolo.”**

nimbe molemo kanumu. ⁴³ Aku „nirimu,
munge nane ene „Pulu Yemonga Juda yamboma,
nimbu sikirumu: Pulu Yemo enenga ye nomi
kingi molopa ene nokolemo mele mundupe
kelepalie nimbémone, yambo talape lupe tene
yunge ungumu pilku liku teko molongema
lipe nokomba.* ⁴⁴ (I kou „nikiru, munge ola
yambo te a topa topalie ombele melema elke
tomba. Nakolo yambo te molombana ola koumu
omba yu topalie kanu yambomo topa nurupulu
tomba.)” nirimu.*

⁴⁵ Kanu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye
ailime kinie Parisi yema kinie* Yesusini ungu
iku torumuma pilkulie enene yu tonge teko
moloringi mele yuni nirimu pilkulie ⁴⁶ enene
yu ka singí teringi nakolo yambomane ‘Yu Pulu

Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yando nimbe silimo ye te.* konopu leringine yamboma pipili kolkolie yu isili ou ambolko ka na siringi.

22

¹ Yesusini kelepa ungu mare „Juda ye ailmendo nimbendo, ungu iku te pea topalie nimbendo:

² “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo* akumu i sipe mele:

“Ye nomi kingi tene yunge malo ambo limbemonga langi aisili kalonjirimu. ³ Koronga “Ye ambo limbe langi pea namili sukundu wangi.” nirimu yamboma yunge kendemandando “Kinié langi namili wai.” nipai.” nimbe mundurumu, nakolo puku aku siku niringi kinie ene “Naa omolo.” niringi.

⁴ Altopa kendemande mare lupe lipe mundupelie nimbendo: “ “Langi pea namili wangi.” nirindu yambomando puku ningindu: “Langi tepa mimi tepa pora simu. Yunge kongi kao peleama kinie kongi kao walo wami telime kinie tomu. Langi pali tepa mimi tepa nosilimo kene ye ambo limbemonga langi pea namili wai.” nipai.” nirimu.

⁵ Nakolo puku niringi kinie na pilku siye kolko, te yunge poniena pupe, te yunge bisinetena pupe, ⁶ marene kingimunge kendemandema ambolko liku teko kenjikulie toko konjiringi.

⁷ „Aku teringimunge, kingimu mumindili kolopalie yunge ami yemando nimbendo: “Ene molemelena puku toko konjiku enenga koleamo

tepe lelko topai.” nimbe ene lipe mundurumu kinie pukulie, nirimu mele teringi.

⁸ Kanu kinie kingimuni yunge kendemande-mando nimbendo: “Ye ambo limbemonga langi nosilimolo nakolo “Pea namili wangi.” nirindu yamboma nonge kapola na temba kene ⁹ ene pukulie aulke lupe lupe lemomanga pali puku yambo kanongema “Ye ambo limbemonga langi pea namili wai.” nipai.” nirimu. ¹⁰ Pilkulie kanu kendemandema aulkemanga pali puku yambo kanoringime pali liku maku toringi. Yambo peangama kinie yambo kerime kinie pea liku maku toringi. Kanu kinie ye ambo limbemonga koleana yamboma paa ongo si siku moloringi.

¹¹ Ongo moloringi kinie kingimu “Yambo maku toko molemelema kanambo.” nimbe ene moloringine ombalie, yamboma ye ambo limbe ‘makuna ongemonga wale pakoli kamuma ‘pakoko sukundu wangi.’ ningu siringi, wale pakolimenga* ye te wale pakoli akumanga te na pakopa molorumu kanopalie ¹² yundu nimbendo: “Kangomo, nu ye ambo limbe wale te na pakokono kanokoro kene nu aulke tena sukundu onuye?” nirimu kinie kanu yemone unguri na nirimu.

¹³ Kanu kinie kingimuni langi nokoringi kendemandando nimbendo: “I yemo kimbu kime ka tokolie pena kolea sumbulu tokomona toko pena mundei!” nirimu. Akuna yamboma paa mindili nongolie kola teko pereko molonge.” nimbe Yesusini nirimu..

¹⁴ „Aku nimbelie Yesusini ungu ikumunge pulumu kamu nimbendo: „Sike „Pulu Yemone,

yambo aisilindu “Wai.” nilimo nakolo yambo wallotolo mindi* mako topa “Sukundu wai.” nilimo.” nirimu.

¹⁵ Yesusini aku sipe nirimu, kinie „pilkulie, Parisi yema* ulsu puku ene eneno liku maku tokolie ningindu: “‘Yesusini ungu te nimbe kenjipili.’ nimbu nambe teamiliye?” ningu kerepali ningulie niringimuni,** ¹⁶ ene lombili andolime kinie ye nomi kingi Eretenga talape ye mare kinie liku Yesusi molorumuna liku munduringi, ene puku Yesusindu ningindu:

“Ungu Mane Silimu, olio pilimolo, ‘nuni ungu sikema mindi ningu, Pulu Yemone “Teai.” nilimo uluma paa sike unguma mane siku, nu yambo teluringe kepe konopu kimbu na siku, yamboma pipili na kolko enendo pali ungu telu siku kapola kapola ningu silino.’ konopu lemolo. ¹⁷ Aku siku ningu molenomonga nu nambolka konopu lekenoye? Olione Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine ‘Sisa’ nilimu kou takisi tomulu liemo kapola molo moloye? Pulu Yemone akumundu ungu mane sirimu ungu mane nambolkamo pelemoye? Ningu si.” niringi.

¹⁸ Nakolo Yesusini yu kinie konopu keri panjiku yu teko kenjingí teringi pilipelie enendo nimbendo: “Ene kolo toko topele mapele toli yema,* ‘Yuni nimbe kenjipili.’ ningu nambe-muna na manda manjiku kolo toko walsikimiliye?** ¹⁹ Takisi tolemele kou mongo te na liku ora siei.” nirimu.

Enene yu molorumuna te mengo ongo yu siringi.

20 Kanu kinie Yesusini enendo nimbendo: “I kouna naenga kumbikeremo kinie imbimu kinie molemoye?” nirimu.

21 Enene yuntu ningindu: “Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga kumbikeremo kinie imbimu kinie molemo.” niringi.

Kanu kinie yuni enendo nimbendo: “Kou monemo Sisamonga, kene Sisamonga melema Sisamo yuyu siku, Pulu Yemonga melema Pulu Yemo yuyu siei.” nirimu.

22 Yuni aku sipe „paa sumbi sipe, nirimu mele pilkulie, ‘Yu paa pilipe konginjili pelemo yemo lepamo.’ ningu pilku, konopu aisili liku mundukulie yu munduku kelko ene purungi.

23 „Kanu yema Yesusi kinie kou takisi toli ungumu ningu pora siringi kinie, pe aku enamonga Sadusi ye mare* Yesusi molorumuna oringi. Sadusi yema ene ‘Pulu Yemone pe kolemele yamboma topa na makinjimbe, lomboroko ola na molonge.’ ningu pilku moloringi talapemo. Aku Sadusi yema ongo Yesusi walsiku pilkulie ningindu: **24** “Ungu Mane Silimu, ‘Pulu Yemonga ungu manema olio sirimu ye, Mosisini ungu mane sipelie nimbendo:

“Ambo limbe ye te ambolango na membalie kolomba kinie kanu yemo yunge angenu molombamone yunge ambo wayemo lipe angenu lipe taponjiye ambolango menjipili.”**

nirimu aku sipe bokuna molemo kanumu. **25** „Aku ungu manemonga ulu te olionga ye mare kinie wendo orumu mele nu walsipu piliemili.„

“Angenupili yepoko pakara moloringi. Komomo ambo lipelie kolorumu. Ambolango

te na molopili kolorumuna yunge bulkundu angenumuni „yunge angenu kolorumumunge, ambolango ‘Menjembo.’ nimbe ambo wayemo kelepa lirimu. ²⁶ Nakolo ambolango te na menjipelie yu we kolorumula. Yunge bulkundumuni kanu ambomo lirimula nakolo yu kepe we kolorumula. Aku teliku pukulie ye yepoko pakara pali ambolango telu kepe na mengolie kolko pora siringi kinie akiliomo we kolorumula. ²⁷ Pe ambomo yu kolorumula. ²⁸ Akumunge, kolemele yamboma pe lomboroko ola molonge kinie kanu ambomo ye yepoko pakara pali ya mana liringine ambomo yu ye paa naenga menu molombaye?” niringi.

²⁹ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Ene Pulu Yemonga bokuna ungu molemoma kinie, Pulu Yemo kinie tondolo pelemo mele kinie, na pilku lou lemelemonga „yamboma pe tengemondo nikimili mele pilku sunduku kolo tokomele,. ³⁰ Lomboroko ola molonge yambomanga yema ambo na liku, amboma ye na puku, aku paa na tengen. Mulu koleana molemele angelloma molemele mele aku siku molonge. „Angellomane mana yamboma telemele mele na telemele kanumu. Aku tengemonga ‘Ene Pulu Yemonga ungumu pilku sunduku lawa telemele.’ nikiru.,

³¹⁻³² “Nakolo ‘ene Sadusimene, ‘Kolemele yamboma lomboroko ola na molonge.’ konopu lemelemonga ungu te Pulu Yemone enendo nirimumu enene na kanoko pilimeleye? Yuni i sipe nimbendo:

“Na Eporayamo kinie Aisake kinie Jekopo kinie

enenga Pulu Yemo molio.” nirimu.*

Pulu Yemonga bokuna aku ungu molemomo na kanoko pilimeleye? ‘Enenga Pulu Yemo molorundu.’ na nirimu. ‘Enenga Pulu Yemo molio.’ nirimu kanumu., Pulu Yemo yu kololi yambomanga Pulu Yemo molo; yu konde mololi yambomanga Pulu Yemo.” nirimu.**

³³ Yuni aku nirimu mele yambo maku toko moloringimene pilkulie yunge ungu mane sirimu unguma pilkulie pungu pungu ningu paa konopu aisili liku munduringi.

³⁴ Nakolo Yesusini aku ungu nirimumuni Sadusi yemanga ungumu pipi sinjirimu, ene ungu te na perimuna Parisi yemane* pilkulie ene liku maku toko ‘Yesusi molorumuna, orangi. ³⁵ ‘Orangi kinie, enenga ye te, yu Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilipe konjirimu yemone Yuni nimbe kenjimbenje manda manjipu piliembo.’ nimbe* Yesusindu walsipe pilipelie nimbendo: ³⁶ “Ungu Mane Silimu, Pulu Yemone ungu mane sirimu pelemomanga nambolka ungu manemo yu olandopaye?” nirimu.*

³⁷ Yesusini yuntu nimbendo:
“Ungu mane olandopamo i sipe:
‘Enene enenga kamelema kinie,
enenga minime kinie,
enenga pilipe kongnjilime kinie,
akumane Ailimu enenga Pulu Yemo manjiku tondolo munduku konopu monjengi.’
aku nimbe pelemo.* ³⁸ Aku ungu manemo yu paa tondolo, olandopamo.

³⁹ Talo sipe ungu manemo yu kinie telu sipe mele. Akumu i sipe:

‘Enene eneno yu mele mele konopu monjiku
 enenga kangimu eneno
 kondo kolko nokolemele mele
 aku sikula pulu lemo yamboma
 konopu monjiku nokoko molangi.’

nimbe pelemo.* ⁴⁰ Pulu Yemonga ungu mane
 Mosisini sirimuma pali kinie, Pulu Yemone ungu
 umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi
 yemane bokuna toringi unguma pali kinie,*
 kanu ungumanga pulumu aku ungu manetolo
 mindi.” nirimu.

⁴¹ Kanu kinie Parisi yema aku siku we maku
 toko molangi Yesusini enendo i sipe walsipelie
 nimbendo: ⁴² “Pulu Yemone “Ene nokopa kon-
 jimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako
 torumu ye nomi Kirasimundu* enene nambolka
 konopu lekemeleye? Yu nae? Yu naene kalopa
 limbe konopu lemeleye?” nirimu kinie

enene ningindu: “Ye nomi Kirasimu yu ye
 nomi kingi, Depisini kalopa limbe ye te.”**
 niringi.

⁴³ Yuni altopa ene walsipelie nimbendo: “Aku
 liemo ,Pulu Yemonga, Minimu Depisinge konop-
 una molopalie ungu te nirimu kinie Depisini
 pilipelie ye nomi Kirasimundu “Ailimu” nirimu
 akumu nambemuna nirimu konopu lekemeleye?
 Depisi yuni ,ye Kirasimu molomba mele, i sipe
 nirimu:

⁴⁴ “Aili ,Pulu Ye Yawene, nanga Ailimundu nim-
 bendo:

“ ‘Nunge opa touma nuni nokani.’ nimbu,
 pe ene topo manie mundunjimbu kene
 isili ou nu ,na kinie pea

tapu topolo ye nomitolo molopolo
 melema nokambili,
 nanga ki umbukundu ongo molani.” nirimu.”*
 nimbe Depisini nirimu kanumu. ⁴⁵ Depisini
 „ye nomi Kirasimu, yuntu “Nu nanga Ailimu.”
 nirimu liemo yu pe nambe tepa Depisini kalopa
 limbe ye te „mindi, molombaye?” nirimu.

⁴⁶ „Yesusini aku sipe walsirimu mele pilkulie,
 ye akuna moloringimenga tene ungu telu kepe
 pundu toko manda na niringi. „Enene yu walsiku
 piliringi unguma pali yuni pundu topa anju
 nimbe konjirimu pilkulie, pe altoko yu ungu te
 walsiku pilingindu pipili kolko na walsiringi.

23

¹ Kanu kinie Yesusini yambo maku toringime
 kinie, yunge lombili andoli yema kinie, ungu
 nimbe sipelie nimbendo:

² “Pulu Yemonga ungu manemanga puluma
 pilku mane silimele yema kinie Parisi yema
 kinie* enene Mosisini ungu manemanga pu-
 luma mane sirimu mele yandopa mane silimele.
³ Akumunge kanu yemane ene mane silimelema
 pali mimi siku pilku teangi, nakolo kanu yemane
 mane silimele mele kanu yema eneno pilku
 liku na telemelemonga kanu yema enene ulu
 telemelema manda lelko na teangi.* ⁴ Yambo
 tene wale umbuni teli te tepa mimi tepalie
 yambo te ‘mepili.’ nimbe ola lipe buluna menjil-
 imo mele „aku siku kanu yemane yambomando
 ungu mane siku “I siku i siku teai.” ningu,
 umbuni silimele nakolo laye kolte kepe ‘Lipu
 taponjipu meamili.’ na nilimele.*

⁵ “Kanu yemane ulu telemelema ‘we teamili.’ ningu na telemele. ‘Yambomane olio kanokolie ‘molko konjilimele.’ ningu kanangi.’ ningu uluma telemele. Pulu Yemonga ungu manema molemo pepá te kulupi toko mambelena molo kíne ka tongendo ‘Yamboma paa kanangi.’ ningu kulupi paa aili teko toko,* enenga wale pakolimenga ka moko toko monjingindu ka sulu peanga mare aili teko moko toko monjilimele.”**

⁶ Yambomane langi nongo yambomando “Namili wai.” nilimele kinie kanu yema ongolie ye ailimenga polo kumbikundu ‘olio molamili.’ ningu konopu siku molemelela. Yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkena sukundu pukulie manie molongendo ye ailime molemele polo peanga akuna ‘molamili.’ ningu mendo puku polo akuna konopu siku molemelela.*

⁷ Yamboma maku toko molemele koleana andongendo mongo kenge teko ‘We yambomane olio kanoko kapi niengi.’ ningu pilkulie konopu siku pilku andoko molemelela. Yambomane enendo ‘Rapai’* nilimele kinie paa konopu silimelela.

⁸ “Kanu yemane aku telemele, nakolo enenga nokoli ye aili telumu mindi molemo, ene pali angenupili molemele kene yambomane “ene olionga Rapaima.” na niengi. ⁹ Enenga Lapa telumu mindi molemo, akumu mulu koleana molemo, akumunge mana yambo tendo, ‘olionga ye ailimu’ ningu, “Tara” na niengi. ¹⁰ Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu* mindi enenga nokoli ye ailimu molemo kene yambomane enendo ‘olio

nokolemo yemo' nengu, "Ye Ailimu" naa la niengi. ¹¹⁻¹² Yambo tene yunge imbimu yuyu ambolopa ola limbe kinie „Pulu Yemone, yunge imbimu topa manie mundumbe; yambo tene yunge imbimu yuyu topa manie mundumbe kinie „Pulu Yemone, yunge imbimu ambolopa ola linjimbe kene enenga ye te ene nokomba ye aili te molopa enenga kongono kendemande yemo molopili.”* „nirimu..”

¹³ „Yu lombili andolimendo ungu nimbe kelepalie Yesusini Juda yambomanga ye aili moloringimendo nimbendo,: “Ene Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie, Parisi yema kinie, ene mindili nongo paa molko kenjingí! Ene topele mapele toli yema!* Enene yamboma Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo** mulu koleana pungí pulimele kerepulumu pipi silimele. Ene eneno sukundu na pulimele; yambo lupema pungí telemele kinie aulkemo pipi siku “Molo.” nilimelela.”***

¹⁴ “(Ene ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie ene mindili nongo paa molko kenjingí! Ene topele mapele toli yema! Enene ambo wayema liku lou siku enenga ulkema wa liku, enene ‘Yamboma kanangi.’ nengu Pulu Yemo kinie unguma sulu teko we nengu angilimele, akumunge kote walemo wendo ombá kinie ene kinie umbuni aili tepa pembba.)*

¹⁵ “Ene ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie ene mindili nongo paa molko kenjingí! Ene topele mapele

toli yema! ‘Yambo telu mindi kepe konopu alowa tepa olio lombili andomba kinie papu.’ ningu ma koleamanga kimbu kongono teko kolea sulumanga puku, nomu kusa sipimenga andolemele nakolo pe yambo te sike enene nilimele unguma pilipe lipe konopu alowa tepa lombili andolemo kinie kanu yambomo tepa kenjilimo mele paa olandopa, enene teko kenjilimele mele maniendopa, akumunge yu tepe koleana paa sike pumbe aulkemo akisnjilimele.

¹⁶ “Ene mongo keri lelimene “Mongo keri leli, yamboma aulkemo lipu ora siemili.” nilimele yema ene mindili nongo paa molko kenjingí! Enene yamboma mane sikulie ningindu: “Yambo tene mi lembando ‘ulke tembelemo’ imbi lepa “Paa sike tembo.” nimbeline pe “Tembo.” nimbe panjimbe mele na temba kinie uluri molo. Nakolo yambo tene mi lembando “ulke tembelena ape kanjiringi kou gollomo” imbi lepa “Paa sike tembo.” nimbeline pe “Tembo.” nimbe panjimbe mele na temba kinie kapola na temba. Yu sike kamu tepili.” nilimele.* ¹⁷ Ene aroma toko mongo keri leli yema! Mele nambolka melemele olandopaye? Kou gollo akumu mele olandopamo molo Pulu Yemo molemo ulke tembelemone kou gollo mako topa ‘Pulu Yemonga’ nimbe kake tenjilimoulkemo olandopaye?

¹⁸ “Enene ungu te pea yamboma mane sikulie ningindu: “Yambo tene mi lembando ‘Pulu Yemo popo toko melema kalemele polomo’ imbi lepa “Paa sike tembo.” nimbeline pe “Tembo.” nimbe panjimbe mele na temba kinie uluri molo. Nakolo yambo tene mi lembando “aku polona

ola melte singímu” imbi lepa “Paa sike tembo.” nimbeline pe “Tembo.” nimbe panjimbe mele na temba kinie kapola na temba. Yu sike kamu tepili.” nilimele. ¹⁹ Ene mongo keri leli yema! Mele nambolka melemo olandopaye? Polona ola ‘Pulu Yemo popo toko kalonjengi.’ ningu silimele melemo olandopamo molo polomone kanu melema mako topa ‘Pulu Yemonga’ nimbe kake tenjilimo polomo olandopaye?

²⁰ “Akumunge, yambo tene mi lembando ‘Pulu Yemo popo toko melema kalemele polomo’ imbi lemba kinie mele polona ola lemba melemo kepe imbi lepa mi lemba. ²¹ Aku sipela yambo tene mi lembando ‘ulke tembelemo’ imbi lemba kinie ulke tembelemo kinie akuna sukundu molemo yemo kinie imbi lepa mi lemba. ²² Yambo tene mi lembando ‘mulu koleamo’ imbi lemba kinie Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa kolea nokombando molemo polomo kepe aku polona ola molemo yemo kepe imbi lepa mi lembala.

²³ “Ene ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie, Parisi yema kinie, ene mindili nongo paa molko kenjingí! Ene ‘sike unguma nikimulu.’ ningu kolo toko topele mapele toli yema!* Langi kalongendo ‘songo tepili.’ ningu enenga ponieno mele kanga lupe lupe olemomanga inie toko langine mundulimele akumanga ungu mane te pelemomo pilku tene tene ningu nosilimelemanga telu telu Pulu Yemonga ningu yu silimele.** Aku telemele nakolo ungu mane tondolo olandopa mare munduku kelko na pilku telemele. ‘Yamboma apuruku yambo ailime liku taponjiku yambo

kerime teko kenjiku na teko, yamboma na apuruku pali kondo kolko, Pulu Yemo ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilku “Temolo.” nilimele mele sumbi siku teko molko, aku teangi.’ nimbe pelemo ungu manemando nikiru.*** Ungu mane wema pilku telemele munduku na kelko ‘mare na telemele’ nikiru akuma pali telemelkanje papu. ²⁴ Ene mongo keri lelimene “Mongo keri leli, yamboma aulkemo lipu ora siemili.” nilimele yema,* ene ungu mane wema tondolo munduku pilku teko, ungu mane tondoloma na pilku telemele aku telemele mele ungu iku topo niembo:, Langi nongendo mele kanga lopalo molo lomou langine pelemo kanokolie ‘Naa namili.’ ningu wendo liku ele telemele, nakolo kongi kao te langine pelemo kinie na kanoko we liku toko penge mundulimele.**

²⁵ “Ene ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie, ene mindili nongo paa molko kenjingí! Ene topele mapele toli yema! Pellete kapomanga ulsukundu kulumiye toko konjilimele nakolo akumanga sukundu langi pelemoma enene tondolo munduku wa liku, enene eneno waka kolko eneno konopu kimbu siku limele uluma.* ²⁶ Ene mongo keri leli Parisi yema! Pellete kapomanga sukundu kulumiye tonge kinie ulsukundu kepe kake temba.

²⁷ “Ene ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie, ene mindili nongo paa molko kenjingí! Ene topele mapele toli yema! ‘Yambo ono koleamo kanoko peanga kanangi.’ ningu pene kake telimu ape

kanjilimele mele ene aku silime mele molemele. Yambo ono koleama sike ulsukundu peanga lemo kanolemele nakolo sukundu yambo kololimenga ombelema kinie mele puruli nurupuluma kinie peke lepa pelemo. ²⁸ Ene aku siku mele molemele. Yambomane enenga kangikundu kanokolie ‘Ene ye sumbi nilime’ konopu lemele nakolo enenga konopuna sukundu kolo toli uluma kinie ulu pulu kerime kinie mindi si nimbe pelemo.

²⁹ “Ene ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie ene mindili nongo paa molko kenjingí! Ene topele mapele toli yema! Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilku yando ningu silime kolemele kinie enenga ono telemele koleama teko mimi teko, sumbi nili yambomanga ono koleama au silimele.

³⁰ Aku tekolie enene ningindu: “Olio olionga anda kolepalime kinie molemelkanje enene Pulu Yemone ungu umbu tonjirimoma pilku yamboma ningu siringi yema* toko konjiringi kinie olionga anda kolepali na lipu taponjipu ene na tolemelka.” nilimele. ³¹ Aku nilimelemonga ‘Kanu yema toko konjiringi yambomane kalko liringi yema molemolo.’ ningu eneno liku ora silimele. ³² Aku liemo kapola enenga anda kolepalimene pulu monjiku teko kenjiringi mele enene kamu teangi.

³³ “₁Yamboma nongo konjili, wambiyema! Ene kolo topa yamboma tepa kenjili wambiyemonga waloma! * Pulu Yemone enendo “Teko kenjiringimunge tepe koleana pai.” nimbé kinie ene manda kowa pungí aulke te lembaye?

³⁴ Akumunge nane Pulu Yemone ungu umbu tonjimbema pilku yamboma ningu singí yema kinie, pilipe konginjili pemba yema kinie, mane singí yema kinie, ene molemelena lipu mundukuru. Aku yemanga mare toko konjiku, mare ‘Kolangi.’ ningu unju perana uku toko monjiku, mare ene maku toko Pulu Yemonga ungumu pilili ulkemanga mengo puku ka pulsene toko, kolemanga ‘tamili.’ ningu pulú siku akilku lombili pungí. ³⁵ Aku tengemonga ou pulu pulu ‚Pulu Yemone mulu matolo terimu kinie, kepe yandopa kinié kepe yambo sumbi nilime toko konjiringimunge ulu umbunime ene ‚Juda yambomanga ye ailime, kinie pemba. ‚Pulu Yemonga bokuna, ou pulu pulu sumbi nili ye Epele kinie, yandopa moloringi yambo sumbi nilime kinie, yandopa ‚Pulu Yemonga bokumu pora nilimo akuna, Berekia malo Sekaraya kinie toko konjiringi akumanga pali* ulu umbunime ene kinie pemba. Sekaraya akumu Pulu Yemonga ulke suluminia lerimu ulkemo kinie Pulu Yemo popo toko melema kaloringi polomo kinie ai suku singine toringi kanumu. ³⁶ Nane paa sike enendo nikiru: Ou teko kenjiringi ulumanga pali ulu umbunime i yambo kinié moltomelema kinie pemba.” inirimu.]

³⁷ „Aku nimbeline Yesusini Jerusalleme moloringi yamboma yu kondo kolopa akumundu ungu te nimbeline nimbendo: „

“O Jerusalleme ‚yamboma,‘ Jerusalleme ‚yamboma,‘ Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema toko konjiku, yuni yamboma ‘liku taponjengi.’ nimbe ene

moloringine lipe mundurumu yema kouni toko konjiku telemene yamboma, kera gulta anumumuni yunge waloma lipe yunge kongona lopi tepa nokolemo mele nane wale aisili ene aku sipu nokolka nakolo eneno “Molo!” niringi.

³⁸ Akumunge pilieme! „Opa touma ene tonge onge kinie Pulu Yemone altopa ene na nokopa na lipe taponjimbemonga, opa toumane ongo sike toko munduku enenga koleamo kinie enenga ulke tembelemo kinie kamu toko kalongemonga ene ku penge. ³⁹ Akumunge „nane ene ungu te pea nimbu sikiru: „ Ene Jerusalleme yamboma, enene nando

“Pulu Ye Yawene lipe mundurumuna okomo yemo

imbi ola molopa, molopa konjipili.”*

ningí walemonga na altoko kanonge. Ou molo.”
nirimu.

24

¹ Kanu kinie Yesusi „Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena ulsu pupe aulkena pumbe purumu kinie yu lombili andolime ongo ulke tembelemonga ulke lupe lupe „paa peanga angiliringime,”* yu “Kanoi.” ningu liku ora siringi. ² „Aku teringi kinie, yuni enendo nimbendo: “Ya „ulke tembele peanga angilimo, kanokomele melema pali paa sike nimbu sikirumu: „Pe walse ya kolea aili Jerusalleme yamboma mindili nonge walemo wendo ombá kinie, i ulke tembelemo tekisikulie kouma pali toko manie mundungí.”* nirimu.

³ Kanu kinie yu ma pangí Unju Ollipi Poniená ola pupe manie molorumuna we yamboma na molangi yunge lombili andoli yema ongo ene eneno molkolie yundu walsiku pilkulie ningindú: “Nuni nikinu mele tewale wendo ombáye? Pe nu nondoko oni teni walemo kinie kepe ma pora nimbé walemo kinie kepe wendo ombándo ou nambolka uluri temba kinie olio kanopolie “Kinié ombá tekemo.” nimbu pilimulúye? Ningú si.” ningu walsiringi.

⁴ Yuni enendo nimbendo:

“¹Kanu uluma wendo ombámonga ungu mare, yambomane ene kolo toko singí kene kanoko konjiku molangi. ⁵ Ye aisili ongo na molio mele yu mele mele kolo toko ningindú: “¹Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasi, akumu na.” ningulie aku siku kolo toko singí kene kanoko konjiku molangi. Yambo aisilini kanu yemanga unguma pilku liku “Sike nikimili.” ningí.

⁶ “Kolea marenga opa aili teko tenge mele pilku, ‘Opali talu opa aili i sipe i sipe wendo ombá.’ ningu we ningí kinie pilkulie mini wale na mundengi. Opa tengema kinie aku uluma Pulu Yemone ‘Ou wendo opili. Laye pe mele ya ma koleamo pora nimbé.’ nimbe, nimbe panjirimumunge aku uluma sike wendo ombá nakolo aku kinie mulu matolo ou na pora nimbé.

⁷ ¹Mulu ma pora nimbé walemo ou wendo na opili, yambo talape aili te kinie talape aili te kinie opa tekolo, ye nomi kingi marenga talapema kinie marenga talapema kinie opa tenge. Ya

ma kolea tenga tenga engele lepa, ma jimi jimi tepe, aku sipe temba. ⁸ Ambo tene ambolango kokele kanopa limbendo ou mini topa mindili nolemo mele, mulu ma pora nimbé walemo kokele wendo ombándo umbuni lupe lupe aku sipema ou wendo ombá.” „nirimu.”

⁹ “Kanu uluma wendo ombá walemanga ‘Na lombili andoli yamboma, mindili nongo, kolangi.’ ningu ‚ene mare, kote teko ka singí. Nanga yamboma molko nanga unguma andoko ningu singímunge koleamanga pali yambomane ene kinie mumindili kolko konopu keri panjingí. ¹⁰ ‚Kanu umbunime wendo ombá,’ walemanga na ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilingí yambo aisili tondolo munduku pilingí mele siye kolko anju yando eneno konopu keri panjiku, ‘Kirasinge yamboma molemelemonga mindili nangi.’ ningu enenga opa touma liku singí. ¹¹ ‚Kanu walemanga,’ Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma na pilku we kolo toko yando ningu singí yambo aisili wendo ongela. Aku tengenkie we yambo aisilini ‘Sike nikimili.’ ningu enenga unguma pilku lingí. ¹² Ulu paa keri aisili olandopa olandopa wendo ombámonga nanga yambomane ‚anju yando, konopu monjingí mele ‚kinie, na konopu monjingí mele kinie, siye kollongela. ¹³ Nakolo nanga ungumu munduku na kelko mulu ma pora na nipili tondolo munduku molonge yamboma ‚Pulu Yemone,’ lipe taponjipe ‘Mindili nonge koleana na puku pea molopo konjipu mindi pamili.’ nimbé.* ¹⁴ Pulu Yemone ye nomi kingimu molopa yamboma nokom-

bamonga* temane peangamo ‘Yamboma pali piliengi!’ ningu koleamanga pali andoko ningu singí kinie pe mulu ma pora nimbé walemo kamu wendo ombá.’ ,nirimu.,

¹⁵ (,Na i bokumu tokoro yemone ene boku kanokomele yambomando ungu te niembo:, ‘Yesusini nirimu, ungumu inie anjukundu molemo akumu ene imbi kanokomele yambomane ungu pulumu paa pilku konjengi.’ nimbu nikiru: ,Yesusini nimbendo:,)

“Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Denielene bokuna imbi topa nimbe sirimu mele yambo tepa pipili konjili mele paa kerimu ,ulke tembelena suku, Pulu Yemonga ulke suluminia kake teline angilimbemonga kolea akumu paa kalaro molomba mele nirimu, bokuna molemo. Aku mélemo akuna wendo omba angilimbe kanokolie* ¹⁶ ,‘Umbuni ailime wendo ombá tekemo.’ ningú pilku, kolea Judia poropinji koleamanga molonge yamboma ,enenga koleama munduku kelko, ma pangí lembamanga kowa pangí. ¹⁷ Yambo te ulke imuna ola molopili ,aku sipe wendo ombá kinie kanopalie, kowa pumbendo manie omba ‘Melema lipu membo pambo.’ nimbe ulkena sukundu na pupili. ¹⁸ Yambo te ponieno molopalie ,‘Kowa pambo.’ nimbe, kelepa ulkendo pupe yunge ali wale sulumu na lipili. ,Sumbi siku kowa mindi pangí., ¹⁹ Aku sipe wendo ombá walemonga ambo ambolango monjingíme kinie, ambo ambolango ame singíme kinie, ,ene manda lkisiku kowa na pungímunge, ene kinie paa

umbuni wendo ombámonga ene kondo tekemo.

²⁰ “Pulu Yemo mawa tekolie, ‘Ali telemo oli-menga kinie ,koro molopo manda na ando-molo, wale Sambatemanga kinie manda kowa na pumulú kene kanu walemanga kanu umbunime wendo na opili.’ nieyo.* ²¹ Kanu walemanga umbuni paa ailime wendo ombá, ou mulu matolo pulu monjipe terimu kinie kepe, yandopa kinié kepe umbuni aku sipe te wendo na orumu. Pe kepe aku sipe umbuni ailime na wendo ombála. ²² ‘Kanu umbunime wendo ombá kinie Pulu Yemone, ‘Nondopa pora nipili.’ nimbe ou na nimbe panjilkenje yamboma pali kolemelka. Nakolo Pulu Yemone ‘Nanga yamboma molangi.’ nimbe mako torumu yamboma ‘Pali na kolangi.’ nimbe ‘Umbuni wale akuma nondopa pora nipili.’ nimbe, nimbe panjirimu.

²³ “Kanu umbunime om̄ba pemba walemanga yambo marene ningindu: “Kanai! Pulu Yemone “Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu ya om̄ba molemo.” ningí molo “Nena om̄ba molemo.” ningí kinie enenga unguma na pilku, ‘Sike nikimili.’ ningu na piliengi! ²⁴ Ye mare ongo kolo tokolie ningindu: “Pulu Yemone mako torumu ye nomi Kirasimu na.” ningí, molo kolo tokolie “Pulu Yemone ungu umbu tonjimuma pilipulie om̄bo nimbu sikimulu.” ningí. ‘Yamboma pali, Pulu Yemone ‘Nanga yamboma molangi.’ nimbe mako torumu yambomane kepe lipu lou sipu, nikimulu mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliengi!” ningu Pulu Yemone mindi ulu tondolo kapola telemoma mele manda

lelko ulu paa tondolo aisili tenge. Nakolo Pulu Yemonga yamboma aku siku kondi tonge kinie enenga unguma na pilku, liku su singí. ²⁵ Pe ulu akuma wendo ombá mele ‘Ene ou piliengi!’ nimbu ya nimbu sikiru mele piliei.

²⁶⁻²⁷ “Wendo ombá mele nimbu sikiru, pilkими, kene pe yambo tene nimbendo: “Ye nomi Kirasimu,* ne yambo na peli kolea ku leline molemo.” nimbé kinie ‘Kanamili.’ ningu akuna na payo. Molo “I ulkemonga suluminiana molemo.” ningi liemo enene ‘Sike nikimili.’ ningu na piliengi! Muluna kariapá telemo kinie ena mundi wendo olemo koleana kepe ena pulimo koleana kepe kariapá telemo walsikale kanolemele, aku sipe Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo ,altopa, manie ombá kinie kolemanga pali yambomane yu walsikale kanonge aku kene “Ya molemo ongo kanai.” ningí kinie, molo “Ne molemo puku kanopai.” ningí kinie, enenga unguma na piliengi! ²⁸ Mele kololi te lemo koleana kera ilsepema ongo maku tolemele kanumu.*

²⁹ “Kanu walemanga aku mindili nonge nikiru uluma wendo ombá kinie pe sumbi sipe ,ulu lupe lupe mare wendo ombála. Akuma i sipe:, ‘Kolea tangombando ena pa telemo mele na tepa, sumbulu topa, oli ipulueli pa telemo mele na tepa, kombukandipime muluna manie ombo, muluna angilimo mele tondoloma* lope lope tepa anju yando pupe, aku sipe ulu lupe lupema wendo ombá.”**

³⁰ Kanu uluma wendo ombá kinie Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo kamu ombá temba mele lipe ora simbe melte muluna angilimbe kinie ‚kanokolie, koleamanga pali yambomane paa kola aili teko tengé. Pe kanoko molangi Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo tondolo pulimu kinie, pa aili tepa telimu kinie kupe tengé suku molopa kamu manie ombá yambomane kanonge.* ³¹ Kanu kinie biyukele ungu paa tondolo tepa nipili* yuni yunge angelloma lipe mundumbe kinie ene winju mendo anju yando mulu ‚ma koleamanga, pali puku Pulu Yemone ‘Nanga yamboma molangi.’ nimbe ou mako torumu yamboma sukundu sukundu lingí.

³² “Unju pikimuni telemo aku sipe ungu iku mele pelemo kene pilkulie ungu pulumu piliei. Unju piki kuku topa gomo tolemo kinie kanokolie ‘Kinié ena temba walemo wendo ombá tekemo lemo.’ ningū pilimele. ³³ Aku sipela, i ulu “Wendo ombá.” nikiruma sike wendo ombá kinie kanokolie ningimuni ‘Yu paa sike nondopa ombá tekemo. Yu paa kamu okomo.’ ningū pilingí. ³⁴ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kinié molemele yamboma ou na kolangi i “Wendo ombá.” nikiru uluma pali wendo ombá. ³⁵ Mulúmu kinie mamo kinie pora nimbé nakolo nanga ungu nilioma paa pora na nimbé.* ‚Nilio mele pali paa sike wendo ombá.‘, nirimu.]

³⁶ “Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo paa sike ombá, nakolo yu ombá walemo na pilimolo. Ipulueli ombáne, tangoli ombáne na pilimolo. Mulu koleana angelloma kepe na pilimelela. Pulu Yemonga Malo kepe naa la

pilimo. Tara yuyu mindi ‚aku walemo, pilipe molemo.’ ‚nirimu.‘

³⁷ “Ou ye Noa molopili yambomane teringi mele Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo ombá temba kinie yambomane aku siku tengela. ³⁸ ‚Ma koleamanga pali, no ou na topili yamboma langi nongo, yema ambo liku, amboma ye puku, aku uluma mindi teko mololiku purungi.* Noa nona andoli sipi ulkemonga suku purumu kinie kepe ene aku uluma mindi we teko moloringi. ³⁹ Ene ‚Noanga ungumu, na pilku aku siku uluma mindi teko molangi no topa ‚koleama pali none aki topa, yamboma pali topa konjirimu.* Pe Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo kelepa ombá walemonga ou Noa molopili teko moloringi nikiru mele aku siku teko molongela. ⁴⁰ Yu ombá walemonga ye talo lamana* unju toko angilingilí kinie ‚Pulu Yemonga angello tene om̄ba, ye te we molopili mundupe kelepa te lipe memba pumbe. ⁴¹ Ambo talo langi kalongele teko molongele kinie ‚angello te om̄ba, ambo te we molopili mundupe kelepa te lipe memba pumbe.

⁴² “Akumunge enenga Ailimu ombá walemo paa na pilimele kene ‘Yu ombá.’ ningu kanoko molai.” ‚nirimu.‘

⁴³ “Ene i ungumu konopu liku munduku pilieyo: Ulke pulu ye tene ipulueli wa noli ye tene yunge ulkemo om̄ba bulsupe melema wa limbe mele pilkenje ‘Wa noli yemo ombá.’ nimbe nokopa molka kinie wa noli yemo yu manda suku na olka. ⁴⁴ Aku siku ene nokoko molai. Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo* ombá

enamo na pilimele kene 'Yu sike ombá.' ningu
aku siku nokoko molangi." „nirimu.„

⁴⁵ „Akumunge ungu te niembo: „ Kongono
tenjili kendemande ye naene kongono tepa kon-
jinjilimo kinie kanopalie yunge ye ailimuni 'Yuni
kongono silioma sumbi sipe telemomonga yu
kongono simbu kinie tepa konjimbemonga na
altopo konopu kimbu sipu na molombo.' nil-
imoye? Kendemande ye te aku sipe mele tepa
konjipe molemomo kanopalie yunge ye ailimuni
yu mako topalie yudu nimbendo: "Kongono
tenjili kendemandema pali nokonjiku enenga
langi nongema ena mako toliomonga ene nangi
moke teko sieni, nokonjiku moloi." nimbe „yu
tenga pulimo.„ ⁴⁶ Pe ye ailimuni kongono si-
mumu kanu kongono tenjili kendemandemone
mimi sipe tenjipe molopili ailimu kelepa omu
liemo kendemandemo yu konopu sipili. ⁴⁷ Nane
enendo paa sike nimbu sikirumu: Kanu ye
ailimuni kanu kendemandemondo "Nanga mele
nosilioma pali nuni nokonji." nimbé.

⁴⁸⁻⁴⁹ Nakolo „ye ailimuni kanu kendemande
yemondo nimbendo: "Nanga kendemande yam-
boma pali nokonji." nimbe tengatenga pulimo
kinie, kanu kendemande yemone tepa kenjipe
"Nanga ailimu welea na ombá." konopu lepalie
yuni nokonjilimo kendemande yamboma kopene
topa, no nongo kekelepa toli yema kinie langi
nomba no tondoloma nombalie, aku sipe tepa
kenjipe molomu liemo ⁵⁰ walse kanu kendem-
ande yemo 'Yunge ye ailimu ombá.' nimbe
na pilipe „kongono sirimu mele na tepa, walu
tepa kenjipe molomba kinie ombá. ⁵¹ Om̄ba

„kanu yemo tepe molomba mele kanopalie, yu paa kopene topa konjipelie, kolo tolemele yambo topele mapele toli yamboma* „kolea keri, molemelena ‘Pupili.’ nimbe lipe mundumbe. Kanu koleana yamboma paa mindili nongo kola teko pereko molonge.”** „nirimu..”

25

¹ „Aku nimbeline nirimumuni, Yesusini yuyu kelepa ombá mele ungu mare pea nimbeline nimbendo:”*

“Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo kelepa wale talo sipe mana manie ombá kinie, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba** akumu i sipe mele:

“Ye te ambo limbe uluma yamboma pea tengendo kanu yamboma maku toko moloringine yemo ombá terimu kinie pilkulie ‘Ipueli ombá.’ ningu ambo wenepo rureponga talo enenga tepe llamema liku “Yu aulkena limulú.” ningu purungi. ² Kanu ambo wenepomanga te pakara konopu na pepili aroma toko moloringi; te pakara pilipe kongnjili pepili moloringi. ³ Konopu na pepili aroma toko moloringi ambo wenepomane enenga tepe llamema mengo purungi nakolo llame karasene pea na mengo purungi. ⁴ Nakolo pilipe kongnjili pepili moloringimene karasene kinie enenga tepe llamema kinie mengo purungi. ⁵ Ambo limbe yemo welea na orumuna ambo wenepoma pali uru orumuna uru peringi.

6 Kanu kinie ai burumi ungu te wendo omba nimbendo: “Ambo limbe yemo okomo kanayo! Aulkena liengi wai!” nirimu.

7 Kanu kinie ambo wenepoma ola angilku tepe llame ‘Aili tepa nopili.’ ningu teko mimi teringi. **8** Konopu na pepili moloringimene pilipe kongnjili pepili moloringimendo ningindu: “Olionga tepe llamema kumbulkumu kene enenga karasene mare olio liku munduku siei.” niringi kinie

9 pilipe kongnjili pepili moloringimene pundu toko ningindu: “Karasene ene kinie olio kinie manda na tembanje. Ene sitoana puku enenga topo toko lipai.” niringi.

10 Kanu kinie sitoana topo toko lingíndu puringi kinie ambo limbe yemo orumu. Kanu kinie ye ambo limbemonga langi akuna non-gendo maku toringi yamboma, pilipe kongnjili pepili moloringi wenepoma pea ulkena suku puringi. Kanu kinie ulke kune toko ingi siku langi nongo moloringi.

11 Pe langi nongo molangi ambo wenepo sitoana puringime ongolie ningindu: “Ailimu, Ailimu, olionga kune ongo linji.” niringi.

12 Nakolo yuni enendo pundu topa nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Na enenga imbime na pilkiru. „Ulsu molemelema manda sukundu na onge..” nirimu.” „nimbe Yesusini nirimu.„

13 „Aku nimbeline yuni altopa nimbendo: „Aku sipe temba kene Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo kelepa ombá walemo kepe ene na pilku, ipulueli ou ombáne tangoli ombáne,

ipulueli ombáne, na pilimele kene yu ombá nokoko konjiku molai.” *nirimu.*

14 „Nimbelie Yesusini ungu iku te pea topalie nimbendo:“ „Pulu Yemone ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu, i sipe melela:*

“Ye te kolea tenga pupe molombando yunge kendemande yema “Wai.” nimbe yunge melema “Nokonjei.” nimbelie nirimumuni, **15** enene kongono telemele mele pilipe apurupe yunge melema ene moke tepalie ye te kou pape tausini kina mele sipe, te kou tu tausini kina mele sipe, te wane tausini kina mele sirimu. Aku tepalie yu purumu.

16 Ye pape tausini kina lirimumu sumbi sipe pupe kanu koumuni bisinete tepalie nirimumuni, kou pape tausini kina olandopa pupe lirimu. **17** Aku sipela ye tu tausini kina lirimumu olandopa tu tausini kina pupe lirimu. **18** Nakolo wane tausini kina lirimumu pupe ‘Lopi teambo.’ nimbe yuni mana muru akupe yunge nokoli yemonga koumu lowa terimu.

19 Kanu kinie wale aisili om̄ba purumu kinie kanu kendemandemanga nokoli yemo om̄ba enendo nimbendo: “Kouma ene teringi mele kanambo liku ora siei.” *nirimu.*

20 Kanu kinie pape tausini kina lirimu yemone pape tausini kina olandopa pupe lirimumu memba ombalie nimbendo: “Ailimu, nuni na pape tausini kina sirinu kanumu. Nane pape tausini kina olandopa pupu lirindumu i ambolkoro kanoi.” *nirimu.*

21 Nokoli yemone yuntu nimbendo: “Kendemande ye peangamo, paa papu terinu. Kongono walio kolte mele sirindumu nuni teko konjirinumunge “Nuni nanga mele aisili nokonji.” nimbú kene nu ongo na pea tapu topo konopu sipu molambili oi.” nirimu.

22 Ye tu tausini kina lirimu yemo yu kepe ombalie nimbendo: “Ailimu, nuni na tu tausini kina sirinu kanumu. Nane tu tausini kina olandopa pupu lirindumu i ambolkoro kanoi.” nirimu.

23 Yunge nokolimuni yuntu nimbendo: “Kendemande ye peangamo, paa papu terinu. Kongono walio kolte mele sirindumu nuni teko konjirinumunge nanga mele aisili “Nu nokonji.” nimbú kene nu ongo na pea tapu topo konopu sipu molambili oi.” nirimu.

24 Kanu kinie wane tausini kina lirimu yemo kepe ombalie nimbendo: “Ailimu, nane pilipulie, ‘Nu bisinete tondolo munduku teko ‘Kou mone lipu nosimbumunge yamboma mindili nongi liemo mandala.’ ningu ,kendemande yamboma ‘Kongono mindili siku teangi.’ ningu siku, ene mele wallotolo siku melema pali nunu mindi lino yemo;’ ponie yambomane panjinjilimele kinie nu nunu langi melema we akuku liku; rasi witimunge kilu kinie mongotolo yambo wemane kilu toko apurunjilimele kinie nu nunu rasi witi mongo we lino mele.’ na pilirindu. **25** ‘Aku siku telenomonga, nane nu pipili kolopolie na pupu nunge kou na sirinumu mana lowa terindu. Kanu koumu i ambolkoro kanoyo. I nunge koumu nunu sikiru li.” nirimu.

²⁶ Aku nirimu kinie pilipelie nokoli yemone yundu pundu topa nimbendo: “Teko kenjili kendemande ye kerimu, nuni pilkulie, ‘Ponie yambomane panjinjilimele akuna na nanu langi melema we akupu lipu; rasi witimunge kilu kinie mongotolo yambo lupemane apurunjilimele kinie na nanu rasi witi we lio.’ ningu pilirinu lemo. ²⁷ Aku siku pilkulie nanga kou monemo kou benge ulkena nosilinanje papu. Aku telenanje na ombo nanga koumu wendo lipulie kou wallo kolte ola panjiku silimelka likela.” „nirimu.”

²⁸ „Kanu kendemande yemondo aku sipe nimbe pora sipelie yuni we kendemande yemando nimbendo: „I yemo tepa kenjirimu kene yunge koumu wendo likulie tene tausini kina ambolkomo yemo siei.” „nirimu.”

²⁹ “Melema nosilimo yambomo* nane mare pea simbu, yu paa aisili nosimbe. Nakolo melema na nosilimo yambomo** yu nosilimoma kepe wendo limbu kene*** aku siku tekolie, ³⁰ kendemande ye kerimu sumbulu toline liku paka toko pena mundeyo. Akuna yamboma paa mindili nongolie kola teko perekolonge.”** nirimu.” „nimbe Yesusini nirimu.”

³¹ „Aku nimbeline yu pe kelepa ombo temba mele nimbeline nimbendo:”

“Manie Ombo Mana Ye A Lerimu Yemo yunge tondolo pa telimu kinie ombalie nimbemone, yunge mulu koleana angelloma kinie pali onge kinie tondolo pa teline suku ye nomi kingi polomo lembana yu molomba.* ³² Yunge kumbikerena ma koleana yamboma pali liku

maku tonjingí. Kanu kinie kongi tapu teli ye tene yunge kongime apurupelie kongi sipisipime lupe lipe mundupe, kongi memema lupe lipe mundulimo mele aku sipe Ye Nomi Kingimuni yambo maku toko molongema apurupelie nimbemone,³³ yambo kongi sipisipi mele molongema yunge ki umbukundu lipe mundupe, kongi memema mele molongema yunge ki tarokondo lipe mundumbe.

³⁴⁻³⁶ Aku tepalie, yuni yunge ki umbukundu molonge yambomando nimbendo: “Na engelene kolorundu kinie enene na langi siringi. Na no waka kolorundu kinie enene no kolko siringi. Na aulke ponenge orundu kinie enene na “Pea molamili oi.” niringi. Na pulue wambale na panjipu we we andorundu kinie mulu wambale te siringi. Na kuru torumu kinie nokoringi. Na ka ulkena perindu kinie ongo kanoringi. Tarane ‘Ene molko konjengi.’ nirimuna konopu peanga pepili molemele yamboma, enene ulu akuma na kinie teringi kene, ya ongo, ou mulu matolo na lepili Tarane yu nokomba koleana ene pea ‘Tapu topo molomolo.’ nimbe, nimbe panjirimu koleana sukundu wai.” nimbé.

³⁷ Aku sipe nimbé kinie pilkulie sumbi nili yambomane pundu toko yuntu ningindu: “Ailimu,* tewale nu engelene kolorunu kinie kanopolie nu langi sirimuluye? Tewale nu no waka kolorunu kinie kanopolie nu no kolopo sirimuluye? ³⁸ Nu ye ponengemo tena molorunu kinie kanopolie “Ulke sukundu molamili oi.” nirimuluye? Mulu wambale na pakoko we we andorunu kinie kepe nu tena kanopolie mulu

wambale sirimuluye? ³⁹ Nu kuru torumu kinie kepe, ka ulkena perinu kinie kepe, tewale ombo kanorumuluye?” ningí.

⁴⁰ „Aku siku ningí kinie, Ye Nomi Kingimuni enendo pundu topa nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: I nikiru mele i nanga angenupili imbi na mololi te kepe liku taponjiringi akumu na liku taponjiringi.” nimbé.

⁴¹⁻⁴³ Kanu kinie yunge ki tarokondo molonge yambomando nimbendo: “Pulu Yemone ‘Ene molko kenjengi.’ nilimo yamboma, na engelene kolorundu kinie enene na langi te na siringi. Na no waka kolorundu kinie enene na ‘no nambo.’ ningu kolko na siringi. Na aulke ponengemo orundu kinie na “Pea molamili oi.” na niringi. Na mulu wambale te na pakopo we we andorundu kinie na mulu wambale te na siringi. Na kuru torumu kinie na na nokoringi. Na ka ulkena perindu kinie na na ongo kanoringi. ‘Enene na aku siku na liku taponjiringi, kene ene nanga kumbikerena na ongo anju puku, depelemo* kinie yunge angelloma kinie enenga tepe we nomba pepa mindi pulimo pumbe tepe kalonjirindu** akuna anju pai.” nimbé.

⁴⁴ Aku sipe nimbé kinie pilkulie kanu yambo-mane kepe pundu toko ningindu: “Ailimu, nu engelene kolorunu kinie kepe, no waka kolorunu kinie kepe, nu ponenge lelko orunu kinie kepe, we we andorunu kinie kepe, kuru torumu kinie kepe, ka ulkena perinu kinie kepe, olione nu aku siku molorunu kinie tewale kanopolie nu na lipu taponjirimuluye?” ningí.

⁴⁵ „Aku siku ningí kinie, yuni enendo pundu topa nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Enene i nanga angenupili yambo-manga imbi na mololi te na liku taponjiringi aku kinie na naa la liku taponjiringi.” nimbé.

⁴⁶ “Kanu kinie kanu „teko kenjilimele, yamboma puku kamu kamu molko kenjiku mindi puli koleana pungí, nakolo sumbi nili yamboma puku kamu kamu molko konjiku mindi puli koleana* pungí.” ,nimbe Yesusini, nirimu.

26

¹ Yesusini „yu pe yando ombá mele, ungu akuma nimbe pora sipelie yunge lombili andolimendo nimbendo: ² “Ene pilkimili, wale talo we omba pumbe kinie Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu Mele Pilimolo Walemo* wendo ombá. Aku walemo wendo ombá kinie Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo “Kolopili unju perana ola uku tangi.” ningu liku anju singí.”** nirimu.

³ Yesusini aku sipe nirimu walemonga Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yamboma nokoringi tapu yema kinie,* ene Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopa ‘Kaya-pasi’ nili ye akumunge ulkena puku liku maku tokolie niringimuni, ⁴ Yesusi kiyongo ningu ka siku tongendo langi ningu moloringi. ⁵ Ningu molkolie ningindu: “„Nondopo tamili,“ nakolo Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu Mele Pilimolo Walemanga ‘uluma tepo molamili.’ ningu, yambo aisili ya Jerusalleme ongo maku toko molongemonga yu

isili ou tomolo kinie enene olio kinie mumindili kolko opa tenge kene isili ou na topo, keleamili.” niringi.

⁶ Kolea kanga Betani ye te ou kuru laká nombalie kelerimu ye te,* imbi lelko “Ye Kuru Laká Noli Saimono” niringi kanumunge ulkena Yesusi molopili ⁷ ambo te kopongo wele ma mingu paa peanga te yu molorumuna memba orumu. Kanu wele paa mune tolimunge kou mone paa aili tepa purumu. Akumu memba ombalie Yesusi langi noli polo molorumuna memba omba ‘Yu tepo konjumbo.’ nimbe, pengena ondo lenjirimu.* ⁸ Yuni aku terimu kinie kanokolie Yesusi lombili andolime konopu keri panjikulie ningindu: “Aku kopongo welemo nambemuna we teko kenjikinuye? ⁹ Aku welemo kou mone limelkanje kou aisili lipulie yambo koropama moke tepo silimelka.” niringi.*

¹⁰ „Enene ambomondo,“ aku siku „niringi, pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “I ambomo kinie nambemuna ungu aisili nikimiliye? Yuni na kinie ulu peanga te temu. ¹¹ Yambo koropama ene kinie alieli molonge nakolo na ene kinie alieli na molombo. ¹² Na ono tengemonga yuni i wele mune tolimu nanga kagine ondo lenjimu.* ¹³ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ma koleamanga pali i „nanga,“ temane peangamo andoko toko singí kinie i ambomone kinié temu temanemo kepe ‘Yambomane pilkulie ‘Yuni tepa konjirimu.’ ningu piliengi!’ ningulie aku temanemo toko singíla.” nirimu.

¹⁴ Kanu walemonga Yesusi yu lombili andoli ye rurepo akumanga ye te, yunge imbimu Ju-

dasi Isikeriote, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime moloringine pupe,¹⁵ ene walsipe pilipelie nimbendo: “Nane ene Yesusi ambolko ka singí aulke te lipu ora sindu liemo enene na „kou, nambepa singíye?” nirimu. „Aku nirimu kinie pilkulie, enene kou sillipa mongo wane paono tene* kambu toko yu siringi.¹⁶ Kanu kinie yu kelepa yando ombalie Yesusi lipe ene simbe aulke te koropa molorumu.

¹⁷ Pillawa Akoli Mele Isimu Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi* Koromonga pulu pulu walemo wendo orumu kinie „Juda yambo-mane Pulu Yemone ou enenga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele* pilingindu kongi sipisipi walo te toko nonge mele pilkulie niringimuni,“ Yesusi lombili andoli yema yu molorumuna ongo walsiku pilkulie ningindu: “Pulu Yemone olianga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele pilimulúndu kongi sipisipi walo te kinié nonimu kolea tena pupu tepo mimi tepamili konopu lekenoye?” niringi.

¹⁸ „Aku siku ningu walsiringi kinie, Yesusini ye te molomba mele ene lipe ora sipelie, nimbendo: “Ne kolea aili „Jerusalleme, suku pukulie, ne ye akumu molombana* puku yundu i siku niengi: “Ungu Mane Silimuni i sipe nimu: “Na kinie ulu te wendo ombá walemo nondopa wendo ombá tekemo.”** Nunge ulkena sukundu na kinie na lombili andolime kinie olio Pulu Yemone olianga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele pilimulú kongi sipisipi walomo nomolo.” nimu.” niengi.” nirimu.

¹⁹ Kanu kinie lombili andolime puku Yesusini

nirimu mele tepukulie niringimuni, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele pilingí kongi sipisipi walo nongemo teko mimi teko nosiringi.

²⁰ Kanu kinie, ipupini ena pupe kala torumu kinie Yesusi kinie lombili andoli ye rurepo kinie ‚ongo, langi noli polona moloringi. ²¹ Langi nongo moloringi kinie Jesusini nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Enenga ye tene na lipe nanga opa touma simbe.” nirimu.

²² „Aku nirimu kinie pilkulie, enenga konopuna umbuni aili tepa terimu pilkulie yu mele mele walsikulie ningindu: “Ailimu, nando nikinuya?” nirangi.

²³ Yesusini pundu topa nimbendo: “Ene nanga ye rureponga, ye te na kinie langime polo ai suku singine ola lemo te walsikale lipu nombolo yemone na lipe, opa touma anju simbe. ²⁴ Kinié Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo kinie tengen mele koronga ou ningu panjiringi temanemo ‚Pulu Yemonga, bokuna molemo mele* sike opa toumane tengen, nakolo yu lipe opa touma simbe yemo mindili nomba paa molopa kenjimbe. Yu molopa kenjimbemonga ye akumu anumuni na melkanje papu. Yu mindili na nolka.” nirimu.

²⁵ Yesusini aku sipe nirimu pilipelie Judasi, yu lipe anju simbe terimu yemo, yuni yundu nimbendo: “Rapai,* nikinu yemo na molonje?” nimbe walsirimu kinie

Yesusini yundu “Sike, nu.” nirimu.

²⁶ Ene langi nongo moloringi kinie Yesusini berete te lipe Pulu Yemo kinie “Ange.” nimbe ambolopa pike lepa yu lombili andolime sipelie nimbendo: “Imu nanga kangimu ene liku nangi.” nirimu.*

²⁷ Pe no waene kapo te lipelie Pulu Yemo kinie “Ange.” nimbe ene sipelie nimbendo: “I no waenemo, ene pali liku nangi. ²⁸ I ,no waene, sikirumu nanga mememo. Pulu Yemone ,yu kinie yunge yamboma kinie molonge mele, ungu te nimbe panjipe mi lerimu kanu ungumu* ‘Kamu wendo omba pepili.’ nimbu ‘Yambo aisilinge ulu pulu kerime kamu manie pupili. Pulu Yemone altopa na kanopa siye kolopili.’ nimbu nanga mememo ondo lenjipulie ‘kolombo,’ aku mememo imu.** Akumu ene pali liku nangi. ²⁹ Nane enendo i sipu nimbu sikirumu: Isili ou na no waene altopo paa na nombó. Pe mindi, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana* ene kinie no waene kondemo kelepo nombó.” nirimu.

³⁰ „Langi nongo pora sikulie, ene Pulu Yemonga konana te ningulie, pena puku ma pangí Unju Ollipi Ponieno ola puringi.*

³¹ Kanu kinie Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo: “Paa kinié ipulueli ,opa toumane, na kinie tenge ulumu kanokolie enene pali na munduku kelenge. ,Aku siku tenge mele, Pulu Yemone ou nirimu yunge bokuna molemo kanumu. Pulu Yemone ,ungu iku te topalie, nimbendo:

““Kongi sipisipi tapu yemo tangi.” nimbú, yu tonge kinie sipisipime bulu balu ningí.”*

nirimu, ‚aku mele kinié wendo ombá.‘ ³² Isili ou na toko konjingí kinie ene sike bulu balu ningí, nakolo na lomboropo ola molopolie nimbumuni, na kumbi lepo kolea Gallillindu pumbu, ‚ene pe akilku akuna onge kinie altopo pea molomolo.‘” nirimu.*

³³ Yesusini aku sipe nirimu kinie pilipelie, Pitane nimbendo: “Nu kinie ulu te wendo ombámonga kanokolie enene pali ‘Nu sike.’ ningu tondolo munduku pilimele mele manie pumbe kinie nu munduku kelengi liemo nane nu aku sipe paa mundupu na kelembbo, paa molo.” nirimu.

³⁴ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane nu paa sike nimbu sikirumu: Paa kinié ipulueli, kera gulta ou ko na topili nuni ‚pipili kolkolie, wale yepoko nando kolo toko “Yu naeye? Na na kanolio.” nini.” nirimu.

³⁵ Nakolo Pitane yundu nimbendo: “Na nu kinie tapu tolembolomonga olto pea “Tomolo.” ningi liemo kepe nu “Naa kanolio.” paa na nimbú.” nirimu. Lombili andoli ye wemane pali ““Nu na kanolemolo.” paa na nimulú.” niringila.

³⁶ Kanu kinie Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie kolea ‘Gesemaní’ niline puringi. ‚Akuna puringi, kinie yuni enendo nimbendo: “Na anju pupu Pulu Yemo kinie ungu nipukuru kene ene ya molai.” nirimu. ³⁷ Aku nimbeline Pita kinie Seperi malo ‚Jemisi kinie Jonotolo, pea lipe memba pupelie ‚Na teko kenjingí ulumu paa nondopa wendo ombá tekemo.’ nimbe pilipelie, yu yuyu kondo kolopa konopu keri panjipe kameleni mindili tepili molorumu. ³⁸ Yuni

enendo nimbendo: “Nanga konopuna umbuni paa aili te tepamo kene na kolkoro none tekemo. Ene uru na peko na kinie pea tapu topo nokopo konjipu molamili, ene ya we mimi siku kanoko molai.” nirimu.

³⁹ ‘Aku nimbeline, yu yuyu laye kolte anju pupe koporongo langopa tamalu pepalie Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa tepalie nimbendo: “Nanga Tara, na nondopo ‘mindili noli, no mingine no nombómo* ‘Naa nambo.’ nini aulke te lemo liemo paa papu nakolo ‘Nane tepolie nanu konopu simbu.’ konopu lekero mele na teambo. Nuni kanoko peanga kanoni ulumu mindi teambo.” nirimu.

⁴⁰ Aku nimbeline kelepa yunge lombili andoli ye yepoko moloringine yando omba ene uru peringi kanopalie Pitando nimbendo: “Ene uru na peko na kinie ena laye kolte manda we kanoko konjiku na molemelkaye? ⁴¹ ‘Kurumanga nomi Setenene, olio kondi tomba kinie tepo kenjimulú kene.’ ningulie ‘uru na peko, Pulu Yemo kinie ungu ningu kanoko konjiku molayo. Sike ‘tepo konjemili.’ nimbu konopumane pilimolo nakolo temolondo kangimu siye tepe tondolo na pulimo.” nirimu.

⁴² Aku sipe nimbeline yu altopa anju pupe ou Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa terimu mele altopa nimbendo: “Nanga Tara, na ‘Mindili noli, no mingine nomo nani.’ nirimu nomo na nombó kinie we pemba liemo nuni ‘Wendo opili.’ konopu leno mele na kinie wendo opili.” nirimu.

⁴³ Altopa yando orumu kinie ene uru orumuna altoko uru peringi kanopalie ⁴⁴ yu altopa wale

yepoko sipe anju pupe Pulu Yemo kinie ungu ou nimbe mawa terimu mele altopala nirimu.

⁴⁵ Kelepa yando ombalie lombili andolimendo nimbendo: “Nambemuna we uru peko mulu pilku molemeleye?* Kaname! Yemone Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo ‚tonge, ulu pulu keri telemele yema lipe simbe enamo** wendo ombá tekemo. ⁴⁶ Ola angilku pamili wame! Na lipe anju simbe yemo okomo kanai!” nirimu.

⁴⁷ Yesusini ‚kolea Gesemani yu lombili andolimendo, aku nimbe molopili yu lombili andoli rurepo akumanga ye Judasi orumu. Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie,* Juda yambomanga tapu yema kinie, kanu yemane liku munduringi ye aisili, yambo toli lou pulsema kinie kopema kinie mengo, Judasi kinie oringi.

⁴⁸ Ou Yesusi molorumuna naa wangí Yesusi Juda ye ailime lipe simbe nimbe panjirimu ye ‚Judasini, ene Yesusi yu ipulueli manda kanonge mele nimbe sipelie nimbendo: “Nane ye te kanopolie kangulumbu akumu Yesusi. Yu ambolko ka siei.” nirimu. ⁴⁹ ‚Aku yema, oringi kinie ‚Judasí, yu Yesusi molorumuna sumbi sipe ombalie ‚Rapai,* nu akuna angilinu lemo.” nimbe ombo yu kangulurumu.

⁵⁰ Aku terimu kinie Yesusini yundu nimbendo: “Ano, nuni teni okono mele sumbi siku tei.” nirimu.

‚Judasini Yesusi kinie terimu mele, kanokolie oringi yemane yu liku ka siringi. ⁵¹ Aku teringi kinie kanopalie Yesusi pea tapu toko angiliringi ye tene* yunge lou pokete napimu kulu topa wendo lipe Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili

olandopamonga kendemande ye te topa yunge komu te topa laká lenjirimu, aku komumu wendo orumu.

⁵² „Yuni aku terimu kinie kanopalie, Yesusini yundu nimbendo: “Nunge lou pokete napimu altoko laki! Lou napi liku yambo tonge yamboma lou napini toko konjingíla, aku kene ‘Molo.’ nimbu lou napimene ulu te na teamili.” ⁵³ Nane nanga Tara walsipulie “Liku taponji.” nilkenje yuni angello ami talape rurepo,* molo olandopa malapunge telu molo talo, tamburembu na “Liku taponjengi pai.” nimbe lipe mundulke akumu nu na pilkinuye? ⁵⁴ Nakolo ‘angellomane ongo opa toumane na ‘na tangi.’ ningu liku taponjilimelkanje, Pulu Yemonga bokuna na kinie wendo ombá nimbe molemo mele nambe tepa wendo olkaye?” nirimu.

⁵⁵ „Aku nimbeline, Yesusini ‘yu ka singí oringi, ye aisili ongo moloringimendo nimbendo: “Na ‘yambo topa wa noli yere molemo.’ konopu lekolie na ka singíndu yambo toli lou pulsema kinie kopema kinie mengo okomeleye? Ulke tembele ‘kerepuluna we yamboma maku toko molemele, koleana alieli ene pea molemolo kinie ungu mane sipu molio kinie na liku ka na silimele kanumu. ⁵⁶ Nakolo i sipe wendo okomo ulumanga pali Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi ye marene ulu mare ‘na kinie, pe wendo ombá mele ou ningu bokuna toringi molemo mele kamu wendo okomo.” nirimu.

Kanu kinie yu lombili andolime pali ‘Olio pea ka singínje.’ ningu pilkulie, yu munduku kelko

ene talopa lelko puringi.

⁵⁷ Kanu kinie Yesusi ka sikulie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopa Kayapasi molorumuna mengo puringi. Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* Juda yambomanga tapu yema kinie, enene ‚Yesusi kote tenjipu piliemili.’ ningu, akuna ou ongo maku toko moloringi.

⁵⁸ Nakolo ‚Yesusi mengo puringi kinie, Pita lombili aki lipa taka lepa pupe, Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga ulkena, ulke angilipe pala mele makapu terimu, ai suku singine yambo maku toringi kolea we lerimuna paa sukundu pupe, ‚Yesusi nambe tengenje piliembo.’ nimbe ‚Yesusi nokoko moloringi, ele yema kinie molorumu.

⁵⁹ Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga kanjollo yema* pali kinie, akumane Yesusi yu toko konjingindu ulu te tepa kenjirimu ulu te ‚Yambo tene ‚yu i sipe i sipe tepa kenjirimu.’ nimbe kolo topa nipili.’ ningu yambo te koroko moloringi kinie ⁶⁰ yambo aisili ongo ungu mare kolo toko niringi nakolo enene yu manda toko konjingí ungu te na niringi.

Laye pe mele yambo talo ongolo ⁶¹ ‚kolo toko, ningilindu: “I yemo i sipe nirimu ‚pilirimbulu,: “I Pulu Yemo ‚popo toko kaloli, ulke tembelemo nane topo tekisipulie wale yepoko omba pupili ulke tembele ‚konde, te manda kolo wangopo takombo.” nirimu.* ‚Yuni aku nirimumunge ‚Yu Pulu Yemo mele molio.’ konopu lepalie aku nirimumu nimbe kenjirimunje.” niringili.

62 Aku niringili pilipelie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo ola angilipe Yesusi walsipelie nimbendo: “Ungu te pundu toko na ninkinuye? Nu ‚ningu kenjirinu mele, nikimbilimu nambolka ulumu ningu kenjirinumundu nikimbiliye?” nirimu.

63 Nakolo Yesusi ungu te pundu topa na nimbe we angilirimu.

Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamone yundu altopa nimbendo: “Nu moleno mele paa sike ningu sieni. Konde Molopa Mindi Puli Pulu Yemo pilipe molopili “Paa sike nikiru.” ningu mi lelkolie, Pulu Yemo yunge Malo,* yuni olio “Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu** sike nu molo moloye? Olio paa ningu si!” nirimu.

64 Yesusini nimbendo: “Akumu na.” ‚nirimu.‘ “Ungu te pea enendo pali nikirula. Pe walse Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo, Ye Tondolo Olandopa Pulimu ‚kinie melema nokombando, yunge ki umbukundu molopa, kupermanga ola molopa manie ombá ene kanonge.” nirimu.

65 Aku sipe nirimumunge ‚Yu Pulu Yemo mele molio.’ nimbe nirimuna, pilipelie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamone ‚paa pilipe keri pilipe, yunge wale pakolimu yuyu ambolopa sungu sipelie nimbendo: “Kinié yu yuyu paa sike Pulu Yemo ungu taká tonjikimu kene pilipulie mongo lirimu mele nimbe simbe yambo te pea nambemuna koromoloye? Yu yuyu paa sike Pulu Yemo ungu taká tonjikimu

pilkimulu. ⁶⁶ Nambolka konopu lekemeleye? „Yu kinie nambe teamiliye?,” nirimu kinie

enene ningindu: “Yu Pulu Yemo ungu taka ton-jimumunge topo konjímulu liemo papu.” nirangi.

⁶⁷ Kanu kinie enene yunge kumbikerena ikambe toko munduku, ki lumuni toringi. Marene yu laruve tokolie ningindu: ⁶⁸ “Nu ‘Pulu Yemone olio nokopa konjimbe ye te ‘Lipu mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu molio.’ nilino kene naene nu tokomonje nangu si.” nirangi.*

⁶⁹ Kanu kinie Pita yu pena mele, yamboma liku maku toringi koleana molorumu kinie* kongono tenjili kendemande ambo te Pita molorumuna omba yundu nimbendo: “Nu kepe Gallilli disiriki ye Yesusi kinie pea tapu toko moloringi kanumanga ye te lemo.” nirimu.

⁷⁰ Nakolo akuna moloringi yamboma pali kanoko molangi Pitane kolo topalie “Molo.” nimbe “Nu nikinu mele na na pilkiru.” nirimu.

⁷¹ Aku nimbeline Pita yu ulke kerepuluna pupe molopili kongono tenjili kendemande ambo tene yu kanopalie akuna moloringi yambomando nimbendo: “I yemo yu Nasarete ye Yesusi kinie pea tapu toko molongi ye te lemo.” nirimu.

⁷² Pitane altopa “Molo. Nuni nikinu yemo na na kanolio.” nimbeline Pulu Yemonga imbi lepa mi lerimu.

⁷³ Laye kolte pe mele, Pita angilirimuna nondoko angiliringi yemane „yu ungu laye lupe mele nirimu mele pilkulie, yu angilirimuna ongolie yundu ningindu: “Kolea Gallilli disiriki yambomane ungu nilimele mele nu aku siku ungu

nikinu pilkimulu. ‚Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie kolea Gallilli disiriki yemala,‘ nu kepe Gallilli ye te, aku kene ‘Nu paa sike yu lombili andoli ye te lemo.’ konopu lekemolo.” niringi.

⁷⁴ Aku niringi kinie Pitane Pulu Yemonga imbi lepa tondolo mundupe mi lepalie nimbendo: “Paa sike nikiru. Ene nikimili yemo paa na kanolio. Kolo tokoro liemo Pulu Yemone na topa konjipili.” nirimu.

Aku nirimu kinie tamburembu kera gulta ko torumu.

⁷⁵ Aku terimu kinie pilipelie Yesusini yundu “Kera gulta ou ko na topili nuni wale yepoko kolo tokolie “Yu na kanolio.” nini.” nirimu ungu kanumu Pita kelepa pilirimu.* Pilipelie ‚Ama, paa tepo kenjindu lepamo. ‘Paa na tembo.’ konopu lerindu mele sike tendu.’ nimbe pilipelie, pena pupe kola paa aili tepe terimu.

27

¹ Ipulueli ou kolea kokele tangorumu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie,* Juda yambomanga tapu yema kinie enene pali ‚Yesusinge kotemo pilku pora sikulie, ‘Yu topo konjemili.’ ningu, ningu panjiringi. ² Aku ningu panjikulie yu liku, ka toko, mengo puku, ‚Romo, gapomano ye nomi Paillate molorumuna mengo puku kote tenjiringi.

³ Kanu kinie Judasi, yu Yesusi lipe yunge opa touma sirimu ye kanumu, Yesusinge kotemo pilkulie “Kolopili, toko konjengi.” niringi kinie pilipelie yuni Yesusi ene lipe sirimu mele pilipe

keri pilipelie kelepa konopu alowa tepa enenga kou sillipa wane paono tene ou yu siringime kelepa memba pupe Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie Juda yambomanga tapu yema kinie sipelie nimbendo:⁴ “Nane ye ene lipu sindu kanu yemo yu ulu te tepa na kenjili yemo* ‘Toko konjengi.’ nimbu lipu sindumu paa ulu pulu keri te tendu.” nirimu.

Nakolo enene pundu toko ningindu: “Akumu olionga ungu te molo. „Nu nunu mindi olio liku sinu.,“ Akumu nunge kongonomo.” niringi.

⁵ Kanu kinie Judasi yuni kou sillipa kanuma memba pupe ‚Pulu Yemo popo toringi,‘ ulke tembele palana topa anjukundu mundupelie yu ene mundupe kelepa anju purumu. Anju pupelie ‚Ka nombo kolambo.’ nimbeline ka te lipe memba pupelie ka nomba kolorumu.

⁶ Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene kou kanuma ‚manie polona, lerimu kanoko likulie ningindu: “I kouma yambo topo konjimulundu símuluma kene ulke tembele kouma kinie tere lepo nosimulú kinie kapola na temba. Aku-munge ungu mane te pelemo kene na nosemili.” ningulie ⁷ ungu te ningu panjikulie ningindu: “I kou monemane mingi sosipene mane tepa mimi telemo yemonga mamo topo topo liemili. Yambo ma te na lepa enenga kolea suluna yambo ya ongo molemelemanga yambo kolangema akuna ono teangi.” ningulie aku siku topo toko liringi. ⁸ „Kanu kou monemane ye te toko konjingí aulkemo akisnjiringi koumane, aku teringimunge kanu mamo imbi lelko ‘Yambo

Toko Meme Ondoringi Mamo' niringi mele kinié kepe aku sипу nilimolo.

9-10 Juda ye ailimene, aku siku teringimunge Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Jeremayane ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Yuni nimbendo:

“Ailimuni nando “Tei.” nirimu mele
ene aku siku tengendo

Isirele yambomane “Ye akumu kou sillipa
wane paono tenene topo toko liengi.”
niringi kouma likulie,

kanu koumane mingi sosipene
mane tepa mimi terimu yemonga mamo
topo toko liringi.”*
nirimu.

11 Judasi aku sipe tepa molopili Yesusi Romo gapomano ye nomi „Paillate, molorumu-munge kumbikerena angilirimu kinie kanu ye nomimuni „yunge kotemo pilipelie, yu walsipe pilipelie nimbendo: “Nu Juda yambomanga ye nomi kingimu molo moloye?” nirimu.

Yesusini pundu topa nimbendo: “Sike nikinu.
Akumu na.” nirimu.

12 Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie,
„Juda yambomanga, tapu yema kinie, enene
Yesusi kote tenjiku Paillatendo „kolo toko, ungu
aisili ningulie ningindu “Yesusi yu tepa kenjilimo.” ningu yu kote tenjiringi kinie Yesusi yu
ungu te na nimbe we angilirimu.

13 „Yesusini ungu te na nirimu kanopalie,
Paillatene yundu nimbendo: “Nu ulu keri aisili

terinu nikimili mele nu na pilkinuye?” nirimu kinie

14 Yesusi „yu tepe kenjirimu niringi mele, pundu topa ungu telu kepe na nimbe „karaye na tepe we angilirimu kinie kanopalie Romo, gapomano ye nomi kanumuni paa mini wale mundupe konopu aisili lipe mundurumu.

15-16 „Yesusi kote tenjiku molangi,“ ye te, yunge imbi Barapasi, yu mongo lirimu mele yamboma pali pilku moloringi kanu yemo yu ka ulkena perimu. „Ponie tengatenga, Juda yambomane kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele pilingindu* langi noringi walema wendo orumu kinie enene ka ulkena perimu ye te imbi lelko “Wendo liku mundoi.” ningu mawa teringi kinie „Romo, gapomano ye nomimuni kanu yemo wendo lipe yamboma sirimu. **17** „Aku siku te pu opu teringi walema kamu wendo ombo pepili Yesusi kote tenjiringi pilipelie nirimunumi,“ Juda yamboma liku maku toko moloringi kinie Paillatene ene walsipelie nimbendo: “Ye nae ka ulkena wendo lipu ene siembo konopu lekemeleye? Ye Barapasi wendo lipu siembo, molo enene “Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu.”* nilimele ye Yesusi wendo lipu siemboye?” nirimu. **18** „We yamboma Juda yambomanga ye ailime munduku kelko enenga unguma liku su siku Yesusinge ungumu pilku yu lombili andoringimunge Juda yambomanga ye ailime,

Yesusi kinie konopu keri panjikulie* kote ten-jiringine pilipelie Paillatene aku sipe nirimu.

¹⁹ Paillate kote pilili polona „molopa Juda ye ailimene pundu toko ungu te ninginje.” nimbe nokopa, molorumu kinie yunge menuni ungu te yu molorumuna nimbe mundupelie nimbendo: “Nuni andi ye sumbi nilimu ulu te na tei. Kinié yu kumbu tepo kanondumunge nanga konopuna umbuni aisili wendo omu kene yu ulu te paa na tei.” nirimu.

²⁰ „Paillatene “Ka ye nae wendo lipu siem-boye?” nirimu kinie pilkulie, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, „Juda yambomanga, tapu yema kinie, enene we yamboma kondi toko ungu umbu tonjikulie “ “Yesusi topa konjipili. Barapasi wendo lipe sipili.” niei.” niringi.

²¹ Aku niringi kinie pilipelie Romo, gapomano ye nomimuni enendo “yetolonga ‘nae wendo lipu siembo.’ konopu lekemeleye?” nimbe walsirimu kinie

enene pundu toko ningindu: “Ye Barapasi ‚wendu liku yando si.,’” niringi.

²² Aku niringi kinie pilipelie Paillatene enendo nimbendo: “Aku liemo, enene “Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu.” nilimele ye Yesusi, nambe teamboyen?” nimbe walsirimu kinie

enene pali “Yu unju perana kolopili uku toko panji!” niringi.

²³ Aku niringi pilipelie yuni enendo nimbendo: “Aku nambemunaye? Yu mongo nambolka mongore limuye?” nirimu.

Nakolo enene ‚altoko, paa tondolo munduku ningindu: “Molo! Yu kolopili, unju perana uku toko panji!” niringi.

²⁴ Yunge ungumu na pilku, opa tengen teringi kanopalie Paillatene no mare kolopa lipe, yambo liku maku toko angiliringime kanoko molangi ki kulumiyé topalie nimbendo: “I yemo toko konjingí kolomba kinie* ene kinie ungu pemba; nanga ungu te na pemba.”** nirimu.

²⁵ „Aku sipe nirimu kinie pilkulie, yambomane pundu toko ningindu: “Yu tonge kolombamonga umbuni pembamo olio kinie olionga ambolan-goma kinie pepili.” niringi.

²⁶ Kanu kinie ye Barapasi ka ulkena wendo lipe ene sirimu. „Aku tepalie, Yesusi lipe ‚yunge ami yema, sipelie nimbendo: “Yu ka pulsene tokolie pe ‘Unju perana kolopili.’ ningu mengo puku unju perana uku toko panjipai.” nirimu.

²⁷ Kanu kinie ‚Romo, gapomano ye nomimunge ami yemane Yesusi liku kanu ye nomimu perimu ulke aili* akuna suku ‚yamboma liku maku toko moloringi koleana, pukulie, enenga ami talape yema pali “‚Yesusi ya molemona, sukundu sukundu wai.” niringi.

²⁸ Kanu kinie yunge mulu wambalema kulkku wendo linjiku, ‘Yu ye nomi kingi te none tepili.’ ningu mulu wambale kondoli peanga te pakonjiku, ²⁹ unju ka koko molorumu te mulkupiye teko ‘Ye nomi kingimunge waniemo.’ ningu pengena mere mundunjiku, kingimene unju kope te we ambolemele mele koló te liku yunge ki umbukundu amonjikulie niringimuni, yu angilirimuna koporongo langoko ungu taká

tonjiku imbi we kólo toko ola linjingindu “Juda yambomanga ye nomi kingimu, nu angilinoye?” ningu ³⁰ yunge kumbikerena lkambe toko kanjiku, koló kope ambolorumumu liku yunge pengena kope to pu opu teringi.

³¹ Yu aku siku ungu taka tonjiku pora sikulie mulu wambale kondolimu kulunjiku, yunge ou panjirimu mulu wambalema altoko panjinjikulie “Yu unju perana kolopili, panjipamolo.” ningu yu liku mengo puringi.

³² „Romo ami yemane Yesusi Jerusalleme palana, ulsu mengo pungí pukulie niringimuni,* kolea Sairini** ye te, yunge imbi Saimono, ambolko liku ka mele siku Yesusi kolomba unju peramo “Kolo wangoko menji.” ningu siringi. ³³ „Pukulie, kolea Golkota puku akuna moloringi. (Golkotanga ungu pulumu ‘penge ombele leli koleamo’.) ³⁴ „Yesusi akuna mengo pukulie niringimuni, ‘Yamboma mindili na nangi.’ ningu, no waenena suku maratene kombili teli te munduku nosiringi aku no waenemo* ‘Yu nopili.’ ningu, siringi nakolo aku no waenemo nomba pilipelie “Molo.” nimbe na norumu.”**

³⁵ Kanu kinie ‚ami yemane, yu unju perana ola panjikulie unjumu liku ola anjiringi. ‚Aku tekolie, ou unjuna ola uku toko na panjikulie, yunge mulu wambale ‚kulunjiku nosiringime, ‘Moke teamili.’ ningu ene yu mele mele lingí mele pilingindu kou kate teko pe mulu wambalema liringi.* ³⁶ Pe yu unju perana ola angilipili tapu teko kanoko moloringi. ³⁷ ‘Yu mongo lirimu mele yamboma kanangi.’ ningu

I YE YESUSI JUDA YAMBOMANGA YE NOMI KINGIMU
 ningu imbi toko yunge pengena olakondo unjuna monjiringi.

³⁸ Opa tekolo melema wa liringili ye talo pea unju pera talonga uku toko panjiringila. Te Yesusi yunge ki umbukundu uku toko, te ki tarokondo uku toko panjiringi.*

³⁹ Akuna ongo puringi yambomane Yesusi ‚kanoko keri kanokolie yu, ungu taka tonjiku iri mele tokolie ⁴⁰ ningindu: “Aa! “Ulke tembelemo tekisipulie altopo wale yepoko omba pupili takopo limbu.” nirimu yemo,* ‘Naa kolambo.’ ningu nu nunu liku taponji. Nu sike Pulu Yemonga Malo liemo unju perana manie oi.” niringi.

⁴¹ Aku sikula Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* ‚Juda yambomanga, tapu yema kinie, enene kepe yu ungu taka tonjikulie ningindu: ⁴² “Yu yambo wema ‘Naa kolangi.’ nimbe lipe taponjirimu nakolo yu yuyu ‘Naa kolambo.’ nimbe manda na lipe taponjikimu. Yu ‘Isirele yambomanga ye nomi kingimu ‚molio.’ nilimo mele sike aku sipe, molemo liemo yu yuyu unjuna manie opili. Yu yuyu unjuna manie ombá kinie kanopolie ‘Yu sike olionga ye nomi kingimu.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo.* ⁴³ Yuni ‘Pulu Yemone na lipe taponjimbe.’ nimbe tondolo mundupe pilipe molemo kanumu; yu “Pulu Yemonga Malo molio.” nilimo* kene Pulu Yemone yu kanopa peanga kanopa, ‘Yu manie we olkanje papu.’

konopu lemu liemo kapola, yu omba yu lipe taponjipe „unjuna wendo lipili.“ „Aku sipe temu liemo ‘Yu sike Pulu Yemonga Malo.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo.“ niringi.

44 Wa noli ye talo yu kinie unjutolonga uku toko panjiringi yetolone yu aku siku ungu takat tonjiringilila.

45 „Yesusi unjuna ola we angilipili, ai tangoli ena tuwellepo killoko terimu kinie kolea pali sumbulu topalie, pe ipupini ena tere killoko terimu kinie kelerimu. **46** Ipupini ena tere killoko mele terimu kinie Yesusini ru nimbelie nimbendo:

“Elloii, Elloii, llama sapakatani.”

nirimu. Akumu Juda yambomanga ungu te. Akumunge pulumu i sipe:

“Nanga Pulu Yemo, nanga Pulu Yemo,
na nambemuna munduku kelenuye?”*
nirimu.

47 Akuna nondoko angiliringimenga marene yuni aku nirimu kinie pilku „sundukulie, ningindu: “Pilieme. Yu Illainja walsikimu.” niringi.*

48 Aku nirimu kinie piliringimenga ye te tamburembu lkisipe pupe ulú pinje mele te lipe no waene kombili teli mare akuna panjipelie, ‘Yesusi no waene kombili teli pinjena pelemomo nopili.* nimbe memba omba unju pepena tenga ka topa orlando sirimu. **49** „Nakolo yu no waenemo sirimu mele kanokolie, we yambomane ningindu: “Molo. Kinié unjuna we angilipili. Illainjane sike yu ‘Naa kolopili.’ nimbe lipe

taponjipe manie limbendo okomonje, kanopo kanamili.” niringi.

⁵⁰ Yesusini ungu te tondolo ru nimbelie,* pe yunge minimundu ‘Pui.’ nimbe yu kolorumu.

⁵¹ Yu aku sipe kolorumu kinie „ulu aili mare, walsikale „wendo orumu., Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembele „Jerusalleme suku angilirimu akuna sukundu Pulu Yemo molorumu, suluminia paa kake telimunge kerepuluna „Yamboma sukundu na pang.’ ningu ou alieli, mulu wambale aili tene pipi siku panjiringi angilirimu. „Yesusi kolopa pora sirimu kinie, kanu mulu wambalemo ai suku singine olakondo maniendo sipe olá torumu.* „Aku tepa,“ ma jimi jimi te tepa, kou ailime topa ungu mengu topa, ⁵² yambo ou ono teringi koleama anju yando pupe, Pulu Yemonga yambo kake teli ou koloringime* „Pulu Yemone,“ topa makinjirimu. ⁵³ Lomboroko ola molko ono kolea peringine wendo ongolie, Yesusi pe lomboropa ola molorumu kinie Pulu Yemonga kolea aili kake teline* suku pukulie yambo aisili ‘Kanangi.’ ningu purungi.

⁵⁴ „Romo, ami ye wane anderete nokorumu yemo kinie, yu pea Yesusi terimu mele tapu teko kanoko moloringi ami yema kinie, enene ma jimi jimi tepa ulu lupe lupema wendo orumu kinie kanokolie ene paa mini wale mundukulie ningindu: “I yemo yu paa sike Pulu Yemonga Malo lepamo.” niringi.

⁵⁵ Ambo aisili mele, „Yesusi unju perana kolorumu,“ akuna sulu teko kanoko angiliringi. Ou kanu amboma „enenga pulu,“ kolea Gallilli disiriki munduku kelko Yesusi lombili andoko

liku taponjiku nokoko „Jerusalleme pea, oringi amboma.⁵⁶ Enenga ambo te Makatalla taono ambo Maria, te Jemisi kinie Josesse kinie eltenga anumu Maria, te ye Seperinge malotolonga anumu.

⁵⁷ Ipupini, kolea kala tomba terimu kinie Arimatia taono ye kamako te, yunge imbi Josepo, yu kepe Yesusi lombili andorumu ye te, yu omba⁵⁸ „Romo gapomano ye nomi, Paillate molorumuna pupe, “Yesusinge onomo na si.” nimbe mawa terimu kinie Paillatene yu “Onomo lipili.” nimbe „ami yemando nimbe mundurumu.”

⁵⁹ „Paillatene “Kapola.” nirimu kinie, Josepo pupe onomo manie lipe, mulu konde tene lipe kulupi torumu. Kulupi topalie⁶⁰ kou kande konde te, Josepo yu ‘Kolombo kinie akuna na ono teangi.’ nimbe kou kande te akupe nosirimu kou kandemonga suku memba pupe nosirimu. Nosipelie kou kande kerepuluna kou aili te perele marele memba omba pipi sipelie yu kelepa purumu.⁶¹ Makatalla taono ambo Maria kinie Maria te kinie* elite kou kandemo lerimu kerepuluna nondoko⁶² „yu onomo kou kandena nosirimu mele kanoko,”** moloringili.

⁶² „Kanu kinie,“ ‘Opali „koro molomolo wale, Sambatemo.”* ningυ pilkulie, kinié mele, melema undu undu siringi kanu walemo pora nirimu kinie opalikundu Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Parisi yema kinie,** ene „Romo gapomano ye nomi, Paillate molorumuna puku liku maku toko angilkulie⁶³ ningindu: “Ye Ailimu, ye kanumu ou na kolopa we molopalie yambomane ‘Sike.’ ningυ pilingí unguma kolo topa

nirimu kanu yemo yu “Kolopolie wale yepoko ombo pumbe kinie lomboropo ola molombo.” nirimu* olia pilirimulu kene ⁶⁴ „nuni ami yemando,“ “Kanu yemo „bonongo,“ ono tengi kou kandemo wale yepoko paa mimi siku nokai!” nieni. Naa nokonge kinie yunge lombili andoli yemane onomo ongo wa liku mengo pukulie “Yu lomboropa ola molopa ombo pumu.” ningí. Aku siku kolo toko ningí kinie yu ou ‘‘Sike nikimu.’ niengi.’ nimbe kolo torumu ungumu maniendopa, enene ‘Yambomane ‘Yuni sike aku sipe temu.’ niengi.’ ningu kolo tonge ungumu paa olandopa pemba.” niringi.*

⁶⁵ Paillatene „Juda ye ailimendo, pundu topa nimbendo: “Aku liemo,“ ami ye mare liku mengo puku, “Yemo ono tengi koleamo nokoko konjengi.” ningu monjiku, ‘Yambomane ono koleamo ulu te na teangi.’ ningu ‘Aulkemo tondolo pipi siemili.’ konopu lenge mele teangi.” nirimu. ⁶⁶ „Aku nirimu kinie, pilkulie ami ye mare liku mengo puku, yambo ono kou kandemo pipi siringi koumu pala teko pele lelko enenga imbimu akuna toko monjikulie, “Ami yema akuna nokoko molangi.” ningu monjikulie ‘ene puringi..”

28

¹ „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo pora nimbe, enenga pulu pulu kongono walemo* wendo ombando kolea tangombando muni lerimu kinie Makatalla taono ambo Maria kinie, Maria te kinie,** pukulu „Yesusinge,

onomo nosiringi kou kandena ,onomo, kanongelege puringili.

² Ailimunge mulu koleana angello te manie orumu kinie ma jimi jimi paa tondolo tepa terimu.* Angellomone ombo kou kandena pupe kou kande kerepulumu pipi siringi koumu wendo lipe perele marele memba pupe nosipe akuna ola molorumu. ³ Kanu angellomonga kumbikeremo kariapá tepa pa telemo mele pa tepa, mulu pakorumuma kalopera topa paa kake telemo mele kake terimu. ⁴ Yesusi ono kolea nokoringi ami yema angellomo kanoko paa mini wale munduku pungu pungu ningulie yambo kololimene ungu na ningu ulu te na telemele mele ene aku siku uluri na teko we moloringi.

⁵ Angellomone ambotolondo nimbendo: “Pipili na kolale. Yesusi ‘Kolopili.’ ningu talko unju perana uku toko panjiringi kanu yemo kanongele okombele na pilkiru. ⁶ Yu ya na lemo. ,“Kolopolie wale yepoko sipemonga, lomboropo ola molombo.” ou nirimu aku mele temu. Onomo ou lerimu koleamo ongo kanale. ⁷ Kanokololie popenge teko pukulu yunge lombili andolime i siku ningu siengili: “Yesusi ono koleana lepalie lomboropa ola molopa kolea Gallilli disirikindu kumbi lepa pulimo kene ene akuna yu kanonge.”* ningu siengili. ,“Ungu nimbu sinjimbundu ondu, kanu ungumu nimbu pora sikiru.” nirimu.

⁸ ,Angellomo aku sipe ombo mona molopalie nirimu mele, kanoko pilkululie ambotolo pipili kolkolo kamele paa akokolo, aku sipe konopu

talo pepili lkisiku pukulu yunge lombili andolime ningu singilí puringili.⁹ Lkisiku pungilí puringili kinie, Yesusi lipé sinjipe elte aulkena kanopa lipelie “Okombeleye?” nirimu. Kanu kinie eltene yunge kimbukundu puku kangulkulu yu kapi ningu imbi ola linjiringili.

¹⁰ Kanu kinie Yesusini eltendo nimbendo: “Pipili na kolkololie, elte pukulu nanga angenupilindu ningilindu: “Kolea Gallillindu pangí. Yu akuna kanonge.” nipale.” nirimu.

¹¹ Ambotolo kelko yando ongele oringili kinie Yesusinge ono kou kandemo nokoringi ami ye mare kolea aili Jerusalleme, suku puku Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimendo* uluma wendo orumu mele pali ningu sipuringi.

¹² „Piliringi kinie, popo tonjiringi ye ailime, Juda yambomanga ye ailime kinie pea maku tokolie ene kinie ungu ningulie ningindu: “We yamboma i uluma wendo omu mele pilkulie “Yesusi lomboropa ola molomunje.” ningí kene ‘Naa piliengi!’ nimbu nambe teamolonje?” ningu, kerepali ningulie tenge mele ningu panjikulie niringimuni, ami yema kou mone aisili sikulie ¹³ enendo ningindu: “Yambomane “Yesusi nambe temuye?” ningu walsingí kinie enene i siku niengi: “Ipulueli uru pemulu kinie yunge lombili andolimene kiyongo ningu ongo yu liku mengo púngi.” niengi. ¹⁴ Olio Juda yamboma nokolemo Romo, gapomano ye nomimuni, aku tengi mele, ungu te pilimu liemo ‘Ene mongo na liengi.’ nimbu olione enenga lipu taponjipu yu kinie ungu nimulú, kanu kinie ‘Enene ono

koleamo mimi siku na nokoko we uru pengi.’ konopu lebamonga mongo na lingí.” niringi.

¹⁵ Aku niringimunge pilkulie ami yemane kou mone liku enene “Niei.” niringi mele yambomando niringi. Akumunge yandopa kinié i ‘boku tokoro,’ walemo kepe Juda yambomanga koleamanga pali i ungumu anju anju pulimo pilkulie yambo aisilini kanu temanemo toko molemele.

¹⁶ ‘Amboma pukulie kanoko piliringi mele temane toko siringi, kinie pilkulie Yesusi lombili andoli ye rureponga yepoko kolea Gallilli disiriki puku, Yesusini ma pangit te imbi lepa ou “Akuna wang.” nirimu ma pangine purungi. ¹⁷ Akuna puku Yesusi kanokolie niringimuni, yu kapi ningu yunge imbi ambolko ola linjiringi nakolo marene ‘Yesusi kolorumu. Imu Yesusi molo naenje?’ ningu konopu talo teko leringi.

¹⁸ Kanu kinie Yesusi yu nondopa ombo enendo nimbendo: “Tarane nando “Nu nunu mulu koleana melema kinie yamboma kinie, ma koleana melema kinie yamboma kinie nokani.” nimbe tondolomo* na sirimu, na kinie pelemo.

¹⁹ Aku ‘tondolo na sirimumu ene simbu ene kinie pemba, kene ene ma koleamanga pali puku ‘Yamboma pali nanga ungumu pilku liku, nanga lombili andolime molangi.’ ningu, puku ningu sipukulie ningimuni, ‘pilku liku molonge, yamboma no linjingindu Lapa kinie Malo kinie Mini Kake Telimu kinie enenga imbi lelko* ene no linjiku, ²⁰ enendo “Na lombili andolimene teangi.” nirindu mele pali ‘Aku yamboma teangi.’ ningu ene mane siengi. Aku siku niliku andoko

MATEYU 28:20

cxcii

MATEYU 28:20

molonge kinie na ene kinie alieli molambo mulu
matolo pora nimbé.” nirimu.*

„Aku pea..”

**PULU YEMONGA UNGU KONDEMO
The New Testament in the No Penge Dialect of the
Umbu-Ungu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Umbu-Ungu No Penge
long Niugini**

copyright © 1995 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Umbu-Ungu No Penge (Umbu-Ungu)

Dialect: No Penge

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-01-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
d72fc3f0-db59-5dba-99c3-8bd2a84ed896